A. lat. b.
193
u

R. lat. b. 193 u

A. lat. b. 193 m
Frigell
(Caesar)

KOMMENTARIER

TILL

CAESAR

AF

A. FRIGELL.

Andra upplagan.

I. 1.

68 B

A. lat. b. 193 4

KOMMENTARIER

TILL

CAESAR

AF

A. FRIGELL,

e. o. Adjunkt i Latinska Språket
vid Upsala Universitet.

I.

GALLISKA KRIGET.

KOMMENTARER

TILL

CAESAR

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

I.

GALLISKA KRIGET.

KOMMENTARIER

TILL

CAESAR

AF

A. FRIGELL.

I. 1.

GALLISKA KRIGET.

B. 1—4.

Andra upplagan.

UPSALA
EDQUIST & BERGLUND. 1862.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

KOMMENTARER

TILL

CAESAR

AF

A. FRIGELL.

I. 1.

UPSALA
Kapitel & Kongelinds. 1893.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

FÖRETAL.

Hvad Caesar anmärker när han talar om lärometoden i det gamla Galliens druidskolor (6, 14): *id fere plerisque accidit, ut praesidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant*, bör icke lemnas ur sigte vid författandet af kommentarier till skolbruk, eller glömmas vid begagnandet af sådane. Elementarbildningens närmaste ändamål är de teoretiska själsförmögenheternas harmoniska utveckling, och detta äro klassiska språkstudier, om de rätt ordnas, mera än något annat läroämne egnade att befrämja. För ett i detta hänseende vinstgifvande studium af de gamles skrifter äro hjelpredor af nöden, såväl för bibringandet af insigt i språkets lagar som för väckandet af ett lefvande intresse för innehållet; men att så inrätta dylika förklaringar, att de fullt lämpa sig efter behofvet, är i många fall förenadt med nästan oöfvervinneliga svårigheter.

Ingen latinsk författare är mera värd att studeras, än Caesar. Att hans s. k. memoirer, ehvad man betraktar ämnets vigt och intresse, eller språkets renhet och behag, äro i högsta grad läsvärde, derom öfverensstämmer nutid med forntid. Cicero har om dessa ‚commentarii' fällt följande omdöme: "Nudi sunt, recti et venusti, omni ornatu orationis tamquam veste detracta. Sed dum voluit alios habere parata unde sumerent qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit: sanos quidem homines a scribendo deterruit. Nihil est enim in historia pura et illustri brevitate dulcius" (Brut. c. 75). En nyare författare, Baumstark, yttrar sig sålunda: "Wer Kraft des Verstandes, Festigkeit des Willens, Beharrlichkeit für Zwecke kennen lernen will, der lese Cæsar's Berichte . . Die Darstellung, in welcher er Vieles mit Xenophon eigen hat, ist so einfach und schmucklos, empfiehlt sich durch eine so ungekünstelte Natürlichkeit, Klarheit und Reinheit, dass ihnen in dieser Hinsicht

aus der ganzen römischen Literatur nichts an die Seite gestellt werden kann". Napoleon I, som bland nyare tiders fältherrar mest jemföres med Caesar, betraktar hans sätt att kriga såsom ett mönster för offensivkrig, och hvilket intresse han fästade vid honom, visa hans *Précis des guerres de César* etc. Stuttg. 1836. Om Wellington berättas, att han vid fälttåget i Indien ständigt haft med sig Caesars skrifter, och om Kejsar Napoleon III är bekant, att han egnar sina lediga stunder åt forskningar öfver desamma.

Men det är icke blott krigaren, statsmannen och vetenskapsmannen som med nöje kan studera den store romarens arbeten: genom det okonstlade i affattningen och det till en viss grad lättfattliga i innehållet äro de mera än någon annan latinsk skrift tjenlige att läsas äfven i skolans lägre klasser. Cornelius Nepos är ock utmärkt för enkelhet i framställningen, men han omfattar mycket i korthet, förutsätter, för att kunna följas med intresse, en vidsträckt kännedom af skilda tidehvarf. Derföre läses han visserligen, men läses, såsom mycket annat i våra skolor, utan dermed förenadt intresse. Geijer har beklagat, att han fått läsa Cornelius innan han ännu visste, att det var en historisk författare. Caesar rörer sig inom en mera begränsad krets, och, såsom Cicero säger om hans tal, "tabulas bene pictas collocat in bono lumine". Derföre har den bestämning i 1859 års Stadga för Rikets Elementar-läroverk, hvarigenom åtminstone för en af skolans klasser läsningen af bellum Gallicum uttryckligen föreskrifves, icke kunnat annat än med allmänt bifall emottagas.

I utlandet läsas Caesars skrifter allmänt i skolorna, hvilket äfven haft till följd, att isynnerhet i Tyskland förträffliga textförklaringar blifvit utgifna, hvilka i väsendtlig mån underlätta förnyade försök att kommentera Caesar. Bland dessa hafva de af Seyffert, Kraner och Doberenz samt Stüber & Rheinhard vid förevarande arbete företrädesvis tjenat till ledning Någongång hafva äfven andra tyska kommentatorer, såsom Baumstark, Held, Herzog, Möbius, Oehler och ännu mera Schneider rådfrågats; så ock norrmannen Bödtker. Äfven nyare engelska och franska editioner med noter hafva stundom blifvit jemförda, bland de förra förnämligast Longs, bland de sednare Achaintres. I afseende på det historiska hafva hufvudsakligen

Bayerische Staatsbibliothek München

Mommsen och Drumann blifvit följda; men derjemte hafva såväl för det historiska som det krigsvetenskapliga flera vigtiga specialarbeten begagnats, nämligen Badiska Generalmajoren Friherre Aug. von Gölers Cäsar's Gallischer Krieg kriegswissenschaftlich und philologisch bearbeitet, Stuttgart, Karlsruhe, Heidelberg 1858—60, W. Rüstow, Heerwesen und Kriegführung C. Julius Cäsars, Gotha 1855, H. Köchly und W. Rüstow, Einleitung zu Cäsar's Commentarien üb. d. gallischen Krieg, Gotha 1857, E. J. Kiehl, Caesars Veldtogten in Gallie (de vijf eerste jaren) volgens zijne eigene beschrijving, Leyden 1854, Historiografen vid kejserliga Franska marinen Auguste Jals La flotte de César; études sur la marine antique, Paris 1861. Äfven mera speciella arbeten hafva på sina ställen blifvit anlitade, t. ex. vid beskrifningen öfver Rhenbryggan en uppsats i Tidskrift för byggnadskonst och ingeniörvetenskap utg. af G. Nermann, Stockholm 1860, sid. 127.

Den text, till hvilken dessa kommentarier ansluta sig, har till titel *C. Iulii Caesaris de bello Gallico libri septem cum libro octavo A. Hirtii, recensuit etc. A. Frigell, Upsalae 1861.* De grammatikor, som med författarnes initialbokstäfver blifvit citerade, äro: Schultz, Lateinische Sprachlehre, 4:te Ausgabe (5:te är under tryckning), Rabe, Latinsk Elementargrammatik, 3:dje uppl., Ellendt, Latinsk Grammatika, omarbetad af Dahlström, 5:te uppl. På några ställen förekomma också hänvisningar till F. W. Rückert, Das römische Kriegswesen, Berlin 1854. Såväl denna skrift som Schultz' grammatik kunna vara till gagn för läraren. Båda böckerna tillhandahållas af Bokhandlaren och Riddaren C. E. Fritze i Stockholm. Med siffertalen i grammatik-citaterna betecknas paragrafer och anmärkningar (någongång äfven momenter, der ingen tvetydighet om meningen kan uppstå). Vid hänvisningar till andra ställen i texten eller kommentarierna förstås med tre blotta siffror bok, kapitel och rad, med två bok och kapitel, men i första boken kapitel och rad.

Slutligen utbeder sig förf., att Herrar Skollärare måtte hafva öfverseende med arbetets brister, och välvilligt meddela sina anmärkningar.

Upsala den 15 augusti 1862.

Rättelser.

Sid.	*7 r. 47*	*läs:*	**till romersk provins**
„	*8 r. 11*	„	**här r. 39**
„	*16 r. 8*	„	***33 mille passus*,**
„	*20 r. 3*	„	**smycka**
„	*21 r. 10*	„	**jernspetsen krökte sig (kroknade).**
„	*24 r. 35*	„	*6 vicerit.*
„	*27 r. 19*	„	**ulturum. R. 205.**
„	*29 r. 34*	„	***alius alia***
„	*38 r. 8*	„	**tillintetgöra**
„	*55 r. 25*	„	***quorum* S.**

INLEDNING.

Gallien, eller det nuvarande Frankrike, beboddes i äldsta tider af den keltiska folkstammen. Sagorna förtälja, huru derifrån utvandringar företogos både till Donaus och Pos dalar. Så gingo Insubrerne öfver grajiska Alperna (lilla St. Bernhard) och grundlade Mediolanum (nu Milano). Ett annat utvandrande folk voro Cenomanerne, som togo till hufvudorter Brixia (Brescia) och Verona. Nya skaror tillströmmade oupphörligt, och snart var icke blott hela venstra Postranden i Gallernas ego, utan de begynte äfven tränga in på Etruskerna och Umbrerna i deras urgamla hemvist. Så framträngde Bojerne, och bosatte sig i den nuvarande Romagna, hvarest den gamla etruskerstaden Felsina under namn af Bononia (nu Bologna) blef deras hufvudstad. Sist kommo i stort antal Senonerne, som nedsatte sig i kustlandet mellan Rubico och Ancona, med hufvudort Sena (Sena Gallica, nu Sinigaglia), och sedan de vid belägringen af etruskiska staden Clusium blifvit af romerska sändebud förnärmade, tågade de till Rom, intogo och uppbrände staden (i juli 390 f. Chr.). Snart ånyo uppbygdt blef Rom ofta af samma fiender ofredadt. Samniter och Etrusker fingo af dem hjelp i sina krig mot Romarne. Vedergällningens dag uteblef likväl icke: konsuln Publius Cornelius Dolabella ryckte med en stark här in i deras land; så många som ej nedgjordes grepo till flykten, och Senoner i Italien funnos ej mer (283 f. Chr.). Förskräckte och förbittrade öfver denna händelse förenade sig Bojerne med Etruskerna för att hämnas på Rom, men blefvo fullkomligt slagne och slöto fred (282). Då Romarne genom första puniska kriget fördrifvit Karthagerna från Sicilien och redan egde herraväldet öfver medlersta och södra Italien, kunde de icke lemna Kelterna i oqvald besittning af det norra, isynnerhet som de åter af dessa bekrigades. Bojerne och andra med dem förenade keltiska stammar ledo vid Telamon (söder om Umbros mynning) ett fullständigt nederlag år 225, och inom tvänne år var hela slättlandet ända till Po i Romarnes våld. De dröjde icke med att öfvergå denna flod, besegrade Insubrerna i öppet fältslag och intogo deras hufvudstäder, hvarmed eröfringen af öfra Italien var fulländad och Alpgränsen uppnådd (222 f. Chr.).

Inom ett århundrade öfverskreds äfven denna gräns. Redan länge hade Romarne genom sin skyddsstad Massilia (nu Marseille) haft

inflytande på den transalpinska Medelhafskusten, och ännu mera förökat detta genom försvaret (år 154) af Massilias kolonier Nicaea (Nizza) och Antipolis (Antibes), då de egentliga eröfringskrigen begyntes af konsuln Marcus Fulvius Flaccus 125 f. Chr. De fortsattes sedan af hans efterträdare Gaius Sextius Calvinus och Gnaeus Domitius Ahenobarbus, hvilken inträngde uti Allobrogernas område (122) och väckte Arvernerna till motstånd, samt af Quintus Fabius Maximus, som efter det besegrade folket erhöll tillnamnet Allobrogicus. På Rhones venstra strand kämpades de strider, hvilkas följd blef upprättandet af en romersk provins *(Gallia Provincia)* samt anläggandet och befästandet af en kustväg mellan Alperna och Pyreneerna. Öster om Rhone anlades kastellet Aquae Sextiae (‚Sextii bad', nu Aix), och vesterut besatte Romarne den gamla keltiska staden Narbo.

De uti södra Gallien få år derefter inbrytande Kimbrerne och Teutonerne (de förre sannolikt från Jutland, de sednare från Östersjökusten) äfvensom Tigurinerne (en afdelning af Helvetierna) tillfogade Romarne svåra nederlag — vid Arausio (Orange) förlorades (år 105) en armé af 80000 man — tills ändtligen Gaius Marius vid Aquae Sextiae (102) och Vercellae (101) tillintetgjorde dessa tappra barbarer, som i tretton års tid varit en skräck för folken ifrån Donau till Ebro, ifrån Seine till Po.

Snart hotades likväl Gallien och Romarnes välde derstädes genom nya invandringar från öster. Utefter hela Rhenlinien sökte alltflera germaniska stammar inträngа inom Kelternas landamären, och vid medlersta Rhen påskyndades detta genom tvedrägt bland Gallerna. Sedan Biturigernas makt (jfr Liv. 5, 34) aftagit, hade Arvernerne länge varit det förnämsta bland de sydliga folken, likasom Suessionerne bland de nordliga, men omsider funnit medtäflare i Aeduerna. Det var i förbnnd med dessa som Romarne hade öfvervunnit Allobrogerna och slagit under sig en del af Arvernernas område, och till belöning derföre hade de användt allt sitt inflytande för hegemoniens öfverflyttande till sina nya ‚fratres'. Detta förtröt icke blott Arvernerna, utan äfven Seqvanerna. Af dem besoldad gick sveviska härföraren Ariovistus (vid år 71 f. Chr.) öfver Rhen med 15000 beväpnade. Kriget blef långvarigt och olyckligt för Aeduerna: i den afgörande bataljen i Admagetobriga föll blomman af deras adel och de måste på hårda vilkor ingå fred (år 61). Divitiacus, hufvudmannen för romerska partiet, undgick faran och begaf sig till Rom för att begära hjelp. Samtidigt härmed reste sig Allobrogerne, hvilka under de föregående åren varit i ständig jäsning och i Rom år 63 anfört klagomål öfver förtryck af romerska ståthållare och negociatörer, men blefvo med vapen ånyo kufvade. För Aeduerna gjordes

intet, och, hvad som var mera oväntadt, Ariovistus blef (år 59, på förord af Caesar som då var konsul) uppförd i förteckningen på de ‚konungar' hvilka voro romerska folkets vänner; en heder som han svårligen kunde förstå annorlunda än såsom ett Romarnes fullkomliga afstående från alla anspråk på det icke-romerska Gallien, hvarest han således i ostörd ro kunde upprätta sig ett germaniskt rike.

Äfven de öster om Jura boende Kelterne, de stridbare Helvetierne, hvilka förut äfven öster om Rhen innehaft landet ända upp till Main (Schwaben och Franken), voro tillbakaträngda af Germanerna och snart sagdt i fara att blifva alldeles afskiljda från sina stamförvandter. De fattade derföre det vågsamma beslut att lemna sitt land öde och — såsom en deras kanton redan under kimbriska invasionen hade försökt — i vestra Gallien förskaffa sig bättre boställen och möjligen herravälde öfver hela landet. År 61 företogo de redan ströftåg in uti romerska provinsen; till våren 58 utsattes den allmänna utvandringen.

I Rom kämpade vid denna tid aristokratiska partiet mot det demokratiska, men fann sig i denna strid allt mera underlägset, isynnerhet efter koalitionen år 60 mellan Gnaeus Pompejus, Marcus Crassus och Gaius Caesar, hvilken år 59 blef konsul. Efter nedlagdt konsulat hade senaten tillämnat honom en provins som icke skulle hafva gifvit tillfälle till något krigsföretag; men det lyckades hans parti att genomdrifva ett folkbeslut, i kraft hvaraf han till ståthållaredöme erhöll Gallia Cisalpina (öfra Italien, i söder ända till Arno och Rubico) jemte Illyricum (Istrien och Dalmatien), och det icke, såsom vanligt, för ett, utan på fem år, hvarjemte tre i öfra Italien befintliga krigsvanda legioner (den 7:de, 8:de och 9:de) ställdes till hans förfogande. Ytterligare tillades honom på lika lång tid romerska provinsen i Gallien (i vester om Rhone ungefär omfattande Languedoc, i öster Dauphiné och Provence) med befälet öfver den der stående (10:de) legionen. Efter Pompeji förslag blef detta beslutadt af senaten, som denna gång ville förekomma ärendets hänskjutande till folket. Aristokratiens makt visade sig nu vara i upplösningstillstånd, och tiden var inne att utöfva hämnd på sådane senatorer som Marcus Cato och Marcus Cicero. Den förre aflägsnades till Cypern, den sednare drefs i landsflykt. När folktribunen Publius Clodius emot dem hunnit utföra dessa anslag, och underrättelse inlupit om Helvetiernas försök att inränga i Provinsen, lemnade Caesar Rom och begaf sig skyndsamt (i början af året 58) till den blifvande skådeplatsen för sina krig. Bland de unge män som hans stab, ett urval af demokratiska partiet, innehöll voro väl icke få till krigstjenst oduglige, men också flere skicklige att föra befäl, såsom Publius

Crassus, en son af den rike triumviren, och Titus Labienus, hvilken i egenskap af folktribun på allt sätt hade understödt Caesar i hans sträfvanden. Caesars krigareära var grundlagd genom de fälttåg hvilka han ett par år förut såsom propraetor i Spanien hade utfört. Några bestämda uppdrag eller förhållningsordres med afseende på krigsföringen hade icke åt Caesar blifvit gifna, och ej heller behöft att gifvas åt en man med hans insigt och mod. De gåfvos tillräckligt af sjelfva förhållandena och händelserna. Det var till romerska väldets tryggande nödvändigt att bortom Alperna mota och förebygga den ständigt hotande germaniska inkräktningen, och vidare för afhjelpandet af romerska borgrarnes sociala missförhållanden ändamålsenligt att genom nya eröfringar utvidga republikens gränser. Gallien med sitt milda luftstreck, sin bördiga jordmån, sina lätta handelsförbindelser till lands och vatten hade för Romarne mycket inbjudande, hvarföre också redan många frivilliga utvandrare från Italien begifvit sig till de sydliga landskapernas floddalar. Eröfringen af ett så herrligt land, underkufvandet af en gammal nationalfiende visade sig ock för fältherren såsom ett tacksamt företag. Han skulle derigenom i ännu högre grad tillvinna sig folkets gunst och vid sig fästa en öfvad krigshär, af största vigt för den som eftersträfvade enväldet och väl insåg att den republikanska författningen numera icke länge kunde ega bestånd.

Det politiska tillståndet i Gallien var ingalunda egnadt att afskräcka fiender. Här var icke en stat lik den romerska, utan blott en myckenhet af folk boende jemte hvarandra i det land som utbreder sig mellan Pyreneerna och Rhen, Medelhafvet och Atlantiska oceanen. Efter flera under tidernas lopp inträffade folkvandringar och omflyttningar voro icke heller numera alla af samma stam och tungomål, utan de i sydvest boende af iberisk, de i nordost till större delen af germanisk, de öfrige eller flertalet af keltisk stam. Väl hade åtskilliga af de smärre folken anslutit sig till något mäktigare, så att de stodo under dess ledning, skydd och beskattning; men ett allmänt statsförbund, en national enhet var långt ifrån att kunna tillvägabringas. Från konungastyrelse hade staterna öfvergått till en aristokratiskt-republikansk författning. Adeln hade slagit under sig statsinkomsterna och gjort det skattdragande folket till sina gäldenärer och lifegna. Presterskapet, druiderna, hade stora förmånsrätter och ingrep menligt i statsstyrelsen. Inom samma stat stodo de ridderliga partierna i strid med hvarandra, och den ena staten stridde med den andra om företrädet. Ingendera af dem kunde under sådana förhållanden blifva nog stark för att bilda en medelpunkt och ett stöd för de öfriga, om det gällde att värna sig mot en främmande fiende. Arvernernas konung Betuitus hade kommit Allobrogerna till hjelp,

då de på sitt eget område angrepos af Romarne; men för dessa togo deremot Aeduerne parti och blefvo genom dem mäktige. Till Aeduernas undertryckande hade Seqvanerne inkallat Ariovistus, men snart måst erfara att äfven deras egen frihet dermed blifvit gifven till spillo.

Det var icke blott national enhet, fast statsförfattning och allvarligt medborgaresinne som felades Gallerna: de saknade i sjelfva verket det djupa sedliga anlag som är grunden till allt godt och stort i menskligheten. Af någon egendomlig högre kultur voro de derföre icke mäktige. Det vill synas som om nationen hade uppnått den bildningsgrad, som blifvit densamma beskärd, och redan befann sig i sjunkande. Om den ock i en eller annan konstfärdighet, såsom den att bearbeta metaller och bygga skepp, stått jemförelsevis högt, är dock den bildande konstens låga ståndpunkt så mycket mer anmärkningsvärd. Någon egen bokstafsskrift hade de icke, utan betjenade sig af latinsk och ännu mera af grekisk, som genom Massilia synes hafva inkommit. Åkerbruk idkades endast undantagsvis: att föra plogen ansågs tillochmed för den frie mannen vanhederligt. Krigskonsten hade icke ernått någon tidsenlig utveckling. Den personliga tapperheten, hvari Kelterne af gammalt utmärkt sig framför andra folk, var ej mer af samma betydenhet; den på ett lugnare mod och regelmässiga anordningar hvilande stridskonst, som en stigande civilisation medför, uppenbarade sig blott ömkeligt i deras riddarväsende, som gaf hela krigssättet en skef rigtning. Den öfvervägande styrkan var rytteriet. Fotfolket var beväpnadt med oerhördt stora sköldar och långa stötlansar. Der flera folk gemensamt förde krig, slogo de läger och stridde ordnade efter stammar, utan att inom dessa det minsta spår till indelning efter några taktikens reglor kan upptäckas. Efter hären fördes äfven vapnen på vagnar, och en vagnborg tjenade i stället för det förskansade läger, som Romarne slogo hvarje afton.

Om vi också icke utan deltagande kunna följa ett folk i sina strider för friheten, måste vi dock förnämligast fästa oss vid den kulturhistoriska betydelsen af det eröfringskrig, hvars taflor vi här hafva att beskåda i klara färgor målade af samma hand som förde svärdet. Ty det är Caesar som fört den klassiska odlingen på denna sidan om Alperna och öppnat den skådeplats som sedan blifvit verldshistoriens medelpunkt. Till hela den nyare bildningen har han sålunda genom sina krig i Gallien i väsendtlig mån medverkat.

FÖRSTA BOKEN.

Innehåll.

(Berättelse om krigsföretagen år 58 f. Chr.).

I. *Ethnografisk och geografisk inledning.* Kap. 1. — II. *Fälttåg mot Helvetierna.* Dessa förbereda sig i tvänne år till en utvandring gemensamt med Raurakerna, Tulingerna, Latobrigerna och Bojerna, och stämma möte vid Rhône på gränsen till romerska provinsen. Af Caesar hindrade att dit intåga framtränga de med Seqvanernas tillåtelse mellan floden och Jura i afsigt att vidare genom Aeduernas land taga vägen till Santonernas. Med en förstärkt armé af sex legioner och i förbund med Aeduerna följer dem Caesar och nedgör vid Saône Tigurinernas tropp sedan de öfrige gått öfver floden. Genom en beskickning fordra de trotsigt af Caesar fred och anvisning på bostäder, men vägra stolt att såsom vilkor härför lemna gislan och godtgöra oförrätter. Ännu modigare efter en lycklig kavalleristrid fortsätta de i 15 dagar sin marsch blott från plundring afhållne af Caesar, under det att likväl Aeduerna till följe af Dumnorix' ränker fördröjde den proviantering de lofvat honom. Sedan en anfallsplan för Caesar omintetgjorts genom en illa utförd rekognoscering, och Romarne vändt sig mot Bibracte, begynna Helvetierne sjelfve gå anfallsvis tillväga. Efter en het och långvarig strid bemäktiga sig Romarne fiendernas läger. De flyende Helvetierne tvingas att gifva sig och lemna gislan, hvarefter de afväpnade återförvisas till de bostäder de sjelfve ödelagt. Af 368000 som uttågat voro vid detta återtåg endast 110000 öfrige. Bojerne fingo boningsplatser hos Aeduerna. K. 2-29.

III. *Fälttåg mot Ariovistus.* Sändebud från de galliska staterna lyckönska Caesar till segern öfver Helvetierna, och bönfalla om hans hjelp mot Germanerna och Ariovistus. Då härtill kom Romarnes egen fara och förbindelse att skydda Aeduerna, begärde Caesar ett möte med Ariovistus, men fick afslag. Genom förnyad beskickning framställer han under hotelse sina fordringar, hvilka dock Ariovistus med förakt vägrar att uppfylla. Sedan ytterligare klagomål ingått från Aeduerna, och Trevererne anmält nya sveviska skarors ankomst till Rhen, uppbryter Caesar mot Ariovistus och skyndar att i förväg besätta seqvaniska hufvudstaden Vesontio. Här uppstår i romerska krigshären en panisk förskräckelse för den förestående striden mot de anryckande Germanerna, men Caesar lugnar sinnena och väcker stridslust. Sedan de fiendtliga härarne kommit hvarandra närmare, mötas de bägge fältherrarne åtföljda af kavalleri, på Ariovisti begäran, till samtal, hvilket likväl afbrytes derigenom att Ariovisti ryttare anfalla Caesars, och förlikning blef

ännu mera omöjlig då Ariovistus sedermera fängslade Caesars sändebud. I fem dagar vägrar Ariovistus att leverera batalj och afskär tillförsel. Till förekommande häraf anlägger Caesar på tjenlig plats ett mindre läger. Detta angripes af fienderna, som efter en blodig strid måste draga sig tillbaka. Följande dagen tvingas de till öppet fältslag, lida ett fullkomligt nederlag och gripa till flykten, men upphinnas af rytteriet. Blott några få, bland dem Ariovistus, lyckades det att komma undan öfver Rhen. Sveverne, som hotat Trevererna, anträdde vid underrättelsen härom genast sitt återtåg. K. 30—54.

1. 10 *in* med acc. vid indelning. — *tres*, Schultz §. 439. 2. — *quarum unam* S. §. 274. 9. — 11 *aliam* ‚en annan'. Det var likgiltigt hvilken del som nämndes i ena eller andra rummet. Annars *alterum* ‚den andra', — 13 *legibus*, ‚och lagar'. S. 220. 2. — 14 *dividit*, ‚skiljer'. De båda floderna (Seine med sin biflod) betraktas såsom tillsammans utgörande en gräns. — 15 *Horum omnium*, Rabe §. 154. c). — 16 *a cultu etc.* ‚bo mest aflägset ifrån provinsens kultur' = ‚ifrån den bildade rom. provinsen'. *Cultus* är en vox media (eg. och i allm. uppodling, skötsel; bildningsgrad, lefnadssätt o. s. v.) och bestämmes icke blott genom en genitivus *(cultus animi)*, utan äfven genom ett koordineradt begrepp (hendiadys); således *cultus atque humanitas*, eg. en odling *(cultus)*, som består i belefvenhet och fina seder (*humanitas*). — 18 *proximique sunt* = et propterea quod proximi sunt. — 19 *incolunt*, neutralt: ‚bo'. Så ofta brukadt med praep. cis, trans, inter m. fl. (men aldrig incolere in aliquo loco). — *quibuscum*, S. 447. 4. — 22 *cum*, ‚i det att'. *cum aut* = quod cum faciunt, aut etc. S. 365. B. *d*. — *prohibent*, Rabe §. 181. Ellendt §. 150 b). S. 293. — 24 *Eorum* syftar på de tre i början nämnda folkstammarne. — 24 *quam* etc. ‚hvilken, såsom sagdt är, Gallerne innehafva'. Den latinska relativsatsen uppfattas och uttryckes annorlunda i svenskan. Sålunda om det t. ex. heter: ‚Vi draga ej i betänkande att tjena dem, *om hvilka vi hoppas att de skola blifva oss nyttige*'. eller: ‚dem, *hvilka*, *såsom vi hoppas*, *skola*' etc., måste detta på latin återgifvas: In eos, *quos speramus nobis profuturos*, non dubitamus beneficia conferre. S. 387. 5. 6. — 27 *ab* etc. ‚på den sida, hvarest S. och H. bo'. *a*, *ab*, som eg. betecknar utgångspunkten, eller rigtning från ett håll, brukas i många talesätt der vi begagna uttryck af hvila (‚på'), t. ex. *Caesar a dextro cornu proelium commisit*, ‚begynte träffningen på högra flygeln'; *a tergo*, ‚i ryggen', *a latere sinistro* o. s. v. Häraf förklaras äfven sådane talesätt som *stare*, *esse* eller *facere ab aliquo*, stå på någons sida, hålla med ngn. — 28 *Belgae oriuntur* för Belgium capit initium. — 29 *pertinent*, om ett lands utsträckning. — *inferiorem partem fluminis Rheni*, vi säga: ‚nedra Rhen'. — *spectare*, se på eller åt ngt; bildligt (om en ort): hafva sin rigtning, vara belägen åt ett håll *(ad, in)*.

Gallia est omnis etc., ‚Det land, som bär gemensamt namn af Gallien (och nämligen ännu icke blifvit gjordt sill romersk provins), sönderfaller i tre särskilda delar'. Vid den sedermera följande geografiska beskrifningen af hvarje del bestämmes dess läge i anseende till rom. provinsen, från hvilken Caesar betraktade det egentliga Gallien såsom beläget i norr, Belgien i nordost, Aqvitanien i nord-

vest. Om dessa länder hade Romarne ännu föga kännedom, hvarföre det var ändamålsenligt att begynna med en teckning af ländernas omfång och häntydning på Belgernas tapperhet och Germanernas hotande granskap.

2. 35 *Is*. Det pronomen, som förmedlar förbindelsen emellan tvänne satser, ställes i latinet främst; hvaremot i svenskan, såsnart en ledigare öfversättning försökes, detsamma måste flyttas in uti satsen. Nästan i hvarje kapitel hos en historisk författare finnas exempel som åskådliggöra denna olikhet. Så i föregående k. 1 r. 12 *Hi omnes*, r. 15 *Horum omnium*, r. 24 *Eorum una pars*. Så ock här r. 4 *Id hoc facilius*, o. s. v. — 36 *inductus*, ‚förledd', ‚lockad', kan utelemnas i öfversättningen. R. 173. 2. E. 155. 1. — *nobilitatis* för *nobilium*; så ock *civitati* för *civibus* (hvilket förklarar pl. *exirent*). — 37 *persuasit* här med vexlande konstruktion. R. 193. 2. E. 249 Anm. — 39 *imperio*, R. 180. 180. 2. — 41 *qui*, eller ock *quod*. E. 240. S. 246. 1. — 4 *ut* efter verbum, som uttrycker en följd eller verkan. — 5 *qua ex parte*, ‚ifrån denna sida betraktadt' = ‚i detta hänseende'. Så *ex omni parte* (‚i alla afseenden') nemo beatus est. — 6 *pro* ‚i förhållande till', ‚i anseende till', — 8 *habere arbitrabantur* kan öfversättas 1. ordagrant (‚de trodde sig hafva'); men oftare 2. medelst substantivum (‚efter sin åsigt hade de') eller 3. genom bisats (‚såsom de trodde, hade de'), jfr k. 1 r. 24 *obtinere dictum est*. — *in* med acc. angifvande en dimension.

Messala och Piso voro konsuler år 61 f. Chr. — Uppgifterna om Helvetiens vidd kunna naturligtvis icke vara fullt noggranna, alldenstund invånarne sjelve, af hvilka Caesar hade underrättelsen, icke kunnat efter vetenskapliga fordringar uppmäta landet.

3. 11 *quae — pertinerent*, öfversättes antingen ordagrant, eller, med konjunktivens uttryckande: ‚det efter deras åsigt till uttåget nödiga', ‚det som, efter hvad de trodde, var t. u. nödigt'. S. 368. E. 260. R. 201. 6. — 12 *iumentorum . . . maximum numerum coëmere*, icke: iumenta . . . maximo numero, såsom i svenskan säges: köpa hästar i stor myckenhet (stort parti). Så i andra talesätt, der vi säga: *i mängd*, *i öfverflöd* o. d., undvikes i latinet ablativen. Man säger icke: Ei pecuniam magna copia dedit, utan: *Ei magnas (ingentes) pecunias dedit*; icke: Cives magno numero conveniunt, utan: *Magnus civium numerus (magna civium multitudo) convenit*; icke: Exercitus aquam (in) magna copia habebat (‚hade vatten i ymnighet'), utan t. ex. *summa aquae copia utebatur* (Caes. B. C. 3, 49). Likaså här r. 14 *copia frumenti suppeteret*, icke tilläfventyrs frumentum magna copia haberent. — 17 *lege*, ‚formligt folkbeslut'. — 21 *occuparet*, efter praes. histor. i hufvudsatsen. R. 203. 2. E. 270. 1. — 23 *qui* syftar på Dumnorix, med hvars *principatus* förstås den öfvervigt i staten som han genom sin rikedom, sina egenskaper och sin verksamhet hade vunnit. Caesar nämner att han var broder till Divitiacus, emedan denne var för Romarne bekant. Se Inledningen sid. 2 r. 38. — 26 *Perfacile factu esse . . . perficere. factu* kunde vara borta. Dylika pleonastiska uttryck förekomma i vårt hvardagsspråk, såsom: ‚Det är lätt att göra att hindra'. — 28 *quin*, R. 197. E. 253. — *totius Galliae plur. possent* = omnium Gallorum potentissimi essent. — 32 *Galliae*, S. 292. 1. — 33 *posse*, S. 387. 2.

4. 34. *Ea res*, nämligen Orgetorix' hela förrädiska förfarande. Ofta tjenar *res* till omskrifning af svenska pronomina och adjectiva i neutrum (ea res = ‚detta'). Om ordställningen se kap. 2. r. 35 *Is.* — 35 *ex vinculis*, eg. ‚utur (ifrån) bojor'; vi säga: ‚i bojor', ‚fängslad'. *Ex*, som uttrycker begreppet af ett framgående ur det inre af ett föremål, eller en rörelse ifrån midten af ett rum, användes i åtskilliga talesätt der vårt språk har andra praepositioner, t. ex. *ex equo pugnare*, *conloqui*, ‚till häst', *ex fuga* ‚på flykten' (B. G. 6, 35), *ex itinere*, ‚under vägen (marschen') (2, 6). — 36 *Damnatum*, i. e. Eum, si damnatus esset, *poenam* illam *sequi oportebat, ut* etc., ‚Om han befunnits (förklarats) skyldig, hade det straff bort följa (skulle det lagliga straffet hafva varit) att å båle brännas'. *oportebat* återgifves med svenskt plusqpf. conj. E. 214 Anm. R. 128. 1. S. 336. — 37 *die constituta*, abl. temporis, icke abl. absolutus, i hvilket fall det skulle heta: *Die causae dictionis* (*dictioni*) *constituta*. *Dies* i bet. ‚tid', ‚termin' enligt regeln femininum. — 38 *familia* här omfattande tjenare och lifegna. — *ad*, ‚inemot', ‚vid pass'. — 40 *ne causam diceret*, *se eripuit*, ‚undandrog sig målets utförande (fullföljande inför rätta'). (Man kunde eller vågade ej ditföra honom). Jfr Cic. Sest. 8, 18 *ab iis se ereptum ne de ambitu causam diceret praedicabat*, ‚genom dem sade han sig hafva blifvit räddad från en anklagelse för röstvärfning; Off. 2, 24, 3 *numquam vehementius actum est quam me consule ne solveretur* (aes alienum), ‚aldrig arbetades häftigare mot gäldandet af skulderna, än under mitt konsulat'. Så användas i latinet ofta omskrifningar med konjunktioner hvarest svenska språket eger substantiva. — 42 *exsequi* ‚fullfölja', ‚göra gällande'. — 2 *neque abest suspicio . . . quin*, ‚och anledning saknas icke till den förmodan, att. *quin* här brukadt likasom vanligtvis efter *non dubito*, *dubium non est* o. d. — *ipse sibi*. Vanligare är att *ipse* i förbindelse med ett annat pronomen står efter detta (7, 64 *sua ipsi* frumenta corrumpunt). Om *ipse* i casus obliquus se R. 67. b). E. 193. b). S. 304.

5. 5 *ut . . . exeant*, en bestämdare utföring (epexegés) af det föregående *id quod constituerant*. — 7 *vicos*, ‚byar'. 8 *aedificia*, ‚gårdar'. — 10 *domum* vid *reditio* såsom vid *redire*. — 11 *mensum*, R. 34. 4) c). E. 51. c). — *molita cibaria*, d. v. s. mjöl af olika slag. — 13 *usi* etc., ‚fatta samma beslut och uttåga'. S. 410. jfr 406 Anm. 2. — 14 *cum iis*. Man kunde (fastän i strid med svenskt språkbruk) hafva väntat *secum*. R. 65. E. 262. Härvid märkes dock S. 317. 3. — 16 *receptos ad se*, ‚sedan de (Helvetierna) förut upptagit dem hos sig'. S. 409.

Med Orgetorix' död förföll icke utvandringsplanen. Den hade en djupare grund, än hans personliga inverkan. Se Inledn. sid. 3 r. 7 följ. — Bojerne härstammade från Gallien. Under det en afdelning af dem utvandrade till Italien (se Inledningen sid. 1), begaf sig en annan norr om Alperna och intog landet näst intill Helvetierna, eller nuvarande Baiern och Böhmen (hvarest de länge hindrade Kimbrerna att åt detta håll framtränga mot söder); men blefvo derifrån före år 100 f. Chr. fördrifne af Markomannerna och andra germaniska stammar. En del af dem fann sedermera nya bostäder vid Plattensjön, hvarest de omkring år 50 f. Chr. tillintetgjordes af Geterna, så att endast landskapet, den s. k. bojiska ödemarken, förvarade namnet af

detta olyckliga folk. En annan del kringirrade i Steiermark och Kärnthen, hvilka länder på denna tid innehades af ett keltiskt folk, Norikerna (äfven kallade Taurisker), och af Caesar benämnas ager Noricus. Sedan de der förgäfves försökt att intaga staden Noreia (ej långt från St. Veit norr om Klagenfurt), drogo de sig vesterut till Helvetierna och gjorde med dem gemensam sak.

6. 18 *itinera duo, quibus itineribus.* 32 *diem dicunt, qua die,* R. 205. 22). S. 462. 2. — 20 *vix qua* = vix ut ea (illac). E. 153. c). *vix* med eftertryck ställdt framföre. S. 442. Anm. — 21 *duceretur* = ‚kunde föras'. — 23 *multo facilius*, R. 175. 1. E. 159. 1). — 25 *vado transitur*, ‚kan öfvervadas'. *vado* abl. instr., hvilken här (såsom äfven i andra fall, S. 287. 4) sammanfaller med abl. modi, eller är såsom en adverbial bestämning förbunden med verbet, skiljd från abl. loci *nonnullis locis*, hvaraf synes att här icke talas om att öfvergå på ett vadställe, utan öfvervada på flera ställen. Jfr Liv. 1, 7 *nando traiicere* ‚öfversimma', B. G. 5, 18 *flumen uno omnino loco pedibus transiri potest*, ‚till fots öfvergå'. Fortkomstmedlet angifver tillika sättet huru man färdas. — 30 *vi coacturos.* Objektet att supplera ur det föregående *Allobrogibus.* Om *vi* och *per vim* S. 284. 2. och 287. 5. — *ut per suos* (Allobrogum) *fines eos* (Helvetios) *ire paterentur. eos* här för större tydlighet satt i st. f. *se.* Jfr k. 5 r. 14. — 33 *a. d. V. kal. Apr.* R. 207. E. Bihang. II.

Enligt de nyaste forskningarne öfver Romarnes kronologi skulle den 28 mars år 58 motsvara den 16 april efter julianska kalendern. Denna beräkning grundar sig emedlertid icke på fullt tillförlitliga data. Numa Pompilius hade efter månans omlopp indelat året uti 12 månader. Men emedan tolf månans omloppstider äro 11 dagar 6 timmar kortare än en solens omloppstid, skulle 4 sådane år blifva 45 dagar för korta. Derföre anordnade Numa skottmånader hvartannat år af 22 och hvartannat af 23 dagar. Dessa blefvo likväl icke alltid regelbundet iakttagne. Särskildt uraktlätos skottmånaderne under det pompejanska borgerliga kriget, hvarföre Jul. Caesar sedermera för återställandet af en riktig tideräkning (efter honom kallad den *julianska)* till året 46 lade ett betydligt antal dagar. — Konsulen L. Calpurnius Piso Caesoninus var Caesars svärfader.

7. 36 *proficisci*, R. 190. *ab urbe* = Roma. R. 205. 48). — 37 *quam*, eller *quantis.* S. 311. 2. 2. — 38 *ad Genuam*, ej detsamma som blott *Genuam.* E. 163. 1. R. 145. 2. S. 259. 1. — 42 *facti sunt*, R. 120. 2. E. 245. — 2 *mittunt*, *qui dicerent* (likasom k. 3 r. 21, 25 *persuadet*, *ut occuparet . . . conaretur)*, historiskt praesens med bisats i imperfectum (så ock r. 4 *haberent*); men sedan följer praesens (r. 5 *liceat).* R. 203. 2. E. 259. 2. 270. 1. S. 329. 4. — 4 *nullum* står med eftertryck sist i satsen. S. 434. — 4 *rogare* scil. *se.* I oratio obliqua, hvarest de flesta hufvudsatser hafva pronomen *se* till sitt subjekt, är utelemnandet af detsamma ganska vanligt, om det ur den föregående satsen lätt kan tillförstås. R. 204. 1. S. 387. 4. — 4 *eius voluntate*, ‚med hans goda minne och samtycke'. S. 287. 4. — 8 *data facultate*, R. 187. — 9 *temperare* här = abstinere. R. 181. 1. E. 150. b). Jfr R. 170. E. 177. 3. (sid. 223). S. 265. 4. 4. — 12 *diem* betyder här icke ‚dag'. — *se sumpturum . . . reverterentur*, R. 192. anm. c) (sid. 215).

Den händelse som här rad. 6 ff. omtalas syftar på Tigurinerna, hvilka vid sin invandring i Gallien (hvarom se Inledn. sid. 2 r. 16) hade framträngt ända till Garonne, hvarest de (år 107 f. Chr.) stötte på den romerska hären under konsuln L. Cassius Longinus. Det lyckades Helvetierna att locka densamma in uti ett bakhåll, hvarvid fältherren sjelf och hans legat Lucius Piso, farfader till den i föregående k. 6 omtalade L. Piso, med största delen af soldaterna funno sin död, hvarefter de öfverblifna måste gå under oket. Romarnes tillstånd var så betänkligt, att en af de vigtigaste städerna i deras egen provins, Tolosa, reste sig och fängslade den romerska besättningen. — Om uttrycket *sub iugum mittere* se Rückert, das römische Kriegswesen, sid. 43.

8. 14 *legione* . . . *militibus*, abl. instr. Om något betecknas såsom utfördt genom ett (dertill brukadt) förnuftigt och sjelfverksamt väsende, så står icke ablativus. E. 155. 1. R. 173. 1. Dock nyttjas blotta ablativen när en förbindelse af personer (t. ex. en truppafdelning) betraktas såsom sak (verktyg), hvarmedelst något uträttas. S. 287. 3. — 18 *in*, S. 211. R. 143. 2. — 20 *se invito*, R. 187. 2. — 22 *nego* brukas i stället för *dico* med följande negation. — 23 *ulli* i st. f. *cuiquam*. I nominativus och accusativus förekommer aldrig *ullus* eller *nullus* som substantivum, men väl i öfriga casus. S. 91. 4. — 24 *prohibiturum*, med utelemnad subjektsaccusativ. Se k. 7 r. 4. — 25 *ea spe deiecti*. Då i svenskan i afseende på en saks utgång säges om någon att han blifvit *bedragen* eller *sviken* i (nödgats *uppgifva*) hoppet härom, heter detta på latin: hac spe *deiectus*, *lapsus* (Caes. 5, 55), *repulsus* (5, 42). — 25—29 Satsen ordnas: *Helvetii*, *ea s. dei.*, *conati* (‚försökte'. Blir hufvudsats) *navibus* . . . *facti*, *alii* (några äfven) *vadis R.*, *qua* (der, hvarest) . . . *erat* etc., *si* . . . *possent*, *destiterunt* (men måste afstå) etc. — 26 *vadis*, R. 184. 4. E. 153. c). — 28 *si* kan här sägas stå i sin vanliga konditionala betydelse (‚om', ‚om tilläfventyrs'), såvida meningen fattas sålunda: conati sunt perrumpere, si perrumpere possent. Eljest brukas understundom *si* uti indirekta frågor i st. f. *num* (‚om', ‚huruvida'), isynnerhet efter *conari* och andra verba som beteckna ett försök, äfvensom efter *exspectare*. R. 97. 7). 3. och 131. 3. E. 264. 2. S. 232. 2. 2. — 29 *concursus*, som är tekniskt uttryck för de stridandes framstormande mot hvarandra, visar att utfall eller strid med blanka vapen här egt rum och icke blott med kastvapen (*telis*) från förskansningen.

Redan före den dag, som var bestämd för Helvetiernas concentrering i nejden af Genua (Genève), infunno sig der hos Caesar deras sändebud för att i godo utverka genomtåg. På denna begäran ville han icke förr gifva ett bestämdt afslag, än han hunnit fullända sina försvarsanstalter. Tvänne veckors uppskof kom honom derföre till gagn. Från Genèversjön till det ställe, hvarest Rhone framtränger mellan Jura och de savojiska bergen är mer än 2 svenska mil, på hvilken sträcka floden flerestädes erbjöd öfvergångsställen. På södra sidan om floden ända till det ställe, hvarest Juraberget möter på den norra (*ad montem Iuram*) uppförde Caesar nu en jordvall (detta är här betydelsen af *murus*) och försåg densamma med bålverk (bastioner, redutter, lat. *castella*. Jfr Rückert sid. 25), för att desto lättare tillbakavisa fienderna, om de försökte att med våld inträng̊a

i provinsen. Detta var den första användningen af det sedan af Romarne i oerhördt omfång genomförda systemet att medelst en kedja af enskilda genom vallar och grafvar med hvarandra i förbindelse stående skansar militäriskt tillsluta riksgränsen.

9. 30 *Relinqu. una* etc., ‚Alltså återstod *endast* (eg. ensam) vägen igenom Seqvanernas land'. (Se början af k. 6). S. 181. Anm. Svenskt adverb uttryckes i latinet i vissa fall med adjektiv i apposition. R. 135. 8. E. 137. 1. S. 301. n:o 2. — 31 *sua sponte*, vanligen: ‚af egen drift' (utan andras uppmaning), här: ‚på egen hand' (utan andras hjelp) = *per se*. — 33 *eo deprecatore*, ‚genom honom såsom förespråkare', ‚genom hans bemedling'. Förklaras dock efter R. 187. 2. E. 162. c). — 34 *Dumnorix . . . poterat.* I svenskan följa orden i en annan ordning: Dumn. förmådde ganska mycket hos Seqv. genom gunst och skänker. R. 200. A. S. 429, 430. — 35 *ea civitate* = eorum civ.

10. 1 *renuntiatur*, ‚anmäles', ‚rapporteras', efter gjord förfrågan eller genom utsända spejare. — 2 *Santonum.* Tre folknamn på *-i*, *Santoni*, *Teutoni* (7, 77) och *Mediomatrici* (4, 10), hafva hos Caesar gen. pl. på *-um* i st. f. *-orum.* Sådana exempel förekomma oftare hos poeter än hos prosaiska författare. R. 29, 4. E. 39. 5). S. 30. 4. — 3 *quae civitas* = quorum civ., likasom k. 9 r. 35. Pronomina relativa och demonstr., som skulle stå i genitivus, förbindas sålunda i stället såsom attributer med subst. — 5 *cum*, R. 173. 3. b). E. 155. 3. S. 287. 287. 4. — 5 *ut*, R. 193. c). E. 248. — 6 *locis*, R. 183. 2. E. 153. a). — 8 *praefecit*, ‚gaf befälet'. — 12 *ire contendit*, ‚begaf sig skyndsamt', ‚skyndade'. Så kunna understundom verber (jfr *maturat* k. 7 r. 36) öfversättas medelst adverbier. — 15 *iis*, Centronibus cet., *pulsis* (abl. abs.) *compluribus proeliis*. Jfr S. 296. 1. — 15 *ab* utsättes stundom (hos Livius tillochmed merendels) vid städers namn, och alltid, då det talas om bortgående från närheten (nejden) af en stad. E. 150. 1. R. 184. 2. — 16 *extremum* sc. oppidum. — 17 *ulterioris provinciae*, kort i st. f. *qui sunt (quae est civitas) ult. prov.*

Genom Dumnorix, hufvudmannen för det nationala (antiromerska) partiet bland Kelterna, hade det lyckats Helvetierna att få sig beviljadt fritt genomtåg genom Jurapassen och Seqvanernas område. Att förbjuda detta hade Romarne ingen rättsgrund. Men Caesar inskränkte sig icke till gränsbevakning, då det gällde att bevaka högre intressen. Med den raskhet, som utmärkte honom, begaf han sig till det honom underlydande norra Italien och utförde ur vinterlägret de tre kring Aquileja (i Istrien ej långt från Trieste) kantonerande legionerna (se Inledn. s. 3 r. 27) efter att ännu dertill hafva utskrifvit tvänne nya (den 11:te och 12:te). Härtill var han väl icke af senaten bemyndigad; men han uppträdde icke som senatens, utan statens fältherre. Den talrika transpadanska befolkningen, till hvilken han redan tio år förut, vid sin återresa från Spanien, hade trädt i ett närmare förhållande, var honom och demokratiska partiet tillgifven i följd af löfte om full romersk medborgarerätt. De sålunda hastigt erhållna fem legionerna förde han närmaste vägen till Gallien, från Dora Riparias dal sannolikt öfver Mont Cenis till Isères dal.

Den krigsstyrka Caesar nu egde torde knappast kunna uppskattas till 30000 man till fots, hvartill kom bundsförvandternas bidrag. Huru stor en legion på Caesars tid rätteligen skulle vara, derom saknas tydliga och bestämda uppgifter. I medeltal anser man att de caesariska legionerna i slagtningarne endast utgjorts af 3000 eller högst 3600 man.

11. 22 *ab*, S. 293. 4. — 25 *meritos esse*, R. 201. 3. E. 259. 1. — 26 *eorum*, i st. f. *sui*. Jfr k. 6 r. 30. — 27 *non debuerint* (icke *debuissent*). I direkt hufvudsats *non debebant* eller *non debuerunt*, ‚de hade icke bort'. Se k. 4 r. 36. Jfr S. 329 n:o 3. — 29 *depopulatis*, R. 74. 2. E. 106. 2. S. 406. — 30 *prohibere*, S. 293. 4. — 31 *possessiones*, ‚länderier'. — 32 *agri solum*, eg. fältets grund, nakna marken. — 33 *nihil reliqui*, R. 154. 1. E. 141. S. 274. 3. Adjektivet sättes stundom med partitivum i lika casus, nämligen då det icke är att fatta substantiviskt, utan mera som predikat. Så skulle man t. ex icke kunna säga: Nihil se *indigni* commisit; utan blott nihil se *indignum*, emedan detta kunde omskrifvas: nihil, quod indignum sit, följaktligen indignum måste fattas som predikat. — *adductus*, jfr k. 2 r. 36 *inductus*. — 34 *fortunis*, R. 46. E. 65. 2) Anm. — *Santonos*. Blott genitivus oregelmässig, k. 10 r.2.

För Caesars resa till Italien kan icke hafva åtgått mindre än halfannan månad, och likväl hade ännu icke hela Helvetiernas skara hunnit öfver Saône, hvaraf synes som Dumnorix' underhandlingar för att förskaffa dem fritt genomtåg gått temligen långsamt, så att de först efter Caesars afresa kunnat uppbryta från Genève. Somliga vilja bevisa att de tagit en nordligare väg, genom bergpass närmare Neuchâtelsjön (öfver Orbe och Jougne).

12. 36 *quod*, jfr k. 2 r. 41. *quod influit*, icke *influens*, S. 408. Anm. — 39 *per exploratores*, jfr k. 8 r. 14. — *tres partes*, R. 208. E. Bihang IV. a). — 41 *traduco* här med dubbel accusativ (R. 141. B. 3. E. 171. 2. S. 257. 2.); stundom åter (t. ex. k. 35 r. 40) med upprepad praeposition. — 42 *de tertia vigilia*, ‚straxt inpå tredje nattväkten'. Ty fastän man i detta uttryck kan tänka på hela nattvakttiden af tre timmar, synas likväl latinarne dermed hafva menat tiden närmast efter nattväktens ingång, likasom då vi säga: ‚efter middag', ‚efter solnedgång' o. s. v., och dermed förstå ‚kort efter middag' etc. Så säges t. ex. (Plaut. Most. 3, 2, 8) *Non bonus est somnus de prandio*, ‚straxt på middagen', *de principio* (Cic. p. Sulla 24 extr.) ‚straxt från början'. — 3 *impeditus* vid personligt subjekt: ‚förhindrad', som icke är ledig (redo, i ordning) att företaga något; vanl. om soldater som genom packning eller andra omständigheter äro hindrade att fäkta. Motsv. *expeditus*. — *Eos adgressus magnam partem eorum concīdit.* Vanligtvis är den till participiet hörande objektsaccusativen tillika objektsaccusativ till hufvudverbet; men måste understundom, då ett nytt begrepp tillkommer såsom objekt för hufvudverbet, upprepas i genitivus af pronomen. — 5 *abdere*, S. 299. 2. — *pagus*, ‚distrikt', ‚landskap'; här om invånarne. Deraf härledes franska ordet *pays*, hvilket ofta brukas i samma mening, t. ex *Pays-de-Vaud*, kanton Waadt. — 9 *sive . . . sive.* S. 223. — 10 *quae pars . . . ea.* Relativsatser ställas ofta i latinet med eftertryck framföre det derpå hänvisande pron. demonstr. T. ex. Cic. Off. 2, 6 ***Male se res habet, cum, quod virtute effici debet, id***

temptatur pecunia. Cic. N. D. 2, 60 *Quas res violentissimas natura genuit, earum moderationem nos soli habemus.* S. 454. — *princeps* för *primum*, jfr k. 9 r. 30. — 13 *iniurias publicas*, oförrätter tillfogade staten, *privatas*, mot hans egen familj.

Lägret, hvarifrån det tidiga uppbrottet skedde, måste hafva varit öster om Saône och på få mils afstånd från Rhône. Vanligtvis utgick man ur lägret vid solens uppgång, men kom det an på att öfverraska fienden eller vinna ett försprång, så satte man sig i rörelse i början af tredje nattväkten, d. v. s. kort efter midnatt. Natten indelades nämligen (efter vattenuret, *clepsydra*) hela året om i fyra nattväkter (*vigiliae*), af hvilka de tvänne första räknades från solnedgång till midnatt, de tvänne sista från midnatt till soluppgången. Då vidare hvarje nattväkt delades i trenne timmar, blefvo dessa under de särskilda årstiderna olika långa, hvilket äfvenledes var förhållandet med dagens 12 timmar, så att blott vid höst- och vårdagjemningen de romerska timmarne blefvo af lika längd med våra.

Om Tigurinernas seger öfver Romarne se vid k. 7.

13. 16 *facto* öfversättes genom en praeposition. — 17 *in*, ‚öfver'. — *faciendum*, R. 140. A. E. 232. 2. — 18 *adventu*, S. 296. — 20 *ut . . . transirent*, se k. 5 r. 5. — 22 *bello* vanl. utan *in* jemte ett adj. eller en genitivus, såsom *bello Punico*, *bello Latinorum*. S. 296 n:o 1. och Anm. 1. — 25 *constituisset . . . voluisset*, i oratio recta: Helvetii . . . *ibunt atque ibi erunt, ubi eos constitueris atque esse volueris* (fut. exact.). I svenskan säges: ‚de skulle begifva sig till och stanna på den ort, som Caesar *anvisade* dem och der han *ville* att de stannade', i det att den sednare handlingens fulländning före den förra (*ituros* etc.) icke så noga betecknas. — *sin*, S. 226. — 26 *perseveraret.* Subjekt är icke mera *populus Romanus*, utan det i bisatsen (*Caesar constituisset* etc.) sednast nämnda subjektet har liksom oförmärkt öfvergått till hufvudsubjekt. — *sin . . . perseveraret*, *reminisceretur*, af or. recta: *sin . . . perseveras*, *reminiscitor*, R. 202. b) och c). E. 259. 3. — 27 *populi Romani*, *Helvetiorum*, genitiver regerade af andra genitiver. Sådant undvikes så ofta talet derigenom skulle blifva otydligt eller släpande. — 28 *Quod*, att uttyda med ‚Hvad det beträffade (Hvad anginge) att', S. 400 n:o 2. — 29 *adortus esset* pro *vicisset*, *fugasset.* — 31 *tribueret* här, med adv., absolut brukadt: ‚lägga vigt vid', ‚sätta värde på' l. d.; vanligare transitivt: *multum tribuere alicui.* — *ipsos*, R. 204. E. 262. 1. — *ita didicisse* = ita institutos esse k. 14 r. 16. — *virtute*, *dolo*, *insidiis*, abl. instr., uttrycka medlet hvarmed de ‚kämpade', eller ‚sträfvade' att vinna seger. — 34 *ne committeret*, *ut — caperet* (motsvar. direkta *ne commiseris*, *ut — capiat*), r.. 31 *ne . . . tribueret.* Råd, förmaningar o. d. uttryckas i or. obl. med conj. imperf. (se r. 26 vid *reminisceretur*), och negativt alltid med *ne*. — 36 *memoriam* (scil. calamitatis p. R.) *proderet*, i. e. posteris traderet.

Helvetiernas öfvergång öfver Saône kan icke antagas hafva egt rum nordligare än vid Trevoux eller på sin höjd vid Villefranche (icke vid Macon eller Chalons, såsom somliga velat), ty då de veko tillbaka för Caesar, marscherade de, såsom vi få se (k. 15), i fjorton dagar till närheten af Autun. — Divico måste hafva varit en gam-

mal man, då han var densamme som varit anförare i det krig, hvari Cassius blef slagen (k. 7).

14. 36 *His*, sc. legatis. Jfr k. 2 r. 35. — *Eo sibi minus dubitationis dari*, utrum pacem cum Helvetiis faceret, an bello eos persequeretur. — 38 *commemorassent*, R. 202. b) (sid. 230). — *ferre* sc. *se*, k. 7 r. 4. — 39 *merito* (abl. causae) in malam partem: förskyllan, förvållande. — 40 *alicuius iniuriae*, ‚någon (den minsta) oförrätt'; hvaremot *cuius iniuriae* hade varit ‚någon (= en) oförrätt' så att tonen odelad fallit på substantivet. Så t. ex. Cic Verr. act. 2: 5, 58 *Si qui rex, si qua civitas exterarum gentium, si qua natio fecisset aliquid in cives Romanos eiusmodi, nonne publice vindicaremus?* ‚Om en konung, om en stat eller en nation' o. s. v. Jfr R. 70. 2. E. 195. S. 91. 4. med Anm. — 41 *non fuisse difficile*, i or. recta *non fuit difficile*, ‚det skulle icke hafva varit svårt'. Jfr k. 11 r. 27. — 41 *eo deceptum* sc. *eum* (‚deruti hade det romerska folket bedragit sig'. Bitter ironi). — *neque commissum* sc. *quicquam*. — 1 *Quod si*, ‚Och om', ‚Men om nu'. S. 229. 5. och 448. — 2 *eo*, pron. demonstr. i st. f. reflexivum, likasom k. 6 r. 30. — 3, 4 *quod Aeduos, quod* etc., R. 205. 27). — *Allobrogas*, R. 36. 7). E. 58. — 5 *num — posse* (sc. *se*, k. 7 r. 4), E. 259. 4. R. 202. a) (sid. 230; rhetorisk frågesats i or. obl. uttryckt lika som en utsägesats). — 5 *victoria*, R. 180. 3. E. 161. — 6 *impune ferre* är här (hänfördt till Helvetii) så mycket som impune habere aliquid. I annan mening *ferre iniurias* Nep. Epam. 3, 2 och 7, 1. — 5 sqq. *Quod* etc. Insolentiam quoque diuturna impunitate effectam eodem illo pertinere, ut in sententia de iis bello persequendis perseveraret. — 8 *quo = ut eo*. — 9 *dolere*, S. 288. 4. — 9 *quos . . ., iis*, k. 12 r. 10. — 11 *ab iis dentur*, or. recta: *a vobis dantur*. Andra personen uttryckes i det indirekta talet merendels genom *ille*, men äfven genom *is*. — 16 *accipere, non dare*. Motsats uttryckt genom sjelfva ordens ställning. Eller ock går vid motsatser det negativa förut, och *sed* sättes efteråt vid det positiva. Man måste alltså säga: *non mea culpa factum est, sed tua*, eller *tua culpa factum est, non mea*. Olatinskt vore: *tua culpa factum est et non mea*, äfvensom *tua culpa factum est, non autem mea*.

15. 22 *coactum habebat*, ‚hade samladt', ‚hade hos sig'; således mera än *coëgerat*. På samma sätt *habeo cognitum*, ‚jag har mig bekant', *statutum habeo*, ‚det är mitt fasta beslut'. Man kan härvid icke tillägga *mihi* (*tibi, sibi*) cognitum (statutum) habere, helst som personen redan genom verbet angifves. R. 139. A. S. 406. n:o 3. (mindre riktigt E. 232. 3). 1). I nyare språken har af en likartad omskrifning hjelpverbet införlifvats med participium till uttryckande af en enkel handling. Det svenska s. k. supinum är egentligen icke annat än participium. — 22 *qui videant*, pluralis med afseende på de enskilda *(equites)* som innehållas i det härmed åsyftade kollektivet *(equitatus)*. S. 246. Anm. 2. *qui = ut ii*, E. 241. 2). R. 133. 3). 1. — 23 *Qui* begynner ofta en ny sats hvarest i svenskan plägar stå ett pron. demonstr., dels ensamt, dels med och eller det tonlösa men (*qui* i st. f. *et is, is autem*). S. 447. Jfr k. 14 r. 1. — *cupidius*, ‚något hetsigt'. S. 308. — *novissimum* = extremum. — *alieno* = iniquo. — 25 *et*, ‚och då'. — *de*, R. 154. 2. E. 141. 1. — 26 *quingentis equitibus*, jfr k. 8 r. 14. — 28 *proelio* abl. (‚genom

ett angrepp'). I svenskan säges vanligen: reta till strid. — 30 *in praesentia*, ‚för det närvarande', ‚tillsvidare' (*in praesenti* är mindre brukligt). — *prohibere* (efter *satis habebat*, ‚åtnöjde sig'), jfr S. 393. 2. — 31 *dies quindecim*, rundt tal, såsom italienarne ännu säga *quindici giorni*, fransmännen *quinze jours*, men svenskarne *fjorton dagar*. — 33 *quinis aut senis*, huru många miliers afstånd hvarje dag? R. 59. 3). E. 79. 3). Om ablativen se R. 175. 4. E. 182. S. 297. 7. — 33 *milia passuum*, tusen steg eller en milie, ett längdmått som med 250 alnar öfverskjuter en halffjerdingsväg ($^1/_8$ svensk mil).

Utan att akta på den erhållna förklaringen tåga Helvetierne genast vidare. Caesar följer dem tätt efter; men deras anförare förstodo att så väl ordna den besvärliga karavanen, att intet tillfälle visade sig att med någon utsigt om seger angripa dem. Lifsmedel syntes de ega i rikligt förråd, och i Romarnes läger hade de spioner. De voro tillochmed i hemligt förstånd med den aeduiske ryttеribefälhafvaren, som lät besegra sig.

I fullkomlig saknad af romerskt rytteri betjenade sig Caesar af galliska konskriberade, hvilka årligen åtskiljdes, samt till någon del af värfvade rytteriafdelningar (från Gallien, Germanien och Spanien), hvilka han äfven om vintern behöll hos sig. Öfver hufvud taget var rytteriet i hans här $^1/_4$ så starkt som legionerna.

Avantgardet (*primum agmen*), som ofta, åtminstone till en stor del, utgjordes af rytteri, tillkom det aldrig att inlåta sig uti någon afgörande strid, men väl, vid tillfällen då fienderna förföljdes, att genom ständig skärmytsling uppehålla deras arrièregarde (*novissimum agmen*).

16. 35 *Aeduos* (R. 142. E. 169), eller *ab Aeduis*, S. 256. 1. — 36 *essent polliciti*. E. 260. R. 201. 201. 6. S. 368. Caesar talar om sig som om en främmande person. Jemför uttryckssättet för konjunktiven k. 3 r. 11. — *publice*, ‚i statens namn', ‚på statens vägnar'. — *flagitare*, R. 188. 1. E. 223. 1. — *frigora*, R. 45. 1) Anm. E. 65. 1) Anm. S. 58. 1. — 40 *flumine*, jfr k. 8 r. 26. — 41 *uti minus poterat*. *minus* = *vix* eller *non facile* har sin plats framför modal-hjelpverbet. S. 443. — 42 *Diem ex die* (‚dag från dag', ‚dag efter annan'), R. 144. E. 165. — 1 *ducere* (liksom r. 36 *flagitare*) ‚förhalade': fördröjde saken (spanmålslevereringen), eller uppehöllo honom (Caesar) med toma ord. — *conferri*, om det hopsamlande i smått som föregår *comportari*. — *dicere*, inf. hist. — 2 *quo die*, k. 6 r. 32 — *metiri* sc. *se*. — 6 *quem* är att hänföra till den föregående relativsatsen. — 8 *accusat*, ‚förebrår'. — 9 *tam necessario* (‚trängande', ‚tvingande') *tempore*, abl. absol. med concessiv betydelse (i annat fall *in*, S. 296. 4. Nep. Milt. 5 *Hoc in tempore* cet.). — 9 *cum . . . posset, non . . . sublevetur*. En bisats underordnad en af historiskt praesens beroende sats står ofta i conj. imperf.

Så snart Helvetierne drogo sig mera mot vester, kunde Caesar ej vidare erhålla tillförsel ifrån sin provins. I det kalla nordligt belägna Gallien var icke så tidigt något att skörda som ens i det norra Italien. Af gräset hade Helvetierne icke lemnat mycket qvar, och säden var ännu ej mogen. Provianteringen berodde derföre hufvudsakligen af Aeduerna, och med afseende derpå var det af vigt att genast vid Caesars uppträdande inom deras område det romerska partiet åter kom till styret. Landets vergobret (namnet betecknar en

som utöfvar domaremakt: *bret* betyder dom) och förnämsta män ställde sig också till Caesars tjenst; men ickedestomindre fann han sig, efter hvad det syntes, genom deras försummelse icke i stånd att verkställa den snart förestående spanmålsutdelningen till soldaterna. Dylik utdelning, hvarvid hvarje legionssoldat bekom 2 modier hvete, egde rum hvar femtonde dag, hvaremot solden utbetaladés blott hvar fjerde månad med ett belopp af 75 denarer (eller tre små guldmynt, *aurei*, i kejsartiden kallade *solidi*, hvaraf namnet *soldat)*, alltså för året 225 denarer, motsvarande ungefär 140 riksdaler, hvilket icke var mer än en dagakarl i Rom kunde förtjena på året beräknadt till 300 arbetsdagar, då vanliga dagspenningen var $^3/_4$ denar. Från solden gjordes afdrag för soldatens förplägning äfvensom för hans utrustning, om någongång denna levererades af staten. Det ålåg nämligen soldaten att sjelf bekosta sig kläder och vapen. Priset på en modius hvete kan anslås till högst $^3/_4$ denar, följaktligen årsqvantiteten deraf till circa 22 rdr. Tillfälliga inkomster voro krigsbyte och skänker af fältherren. Jfr Rückert sid. 20, 21.

17. 13 *Tum demum*, ‚Då först'. *Demum* står vanligen vid tids- och ortsbestämningar och efter pron. demonstr., när man vill särskildt framhålla en viss tids fullbordan eller en viss förutsättnings inträffande. Oftast finnes derföre *nunc demum*, *tunc demum*, *tum d.*, *is d.*; *anno demum quinto et sexagesimo*, o. s. v. *Nunc demum rescribo iis litteris, quas mihi misisti.* Cic. Att. 16, 3. *Sic sentio, id demum aut potius id solum esse miserum, quod turpe sit.* Cic. Att. 8, 8. — 15 *privatim*, ‚i egenskap af enskilda personer'. — 15 sqq. *valeat . . possint . . conferant . . debeant.* Här följa efter praes. hist. idel praesentia. Jfr k. 7 r. 2. — 16 *magistratus*, här i annan betydelse än k. 16 r. 5. — 17 *ne fr. conferant* (plur. efter kollektiv, jfr k. 15 r. 22) låter tyda sig med substantiv. Se k. 4 r. 40. — 18 *praestare*, i. e. praebere. — 19 *quam* = magis quam, potius quam. Så hos Livius t. ex. 3, 40 *oratio fuit precibus quam iurgio similis*; 3, 68 *malae rei se quam nullius duces esse volunt*; 23, 43 *ipsorum quam Hannibalis interesse.* — 24 *necessariò* adv. (‚nödvändigtvis') att hänföra till *enuntiarit*, vid hvilket *coactus* (‚dertill tvingad') står såsom en utförligare bestämning. Annat är *necessitate coactus* 8, 43 r. 31, *necessitate adductus* 6, 12 r. 3. — 25 *quanto cum periculo.* Enstafviga praepositioner ställas ofta emellan adj. och subst. Jfr k. 10 r. 5.

18. 28 *designari*, med talet ‚anspelades' (alluderades) på. — *iactare rem*, ‚omorda en sak', i synnerhet i upprördt sinnestillstånd. — 29 *Liscum retinet*, ‚men qvarhåller L'. I latinet ställas ofta ord och satser utan förbindelse jemte hvarandra, der vi genom ett bindeord tydliggöra förhållandet mellan dem. — 32 *Ipsum esse Dumnorigem, summa audacia*, ‚Det var just D. (alldeles såsom Caesar hade förmodat), en man af stor djerfhet'. R. 174. E. 156. S. 294. Anm. (i slutet). — 35 *portoria*, eg. ‚hamnpenningar' (quae in *portu* solvuntur); ‚tullumgälder', ‚transitoafgifter', näml. för varor som föras genom, ut ur eller in uti ett land. *vectigalia*, ‚statsinkomster'. — *redempta habere*, ‚hade på arrende'. Jfr 15, 22. — 37 *liceri*, ‚bjuda', ‚göra anbud'; *contra liceri*, ‚bjuda emot', ‚göra högre anbud', ‚öfverbjuda' (på auktion). — *nemo*, jfr 7, 4. — 38 *facultates*, ‚medel'. — 41 *largiter posse.* Verbet står absolut med ett adverbium (liksom ‚rikeligen

förmå'), då i stället ett neutrum såsom objekt varit att vänta. På sådant sätt förekommer *bene* (i st. för bona) promittere; *aliter* (för aliud) animo agitare, o. s. v. Jfr 13, 31. — 1 *conlocare*, fullständigare *nuptum* eller *in matrimonium conlocare* (aliquam alicui) ‚bortgifta'. — 2 *ex matre*, på modrens sida. — 3 *cupere*, R. 170. E. 176. a). 177. 3. — 4 *suo nomine*, ‚för sin enskilda del', ‚af personliga skäl'. — 7 *Si quid accidat Romanis*, eufemistiskt talesätt, på samma sätt som i svenskan säges: ‚Om något skulle hända den eller den', då man icke vill nämna dödsfall eller annan olycka. — 8 *in spem rei venire*, ‚få förhoppning om ngt'. — 9 *imperio p. R.*, i. e. si populi Romani esset imperium. S. 416. — 11 *in quaerendo*, S. 424. 2. — 12 *paucis ante diebus*, E. 159. 1) och Anm. 2. R. 182. 1. — *eius fugae*, ‚den flykten', d. v. s. den flykt som vid detta tillfälle egde rum. — 14 *auxilio Caesari*, R. 165. E. 179.

Likasom i Rom såkallade *publicani*, vanligen af riddarståndet, plägade taga på arrende (*conducere*, *redimere*) de afgifter som voro att erlägga till staten (och som denna sades *locare*, *vendere*), så finna vi äfven hafva varit sed i Gallien, der furstar uppträdde såsom *redemptores*. Bortarrendering af statsinkomster egde rum i Frankrike ända till revolutionen 1789.

19. 16 *Quib. reb. cognitis* intages vid öfversättningen uti den med konjunktionen inledda bisatsen (‚Då han nu hört detta och till dessa anledningar till misstanke kommo säkra fakta'). Jfr 2, 35. — 17 *quod* etc. . . *quod* . . *quod* (jfr k. 14 r. 3, 4), förklaringssatser i conjunctivus såsom utsagde i Caesars anda och mening. E. 260. R. 201. 201. 6. — 19 *iniussu*, R. 47. E. 66. — 20 *ipsis*, se et civibus (Caesare et Aeduis). — *magistratu*, näml. vergobreten. — 27 *animum*. I st. f. *aliquem* säges ofta i latinet *animum alicuius* movere, commovere, turbare, offendere o. d. I st. f. det obestämda och allmänna objektet nämnes det bestämda och särskilda, hvilket af en handling träffas. — 28 *quicquam*, ej *aliquid*, emedan i *prius quam* ligger förborgad en nekande mening (ne quid prius conaretur). — 29 *quotidianis*, ‚de vanligen begagnade'. — 31 *omnium rerum*, ‚i allt', ehvad det än gällde. — 35, 36 *ut sine* etc. *statuat*, ‚att efter verkställd granskning få straffa honom utan att Div. funne sig stött deraf'. *Statuere de aliquo*, eg. ‚fatta (såsom domare) beslut om någon'. Divitiacus, fastän han var en lärd druid och någon tid uppehållit sig i Rom (se Inledn. s. 2 r. 37, jfr Cic. de divin. 1, 41), synes lika litet hafva förstått det latinska språket som Caesar det keltiska. Vid de vigtiga underrättelser, som han haft att meddela Caesar rörande galliska förhållanden och personligheter, torde den omnämnde utmärkte mannen (*princeps* betyder här ej annat) oftare hafva gjort tjenst som tolk.

20. 37 *multis cum lacrimis*. Jfr 10, 5. Om praepositionens plats S. 441. Jfr k. 17 r. 25. Dessa ord äro föröfrigt att förstå på samma sätt som *magno fletu* kap. 32 r. 24. — 38 *gravius* ‚för strängt'. Jfr 15, 23. — 38 *statuere*, med *in* eller *contra*, ‚besluta' (‚fälla dom'). Jfr 19, 36. — *Scire se*, likasom 11, 25. — *ex*, jfr k. 14 r. 8, 9. — 42 *per se crevisset*, ‚hade stigit' (kommit till makt och anseende) genom honom (Divitiacus). — *quibus opibus ac nervis*, ‚men denna makt, detta anseende'. 15, 23. — 1 *sed*, ‚utan fastmer' (‚rättare sagdt'). Utan tillsatt *etiam*, S. 237. — 2 *suam* sc.

Divitiaci. — 3 *existimatione vulgi*, ‚folkets omdöme', ‚allmänna opinionen'. — *Quod si*, 14, 1. — *si quid gravius accidisset*, jfr 18, 7. — *a Caesare.* Praep. *a* står icke blott vid verba passiva, utan äfven efter sådane verba intransitiva som hafva betydelse af passiva; t. ex. *interire ab aliquo* (= occidi ab etc.), *vapulare ab aliquo* (= verberari), *venire ab hostibus* (= venumdari). — 5 *neminem exist. non* etc. Annan mening gåfve *neminem non exist.* S. 236. — *sua voluntate*, 7, 4. — 6 *qua*, 15, 23. — *futurum*, R. 202. 2 E. 259. 5. S. 403. 5. Uttryckssättet *futurum, uti . . animi averterentur* föredraget framför *animos aversum iri.* (Jfr 19, 27 *animum*). Om nödvändig omskrifning med *futurum (esse)* eller *fore, ut* R. 79. 2. S 396. — 7 *pluribus verbis*, quam hic referre opus erat. — 8 *consolatus*, S. 406. 2. 2. — *rogat, f. o. faciat*, R. 193. 1. E. 250 ☞. — 9 *tanti . . esse*, R. 158. E. 143. — 10 *reipublicae iniuriam*, den oförrätt staten lidit. — 11 *eius voluntati ac precibus condonet*, ‚skänker åt hans önskan och förbön', d. v. s. tillgifver (förlåter, lemnar ostraffade) för hans önskan etc. — 14 *omnes suspiciones*, ‚alla anledningar till misstanke', d. v. s. allt hvarigenom han kunde göra sig misstänkt. Jfr *suspicio* 4, 2. 19, 16. — *D:co fratri*, ‚för D:ci skull', liksom r. 11.

Hade Caesar nu straxt bestraffat Dumnorix, skulle han hafva ådragit sig stor ovilja. Klokheten fordrade eftergifvenhet.

21. 18 *sub monte*, ‚nedanför (vid foten af) ett berg'. — 19 *milia passuum octo*, eller ock *milibus passuum octo.* R. 143. 1. E. 159. 1). 4. S. 258. 258. 2. — 20 *qualis esset natura montis etc. qui cognoscerent misit.* En bisats, som hörer till en annan bisats, är här ställd framföre denna (hvarigenom innehållet af den så förut ställda satsen först för sig framhålles). Eljest förekommer (alltefter-som tydligheten eller rhythmen det fordrar) den underordnade bisatsen än inskjuten uti den andra (*qui, qualis esset n. m., cognoscerent*), än åter ställd efter (*qui cognoscerent, qualis esset n. m.* etc.). — 21 *renuntio*, 10, 1. — 22 *De tert. vigilia*, 12, 42. — 22 *pro praetore*, ‚propraetorn'. — 23 *iis ducibus*, abl. abs. (eg. ‚då de voro vägvisare'). — 24 *summum iugum*, R. 135. 9. E. 136. b) 2. — 24 *quid sui consilii sit*, ‚hvad som ingick i hans plan' (enligt hvilken Labienus medelst kringgående skulle besätta berget och falla fienden i ryggen, då Caesar angrep framifrån). Genitivus (possessivus) att förklara efter S. 277. 277. 1. R. 152. E. 140 ☞. — 25 *eodem itinere quo*, utan *in*, R. 184. 4. E. 153. c).

För sina general-löjtnanter (legati) hade Caesar genom folkbeslut erhållit propraetorisk rang, liksom de Pompejanska hade haft. Med propraetor förstås annars den som efter att föregående året hafva varit praetor förvaltade en provins.

22. 29 *Prima luce, summus mons*, R. 135. 9. E. 136. b) 2. Då man vill angifva en del af en sak efter dess läge, brukas äfven i svenskan i vissa fall adjektiver i st. f. substantiver, t. ex. ‚det inre Ryssland', ‚nedra Italien', ‚vestra Europa', ‚öfversta Rhen' (i st. för inre delen af R. o. s. v.). — 31 *passibus*, eller äfven acc. *passus*, se 21, 19. Ablativen icke beroende af den föregående comparativus *longius.* R. 175. 4. E. 182. b). S. 297. 7. — 33 *equum admittere*, eg. ‚eftersläppa hästen', d. ä. med eftersläppta tyglar låta honom fritt löpa (galoppera). — 35 *a. Cognoscere aliquid ab* (eller vanligare *ex*)

aliqua re, igenkänna något af (på) någonting. — 36 *insignia*, ‚utmärkelsetecken', såsom vingar, horn och annat hvarmed Gallerne plägade sm cka sina hjelmar. — 37 *instruere aciem*, ‚bilda front'. — 38 *ne* (‚nämligen att icke') *proel. comm.*, *nisi* (‚så framt icke') etc. Jfr 5, 5. — 41 *abstinere* eller *abstinere se aliqua re* eller *ab aliqua re*, ‚afhålla sig från något'. R. 181. 181. 1. E. 150. b). — *Multo denique die*, ‚Först långt fram på dagen'. Dagen kallas *multus* när en stor del deraf är förliden. *Denique* här liktydigt med *demum* (17, 13). — 2 *timore perterritum*, pleonasm. — 3 *quo consu. interuallo.* Se slutet af k. 15. — 4 *milia p. tria*, se 21, 19.

23. 5. *Postridie* (sammandraget af *posteroi*, i. e. postero, *die) eius diei*, S. 274. 8. — *biduum supererat*, *cum*, ‚tvänne dagar voro öfriga till den tid, då'. *cum . . . oporteret*, konjunktiv efter *cum* temporale att förklara enligt S. 365. B. Abweichung 4. (pag. 475 och 477). — 8 *non amplius milibus passuum*, se 22, 31. — 9 *prospicere.* E. sid. 223. S. 265. 4 — 10 *ire contendit*, 10, 12. — *Ea res*, se 4, 34. — *fugitivos*, ‚bortlöpare', ‚desertörer'. — 12 sqq. *quod . . . existimarent . . . confiderent*, conj. enligt R. 201. 201. 6. E. 260., oaktadt detta menande och troende i sjelfva verket höra till den berättandes utsago (och följaktligen skulle heta *existimabant*, *confidebant)*, men hvad de menade och trodde vore att beteckna såsom grund (till insequi coeperunt) och såsom främmande (hufvudsubjektets, Helvetiernas) åsigt. Denna öfvergång till conjunctivus är egendomlig för verba som betyda säga och mena. S. 368. 3. — 15 *intercludi* (sc. Romanos), R. 169. E. 157 ☞. — 16 *a*, jfr 1, 27.

Då Caesar, hvars läge syntes betänkligt, marscherade tillbaka (detta är betydelsen af *iter avertere)* för att med väpnad hand bemäktiga sig Bibracte, företogo sig Helvetierne att förfölja honom i stället för att ostördt fortsätta sin vandring till Santonernas land och der befästa sig. — Hvarje rytterisqvadron *(turma)* sönderföll i 3 *decuriae* (tiotal af ryttare) och fördes af 3 *decuriones*, af hvilka den ene hade befälet öfver sqvadronen. Rückert s. 10.

24. 17 *Postquam* etc. Subjektet *(Caesar)* framträder här, emot vanligt språkbruk, först i den efterföljande hufvudsatsen. — *animum adverto* är vanligare i sin sammandragning *animadverto.* — 18, 19 *subducit . . . misit.* Tempora vexla; *misit* momentan handling. — 20 *medio*, jfr 22, 29. Om ordens ordning S. 441. — *veteranorum*, genitiv beroende af en annan genitiv (jfr 13, 28): dessa legioner bestodo af veteraner. Annorstädes adjektiviskt *legiones veteranae.* — *Inter ea*, scil. auxilia et duas legiones (XI. et XII.). — 24 *sarcinae*, den lätta packningen, som soldaterne sjelfve hade att bära, motsvarande nutidens tornistrar. — 28 *reiecto . . . facta . . . successerunt*, i. e. reiecerunt . . . fecerunt et successerunt. — 28 *phalanx* är en tätt sluten slagtordning med skydd af sköldar på alla sidor.

De uppe på kullen placerade trupperna hade att uppkasta en lägerförskansning omkring packningen (den öfriga trossen, impedimenta, som fortskaffades genom lastdjur, torde redan hafva kommit något längre på vägen till Bibracte) såväl till dess skyddande som till härens upptagande i händelse af en olycka. Befästade läger voro alltid af stor vigt i den romersha taktiken. Till denna hörde ock såsom regel att bereda sig den väsendtliga fördelen af en högre ställning (*superioris loci*), helst på långsluttande bergssidor. Detta kallas

locus aequus, motsatsen *locus iniquus.* Till offensiven uppstälde sig romerska legionsinfanteriet antingen i två eller tre slagtlinier (*acies duplex*, *triplex instruebatur*) med mellanrum emellan kohorterne i samma slagtlinie. I förra fallet stodo de fem första kohorterne i första, de fem öfriga i andra linien; vid sednare uppställningen stodo fyra kohorter af en legion i första, samt tre i hvardera af de öfriga linierne. Rückert s. 36 ff.

25. 32 *e*, äfven *de*, S. 209. — 34 *ad* om ändamålet, S. 203. d. — 36 *cum f. se inflexisset*, ‚hvarje gång då (så ofta som) jernspetsen hade krökt sig (kroknat)'. S. 365. B. Abweichung 1. R. 133. 6. — 38 *multi ut*, jfr k. 6 r. 20. — 39 *manu*, R. 181. E. 150. b. Ej *manibus:* jfr r. 37 *sinistra*, r. 38 *brachio*, 39 *corpore*, 40 *pedem*, — 41 *mille passuum* sc. spatio. — *agmen claudere*, ‚sluta tåget', — 2 *ex itinere*, ‚omedelbart från marschen', i det att de genast som de kommo begynte anfallet. S. 209. 2. — 3 *latere aperto adgressi*, ‚genom ett flankanfall'. *latere aperto*, eg. i öppen flank, d. v. s. på den sida som hvarken genom truppafdelningar eller terrainen var betäckt. S. 295 n:o 1. — 5 *conversa signa intulerunt*, i. e. signa converterunt et intulerunt. *Signa convertere*, eg. vända fälttecknen, d. ä. (då slagtlinien vänder sig efter fanorna) göra en svängning, frontförändring (i eller till strid). *Signa inferre* (eg. bära fälttäcknen mot fienden) ‚framrycka till anfall'. *bipertito* adv. tvådeladt, åt tvänne särskilda sidor. — 7 *victis ac summotis*, i. e. Helvetiis. — *venientes*, i. e. Boios et Tulingos.

Romerska arméen, hvilken, om denna slagtning förlorats, sannolikt skulle hafva blifvit tillintetgjord, behöfde vid stridens början en synnerlig uppmuntran. Dessutom hade Caesar orsak att icke vid alla tillfällen lita på sina officerare. Genom att låta bortföra såväl sin egen som alla högre officerares hästar — något som föröfrigt med nyare tiders taktik icke skulle vara förenligt — gjorde han för de sina tydligt, att man ovilkorligen måste hålla stånd.

Fotfolkets hufvudvapen voro *pilum*, ett kastspjut med 5 ½ fot långt fyrkantigt skaft och en jernspets af 9 tums till 1 fots längd (till hälften infästad i skaftet), och framförallt det tveeggade spanska svärdet (*gladius*), som blott var 2 fot långt (oberäknadt handtaget), och mera användes till stötande än huggande. *Concursus* (se k. 8 r. 29) öppnades med en spjutsalfva (*emissio pilorum*). Uthöll fienden denna utan att vika, så begynte anfallet med svärd (*impetus gladiorum*). De tunga kastspjuten på kort (10 till 20 stegs) afstånd slungade kunde icke annat än medföra förvirring och talrika sår, i följe hvaraf luckor uppstodo i de främsta lederna. Här och der blir ett spjut hängande i en genomborrad sköld, besvärar den kämpande ännu mer genom sin tyngd, som i anseende till träskaftets längd är desto mera känbar, eller sammanfästar tillochmed i den täta falangen tvänne sidokamraters sköldar (då dessa delvis öfvertäcka hvarandra), och sätter båda ur stånd att strida, derest de icke föredraga att med försakadt skydd af sköldarne blottställa sig för svärdshuggen. Jfr Inledn. s. 5 r. 25.

26. 8 *anceps proelium* här i sin egentl. bet.: ‚dubbel strid'; annorstädes: ‚oafgjord träffning'. — 9 *impetus*, R. 45. 1) b) Anm. E. 65. 1) b) Anm. — *alteri . . . alteri*, ej *alii . . . alii*, då blott två ting (partier) uppräknas. — *Nam* etc. I det föregående var sagdt,

att de i ordnad marsch (icke flyende) veko tillbaka. — 12 *vesper*, gen. *-ĕris* och *-ĕri*, acc. *vesperum*, abl. *vespere* och (adverbialiskt) *vesperi*. — 13 *abversum*, i. e. fugientem. — *multam*, se 22, 41. — 17 *mataras* (måhända förutsättande en nom. sing. *matar*, jfr S. 47. 4; eljest förekommer sing. *matăris*), kastspjut hos Kelterna. Ett annat keltiskt kastvapen var *tragŭla*, som afsköts med tillhjelp af en rem (*amentum*). — *subiiciebant*, mots. till *e loco superiore coniiciebant*. — 18 *impedimentis*, R. 180. E. 161. — 19 *unus e filiis*, jfr 1, 10 *quarum unam*. — *captus est*, R. 113. Anm (E. 131. b.). S. 242. 1. — 20 *hominum*, R. 60. Anm. 1. a). E. 187. — 22 *nullam partem*, R. 144. A. E. 165. — *noctis* scil. illius, qua tota nocte continenter ierunt. — 26 *litteras misit, ne*, R. 192 ✠ a). (E. 222. a) b) 1.). — 27 *neve*, R. 97. 1). 2. E. 251. 2). S. 235. — *qui ei*, i st. f. eos autem, si. — *se . . . habiturum*. Förut *ne* efter *litteras misit* (jfr *persuasit* 2, 2). R. 192. c). — 28 *eodem loco*, R. 141. B. 2. E. 170. 2. S. 295. 1. — 29 *cum omnibus copiis*, R. 173. 3. E. 155. 2. S. 287. 3.

Sjunde timman svarar emot kl. 1 e. m. Den borgerliga dagen varade hos Romarne från midnatt till midnatt. Efter den räknade man vid sacra, auspicia o. d. Den naturliga dagen deremot, hvilken alltid menas vid angifvandet af en timma, innehåller tolf lika timmar, ifrån solens uppgång till dess nedgång, så att deras sjette timma alltid infaller klockan 12, och efter denna beräkning låta de öfriga timmarne bestämma sig, hvilka likväl under de årstider, då dag och natt hafva olika längd, äro af en större eller mindre skiljaktighet med nutidens. Under de första 300 åren, medan ännu bruket af solvisare var okändt i Rom, fans der icke någon tidsindelning uti timmar. Vidpass halftannat århundrade före Chr. f. begynte Romarne till mätande af tiden använda timglas (*clepsydrae*, vattenur, af ungefär samma konstruktion som våra sand-timglas), hvarigenom äfven nattens t mmar kunde afdelas. Dylika timglas uyttjades vid härеn. Se vid k. 12.

27. 31 *in itinere*, d. v. s. ‚stadd på marsch', så att egentligen ett adjectivum eller participium här fordrades. — *convenire* (så ock *adire*) *aliquem*, ‚besöka (infinna sig hos, vända sig till) någon', för att få tala med honom i något ärende. — 33 *In eo loco, quo*. Här var icke nödvändigt att utsätta *in* vid *eo loco*, ännu mindre att upprepa det vid *quo*. R. 183. 2. E. 153. a). S. 292. 1. Äfven der praepositionen måste stå framför demonstrativet, kan den vara borta vid relativet, då samma verbum i relativsatsen är att tillförstå; t. ex. *In eadem causa* (‚belägenhet') *sumus, qua vos. In eadem opinione fui, qua reliqui omnes*. — 33 *essent*, S. 369. — 35 *qui . . . perfugissent*, jfr k. 3 r. 11. — 36 *ea*, ‚detta', hvaribland äfven obsides och servi. — 37 *nocte intermissa*, i. e. *postquam nox intercedere coepit*, ‚då emedlertid natten inträdt'. — *hominum milia VI . . . perterriti . . inducti*, R. 111. 2. E. 134. c). — 39 *supplicio adficerentur*, ‚blifva straffade till lifvet (nedgjorde)'. S. 290. 290. 1. — 40 *in tanta multitudine*, ‚vid (då det var, emedan der fans) en så stor massa'. R. 95. 5. — 41 *omnino ignorari*, d. v. s. ingen gång märkas eller efterfrågas, äfven sedan de lyckats smyga sig undan. — *existimarent*, jfr 23, 13. — *prima nocte*, 22, 29.

28. 2 *resciit*, jfr 10, 1. — *quorum*, jfr 12, 10. — 3 *sibi purgati*, ‚hos honom urskuldade', ‚inför honom (i hans ögon) rättfärdigade'. — 4 *in h. numero*, se till 26, 27 *eodem loco*. — 7 *fruges* isynnerhet ‚jordfrukter', ‚fältfrukter', i mots. till *fructus*, ‚trädfrukter'. — *nihil erat, quo tolerarent*, R. 133. 1) b). E. 241. 5). — 9 *ut*, S. 398 n:o 4. R. 192. 2. 3. — *frumenti copiam facere*, ‚bereda tillgång på (förhjelpa någon till) spanmål'. — 12 *vacare* absolut: ‚vara obebodd'. — *incolo* 1 19. — 15 *Boios* (ställdt främst i satsen, i motsats till *Helvetios* etc. rad. 6) styres af *conlocarent*, och *ut conlocarent* beror af *petentibus*. Hvad Caesar *concessit* var *ut co locarent*. Jfr S. 452. — 16 *egregia virtute* scil. *esse*, R. 174 E. 156. — *in finibus*, R. 95. 1. E. 236 Anm. b). — 17 *illi* sc. Aedui. — *parem . . . atque*; E. 242. 3). R. 97. 8). 1.

Likasom Helvetierne till bundsförvandter hade upptagit Bojerne (se vid k. 5), ville äfven Aeduerne förstärka sig med detta stridbara folk, som nu fick nedsätta sig mellan Loire och Allier på gränsen mot de krigiska Arvernerna.

29. 20 *tabulae litteris Graecis confectae*, ‚förteckningar skrifna med grekiska bokstäfver'. Se Inledn. s. 5 r. 16. — 23 *separatim* sc. perscripti erant *pueri*, *senes mulieresque*, S. 220. 2. Jfr k. 1 r. 13. — 25 *capitum*(‚själar', ‚individer') tjenar här till omskrifning. — 28 *fuerunt*, efter subjekt i singularis. S. 241. 4.

Om Bojerne helt och hållet afräknas, skulle enligt dessa uppgifter återstå 226000 menniskor såsom i detta krig omkomne. Förlusten af qvinnor och barn måste hafva varit särdeles stor. Af de vapenföra 92000 hade redan på venstra Saônestranden en fjerdedel blifvit nedgjord eller förskingrad (k. 12), så att i fältslaget vid Bibracte ej fullt 70000 kunna antagas hafva deltagit, en krigsstyrka ej mycket öfverlägsen Caesars (se vid k. 10, då hans hjelptroppar vanligtvis voro lika talrika som de romerska.

30. 31 *Helvetiorum*, gen. subj. — 32 *convenire ad*, S. 299 n:o 3. — *gratulatum*, S. 426. 426. 3 — 33 *Intellegere sese*, jfr 11, 25. — *tametsi*, S. 227. — *Helvetiorum iniuriis populi Romani*. R. 151. 1. S. 272. 2. — 34 *eam rem*, 4, 42. — *ex usu*, ‚till nytta' (‚fördel för ngn'). — 35 *terrae Galliae*, ‚landet Gallien'. *Galliae* ensamt bildade ej en full motvigt till det följande *populi Romani*. — 36 *florent. rebus*, abl. abs.: ‚oaktadt det mest blomstrande samhällstillstånd'. — 40 *iudicassent*, i oratio recta fut. exactum. — 1 *Caesaris voluntate*, 7, 4. — *sese habere*, lika som r. 33. — 2 *ex*, ‚enligt'. — 4 *nisi quibus*, d. v. s. *nisi ii quibus*. — *iureiurando inter se sanxerunt*. När vidtogs detta försigtighetsmått? Innan mötet hölls? eller på sjelfva mötet? De nästföljande orden (*Eo concilio dimisso*) tala om mötet såsom hållet och upplöst.

Ansedda män från det keltiska Gallien helsa efter ett keltiskt folks besegrande den främmande fältherren såsom landets välgörare. Han var då icke, såsom af några högljuddt sades i Rom, dess förtryckare.

31. 6 *qui ante fuerant*, ‚som förut varit der'. Jfr Nep. Ham. 2, 2 *Primo mercenarii milites, qui adversus Romanos fuerant* (‚varit det', ‚varit detta', sc. mercenarii milites), *desciverunt*; Milt. 8, 3 *In Chersoneso omnes illos quos habitarat* (‚bott der') *annos perpetuam obtinuerat dominationem*. — *se alicui ad pedes* (eller *se ad pedes alicuius*) *proiicere*, äfven *alicui ad pedes procumbere*, ‚ned-

kasta sig för någons fötter'. — 9 *id*, S. 251. 4. — 12 *si enuntiatum esset* (jfr 30, 40), ‚om något deraf förljödes'. Annorlunda *enuntiata essent*. — 16 *potentatus* (sällsynt form), ‚makt', ish. ‚politisk makt', ‚öfverherravälde', ‚hegemoni' (= *principatus*). — 18 *Horum*, 14 *harum*, 15 *Hi*. S. 403 n:o 9. — 18 *primo*, R. 62. Anm. E. 80. Anm. — 19 *cultum*, jfr k. 1 r. 16. — 20 *homines feri ac barbari*, ‚dessa råa vildar'. *homines* för pron. demonstr. — *adamare*, ‚börja älska', ‚fatta tycke för', ‚finna behag uti'. Jfr *addubitare*, ‚börja tvifla', ‚vara böjd för tvifvel'. — 21 *ad*, se 4, 38. — 22 *semel atque iterum*, ‚både en och två gånger', ‚gång efter annan'. — *omnem . . omnem . . omnem*, jfr k. 14 r. 3, 4. — 24 *nobilitas* konkret, liksom k. 2 r. 36. — 25 ff. *Quibus proeliis . . . coactos esse*. Huru kan på relativum följa accusativus med infinitivus? R. 202. 2. E. 259. 5. S. 403 n:o 5. — 26 *plurimum*. *Posse*, ‚förmå', står med acc. af pronominalia quantitativa *multum*, *plus*, *nihil* etc. jfr S. 251. 4. Förekom med adverbium 18, 41. — *potuissent*, jfr 18, 41. — 30 *a populo R.*, jemväl *populi Romani* (men icke *populum Romanum*). — *neque recusaturos*, *quo minus*, R. 198. E. 254. Äfven *quin*, R. 197. E. 253. 254. Anm. — 33 *qui a. n. potuerit*, or. recta: unus sum, qui adduci non potui. — 34 *Romam ad senatum venire*, ‚vända sig till senaten i Rom' (men på tyska: ‚sich nach Rom an den Senat wenden'. ‚s. n. R zum Senate begeben'). — 36 *victoribus Sequanis . . . Aeduis victis*, S. 438. *victoribus*, R. 49. Anm. — 40 *de altera parte tertia decedere*, ‚afträda ännu en tredjedel (en tredjedel till)'. — 41 *paucis mensibus ante*, R. 182. 1. E. 159. 1) 2. — 42 *Harudum* = ex Harudibus. — Pag. 15. 1 *pararentur*, conj. i bisats af or. obl. — 2 *paucis annis*, R. 182. 2. E. 160. 2 .S. 296. 2 — *Futurum esse, uti pellerentur*, se 20, 23. — 3 *neque enim conferendum esse* etc. Part fut. pass. som betecknar en nödvändighet (hvad som måste göras) har, då det är förenadt med en negation, i nominativus och i förbindelse med esse i nominativus och accusativus (i konstruktionen acc. cum inf.) ofta betydelse af böra, t. ex. *auctor minime contemnendus*, ‚en rådgifvare, som man ingalunda bör förakta'; *hoc ferendum non est*, ‚detta bör man icke tåla' (= hoc ferri non debet). S. 109. 406 n:o 4 413. — 36 *vicerit*. I det föregående har oratio obl. betjenat sig af imp. och plpf. (undantagande r. 33 *potuerit)*, men öfvergår nu, vid skildringen af Ariovisti närvarande herravälde, till perf. och praesens. — 9 *exempla in aliquem edere*, eg. ‚utföra (utöfva) varnagel mot någon', ‚föröfva gräsligheter mot ngn', ‚med förskräcklig grymhet plåga och straffa ngn'. Detsamma är *exempla cruciatusque edere*, då det sednare substantivet är tillagdt blott såsom en förklaring och närmare bestämning till det förra (likasom r. 1 *locus ac sedes*). — 11 *Hominem* etc. ‚Han var rå, argsint, oförsynt'. Jfr öfversättningen af *homines* r. 20. — 12 *non posse* sc. *se*. Se 7, 4 *rogare*. — *Nisi si*, ‚undantagande om', ‚utom för den händelse att'. Med undantag endast af den händelse, att de finge hjelp af Caesar, måste de ovilkorligen utvandra. Gallernas hjelplösa belägenhet framhålles sålunda med mera eftertryck, än genom det blotta *nisi*, som allenast betecknade, att om Caesar icke hjelpte dem, måste de utvandra. — 14 *ut emigrent*, 5, 5. — 17 *enuntiata sint*, fut. exactum, likasom det följande *quin sumat* står futuritivt. — 17 *non dubitare*, lika som r. 12 *non posse*.

Sjelfva Seqvanerne hade, liksom om äfven de varit besegrade fiender, blifvit tvungna att till sin legda fältöfverste afträda en tredjedel af sitt område (jfr Inledn. s. 2 r. 33), förmodligen ungefär samma landsträcka i nuvarande Elsas som Tribokerne sedermera bebodde. Dermed hade han till någon tid låtit sig nöja; men Aeduerne och flera med dem förbundna folk hade kommit för att bekriga honom (k. 44 r. 6 ff.); i många månaders tid hade Ariovistus på sumpiga trakter hållit sig i fasta läger utan att inlåta sig i någon strid; redan hade Gallerne uppgifvit hvarje tanke på en slagtning och skingrat sig, då Ariovistus plötsligt öfverföll dem och icke så mycket genom tapperhet som genom listig beräkning slog dem i en enda drabbning (k. 40 r. 28 ff.). Det var i Admagetobriga som de sålunda öfverrumplade Aeduerne ledo ett fullständigt nederlag. Hvarest denna stad varit belägen, låter sig numera icke noga bestämma. Några hafva i vestra delen af Seqvanernas fordna land, således vid gränsen till Aeduernas område, nära Saônes och Oignons förening funnit ett nyare ortnamn la Moigte de Broie (hvilket dock somliga kalla Madebroye eller Broye-les-Pesme), som icke är helt och hållet olikt namnet Admagetobriga, och hvilket de derföre ansett sannolikt motsvara detta. Men då det icke var Ariovistus som vid ifrågavarande tillfälle kom för att bekriga Aeduerna, utan tvärtom desse som angrepo honom, måste nämnda stad vara att söka åt en annan sida af seqvaniska landet. Walckenaer (Géographie &c. des Gaules, I. p. 320) antager Amage vid floden Brenchin nära Luxeuil mellan Vesoul och Epinal, 48 br. 24° 1.

32. 24 *omnes qui, aderant*, ‚alla närvarande'. Jfr S. 369. 2. — *magno fletu* (jfr 20 r. 37) betyder måhända endast ‚med djup sinnesrörelse'. Hvarest vi i allmänhet föreställa oss yttringen af en djupt upprörd känsla, nämner latinaren tårar, en särskild art deraf. Jfr Cic. Sest. 57 *Quanto cum fletu de illis nostris incendiis ac ruinis . . . sic egit, ut . . . fletum etiam inimicis atque invidis excitaret!* Svårligen kan man tänka sig skådespelaren under utförandet af en sång högljuddt gråtande. — *petere coeperunt*, S. 462. 6. — 25 *unos ex omnibus Sequanos* etc., ‚att S. voro de ende bland alla som o. s. v. — 27 *quae causa esset* beror likasåväl af *miratus* som af *quaesiit*. — 29 *respondere . . . permanere*, R. 188. 1. E. 223. 1. — 30 *exprimere*, ‚utpressa', ‚framtvinga'. — 35 *velut si*, S. 356. — *coram* (sannolikt af *con* och *os*, *ōris*) eg. ‚ansigte mot ansigte'; *coram adesse*, ‚i egen person vara tillstädes'. — *horreret*, R. 141. 1. E. 164. c). — 36 *tamen fugae*, i. e. saltem fugae (etsi non aliarum rerum, tamen fugae).

Då Seqvanerne ännu mera än Aeduerne ledo förtryck af Ariovistus, hade de försonat sig med dessa och begärde gemensamt med dem hjelp af Caesar.

33. 40 *Gallorum animos verbis confirmavit*, ‚intalade Gallerna mod'. Se k. 19 r. 27. — 41 *curae*, R. 165. E. 179. Anm. — 42 *beneficio*, se Inledn. sid. 3 r. 2. — 1 *finem facere alicui rei*, ‚göra ett slut (upphöra) med ngt', genom att liksom sätta en gräns derför. Eljest med genit., t. ex. k. 20 r. 9 *finem orandi facere*, ‚upphöra att bedja'. — 3 *multae res quare*, så mycket som *propter quas*, d. v. s. *ut propter eas*. Såsom fast adverb har *quare* alldeles förlorat sin egentliga betydelse af *qua re*. Nep. Cato 2, 3 *multas res novas in*

edictum addidit, quare luxuria reprimeretur. — *cogitare*, ‚taga i öfvervägande'. — 8 *in tanto imperio*, jfr 27, 40. Annan betydelse har *imperio populi R.*, k. 18 r. 9. — 12 *homines f. ac b.*, 31, 20. — 13 *occupavissent*, jfr *iudicassent* 30, 40. — 17 *maturrime*, R. 94. — 18 *magnos sibi spiritus sumere*, ‚antaga ett trotsigt väsende' (eg. uppblåst sinne), ‚blifva mycket öfvermodig'. — 19 *ferendus non vid.*, se 31, 3.

Hvad Divitiacus i sitt tal andragit var väl det som i första rummet påkallade Caesars uppmärksamhet. Näst detta *(secundum ea*, rad. 2) kommo likväl äfven andra omständigheter i betraktande. Romerska folket hade mer än en gång gifvit Aeduerna titel af ‚bröder och stamförvandter', och hvarje förnärmelse mot dem var till följe deraf en skymf mot romerska staten. Det gällde ändtligen för Caesar att med allvar gripa sig verket an, om en ny kimbrisk invandring (Inledn. 2 r. 14) skulle förebyggas. Detta var den stora faran för Romarne. Se Inledn. s. 4 r. 8.

34. 20 *placuit ei, ut . . mitteret.* Vanligare konstruktion hade varit *placuit ei mittere*, då nämligen hufvudsats och bisats hafva samma subjekt. *Placet mihi* är till betydelsen detsamma som *statuo.* S. 398 n:o 3. — 21 *locum medium utriusque* = loc. med. inter utrumque (‚beläget midt emellan dem båda', lika långt ifrån hvardera). — 22 *conloquio.* Hvartill? för hvad ändamål? jfr 18, 14. — 24 Första punkten af Ariovisti svar till sändebuden skulle direkt hafva varit: Si quid mihi a Caesare opus esset (fuisset, jfr S. 344. 3), ad eum venissem (venturus fui, E. 257. b) 1. a). R. 124. 4); si quid ille me vult, illum ad me venire oportet. För *mihi* står i or. obl. *sibi*, eller stundom *ipsi*, isynnerhet då det, såsom här, i motsats till annan person skall starkare framhållas, eller ock då någon tvetydighet derigenom undvikes. S. 403 n:o 9. R. 204. E. 262. 1. *Velle aliquem*, ‚vilja tala med någon', *velle aliquem aliquid* (neutr. af ett pron. S. 256. 1. R. 142. 3), ‚vilja tala med ngn om något', ‚hafva ngt att tala med ngn'. — 28 *emolumentum*, ‚ansträngning', ‚möda' (som fordras för att komma något åstad, *emoliri).* — 30 *sua Gallia.* Pron. possess. kan endast vid starkare betoning stå framföre sitt substantiv. Jfr *suo sumptu* k. 18 r. 39. — *Quid hic negotii tibi est?* ‚Hvad har du här att bestyra (att göra)'?

Derom är intet tvifvel, att Ariovistus till förhindrande af Romarnes vidare framträngande redan sammandrog sin här, om han ock yttrade sig annorlunda. Hans svar återgifves af Florus (3, 10) med dessa ord: Quum legati dicerent: ‚Veni ad Caesarem', ‚Quis est autem Caesar?' et ‚Si vult, veniat', inquit, et ‚Quid ad illum, quid agat nostra Germania? Num ego me interpono Romanis?'

35. 33 *Quoniam* (eg. *quom iam*, ‚då redan', ‚då nu'), ‚eftersom', ‚emedan', betecknar en grund som just genom ett angifvet förhållande först har inträdt. — 34 *in consulatu suo.* Händelsen inträffade *i* hans konsulat. Jfr R. 182. 3. E. 160. 2. — 36 *hanc gratiam referret*, ‚tacka på detta sätt' (Ironi). — 37 *gravare*, ‚besvära'; *gravari*, ‚blifva besvärad', ‚finna ngt svårt', ‚göra svårigheter vid ngt', ‚vägra'. — *cognoscere de aliqua re*, ‚taga kännedom (göra sig underrättad) om ngt'; absolut bruk af verbet. — 40 *trans R. traducere*, jfr 12, 41. — 41 *deinde*, R. 62. Anm. E. 80. Anm. 1). — *quos haberet*, som han fått och hade. — 41 *voluntate eius*, 7, 4. — 1

illis hörer till *liceret*, hvilket här står pleonastiskt efter *permitteret*. — *neve*. 26, 27. — 4 *si non impetraret* har ej samma subjekt som *Si id ita fecisset*. Hvarföre icke *nisi*? R. 97. 7) 1. E. 256. Anm. — 5 *Censeo* betyder mestadels ‚vara af den (sådan) åsigt', och vidare ‚råda', ‚besluta', ‚förordna', att något skall, bör, måste ske, hvilket i activum uttryckes genom *ut* och conj., i passivum genom participium på *ndus* (sällan med inf. praes. pass.), t. ex. *Plerique censebant, ut noctu iter facerent. Censebant bona reddenda* (sällan *reddi*). S. 398. 6. — 6 *quod . . posset*. Pron. rel. *qui, quae, quod* står med conj. för att parenthetiskt tillägga en inskränkande sats (*quatenus, quoad* och *quantum* förbindas på detta vis med indicativus), t. ex. *quod sciam* (eller *quantum ego scio*), ‚såvidt jag vet'; *quod meminerim* (eller *quoad memini*), ‚såvidt jag erinrar mig'. S. 375. 4. — 6 *commodo meo, tuo, vestro*, ‚efter min, din, eder beqvämlighet', ‚utan olägenhet för mig' etc. *Commodo reipublicae aliquid facere posse*, ‚kunna göra ngt i republikens intresse, ‚i öfverensstämmelse med statens gagn', ‚med iakttagande af det helas kraf'. *commodo* är abl. modi. Jfr S. 287. 4. — 8 *sese . . non neglecturum*, i. e. graviter ulturum. E. 205. 37). *sese* upprepadt efter mellanmeningarne.

Arioistus framställes såsom en otacksam klientelfurste, en öfvermodig föraktare af Romerska namnet, och retas genom stränga fordringar och hotelser. Ty hos honom måste krigsorsak finnas.

36. 9 *Ius esse, ut*, likasom *Consuetudo, mos, lex est, ut*, R. 193. c). E. 250. — 10 *qui vic.* etc. Likasom det heter: Victores victis ad arbitrium imperant (S. 430. 2), så måste äfven vid de enkla satsdelarnes förvandling till satser samma ordning iakttagas: Qui vicerunt iis, quos vicerunt, quemadmodum volunt imperant. På svenska böra dylika relativsatser öfversättas genom substantiver. — 11 *item*, ‚äfvenså', ‚på lika vis', ‚likaledes'. — 12 *ad*, ‚efter', ‚enligt'. — 13 *Si* etc. Oratio recta: Si ipse non *praescribo*, non oportet. — 15 *quoniam*, 35, 33. — 18 *qui suo adv. vect. sibi det. faceret*. Reflexivum i samma sats afseende ena gången det närmaste subjektet, andra gången det aflägsnare (hufvudsatsens). S. 317. Or. recta: qui suo adventu vectigalia mihi deteriora *faciat*. Äfven här konjunktiv, R. 133. 2). E. 241. 4). *Deterior, -us*, ‚mindre god', ‚ringare' till sitt värde; *deterius facere* eller *reddere*, ‚förringa', ‚förminska', (*in peius mutare*, ‚förvärra'). — 20 *neque iis neque*. Det första *neque* (‚och hvarken') förbinder denna sats med den föregående. — *iniuriâ facere aliquid*, ‚göra ngt med orätt'. S. 287. 4. Jfr k. 35 r. 6. — *res convenit* eller (impers.) *convenit*, ‚man blir ense (kommer öfverens) om ngt'. — 21 *stipendiumque. que* explicativum. — *manerent* och *penderent* liktidiga med *inferre bellum*; alltså i or. recta: si manent eller manebunt, non inferam; men: si non fecerint, aberit. Plusqpf. conj. företräder här en conj. af fut. exact. — 22 *longe iis afuturum*, ‚till platt intet tjena dem'. *Alicui abesse* (i motsats till *adesse*) eg. vara fjerran skiljd ifrån och sålunda icke bistå ngn, icke vara ngn till gagn. — *Quod*, 13, 28. — 24 *neminem secum sine sua pernicie contendisse*, jfr r. 18. Beträffande Caesars hotelse af straff, så ville han säga honom, att ännu aldrig någon emot honom (Arioistus) uppträdt annat än till sitt eget förderf. — 25 *cum*, ‚när', ‚närhelst'. Cic. Br. § 130 *Consilio eius, cum volebant, homines ute-*

bantur. — 26 *intellecturum* sc. *eum*, Jfr k. 7 r. 4. — *quid. Posse* här med acc. af pronomen neutr. jfr 31 r. 26. — 27 *arma* i st. f. *bellum*, R. 205, 49). — *inter* ‚under loppet af'. (*Intra*, ‚inom' en tid, så att hvad som skedde icke gick öfver densammas gräns). — *subire tectum*, eg. ‚träda under tak', ‚ingå i hus'; här om egandet af fasta bostäder. Dessa skaror hade på lång tid endast fört vikingalif.

Den germaniske fältherren ansåg sitt välde lika berättigadt som Romarnes. Likasom han t. ex. icke hindrade dem att taga skatt af Allobrogerna, så borde icke heller de förmena honom att beskatta sina undersåter. Han var förnärmad af Caesar, som föranledt Aeduerna att inställa betalningen af den tribut, hvilken de genom fördrag förbundit sig att till honom erlägga.

37. 29 *Haec eodem* etc., På samma tid erhölls detta svar och kommo sändebud o. s. v. *Eodem tempore* borde egentligen stå främst såsom gemensamt för båda satserna. I st. f. *et* kunde här lika väl stå *ac*. Allmännast brukas dock *qui* efter *idem*. S. 315. 1. — 32 *eorum* i st. f. *suos*, se 5, 23. — *sese . . . potuisse*, se 11, 25. — 33 *pacem Ariovisti*, ‚fred med A'. (eg. af A., eller den fred hvaröfver A. hade att förfoga). — 34 *Treveri autem* sc. questum veniebant. — *pagos centum Suevorum*, kallas r. 38 *nova manus Suev*. En afdelning af Sveverna fans redan hos Ariovistus (k. 51). Se föröfrigt b. 4 k. 1. — *ad ripas Rheni*. Menas blott högra Rhenstranden, men olika ställen eller flera sträckor af denna. — 39 *resisti posset*, impersonelt. Och hvarföre så? — 40 *magnis itineribus*, ‚i starka dagsmarscher' (‚forcerade marscher').

Den normala dagsmarschen *(iustum iter)* var fem romerska sommartimmar (se till k. 26) eller nära 7 timmar efter vår tidsindelning. Den väglängd som på denna tid tillryggalades kan i medeltal antagas till 15 milier (30000 steg à $2\,^1/_2$ fot, eller 15000 *passus* maiores), d. v. s. $2\,^1/_{12}$ svenska mil. Huru mycket den forcerade marschen öfverträffade den ordinära, är svårare att afgöra. Caesar omtalar (5, 46, 47. 7, 40) dagsmarscher af 20 och 25 milier (omkring 3 sv. mil). På ett antal af 2 eller 3 marschdagar antages hafva följt en rastedag *(intermittebatur iter)*. Romarnes marschfärdighet var sålunda icke större, än den man finner hos krigsöfvade troppar i vår tid. Men den packning de buro var oerhörd.

38. 1 *tridui*, R. 153. — *viam*. Huru långt? — 2 *ad occupandum*, R. 150. Anm. E. 233. 2. — *Vesontio* tillägges vid undantagen R. 19. 2. 1). E. 26. 2) b). — 3 *quod est oppidum*, R. 136. 9. S. 246. 4. — 4 *a suis finibus* (dit Caesar två gånger skickat sändebud), se till k. 31. Afståndet derifrån till Vesontio var åtminstone ej så mycket kortare än det från Bibracte, att icke Caesar genom att natt och dag forcera sin marsch kunde i förväg ditkomma. — *proficere*, ‚flytta sig framåt', ‚framrycka'. — 6 *usui*, jfr 18, 14. — 7 *facultas* (smndr. af *facilitas*) eg. lätthet för att få eller göra ngt, lätt tillgång på (till) ngt, lägenhet, förmåga, makt, medel (t. ex. k. 18 r. 38). — 8 *muniebatur*, ‚skyddades'. — *ad ducendum bellum*. Vanligare konstruktion hade varit *ducendi belli*. *Ducere bellum*, ‚utdraga ett krig', förhala med dess afgörande. Jfr 16, 1. Kriget hade kunnat blifva långvarigt om Ariovistus fått bemäktiga sig denna fasta plats. — *circinus*, ‚cirkel', såsom instrument. ‚Draga en cir-

kellinie' heter *circulum describere* eller *orbem ducere*. — 11 *pedum sexcentorum*, gen. qualit. Framför denna måttbeteckning står *non amplius* (‚icke mer än') utan *quam* (så alltid hos Caesar) och utan inflytande på ordens casus. När denna är nom. eller acc., kan likväl äfven *amplius* (*minus* etc.) stå såsom nom. eller acc. och (med utelemnadt *quam*) taga till sig måttbeteckningen i abl. Så 15, 33. — *qua flumen intermittit*, ‚på den sida hvarest floden lemnar ett mellanrum' (gör ett afbrott i sin cirkelformiga omslutning). — 12 *continet*, ‚intager', ‚uppfyller'. — 13 *radices*, objekt till *contingant*, — 14 *Hunc* (montem) *murus circumdatus* (‚dragen deromkring') *arcem efficit*, R. 141. B. E. 170. — 15 *nocturnis* ställdt före *diurnis* (då likväl vanl. säges *dies noctesque*) fäster särskild uppmärksamhet dervid att man äfven marscerade nattetid. Adjektiverna *magnis nocturnis* stå tillsammans utan copula, emedan det ena af dem förbinder sig med substantivet till ett begrepp. Så 18, 11 *proelium equestre adversum*, ‚den olyckliga rytteriträffningen'.

39. 17 *Dum* förbindes i anförandet af liktidiga biomständigheter vanligen med praesens, oaktadt handlingen är öfverstånden och i hufvudsatsen står perfectum. R. 117. 2. E. 246. 2. — *commeatusque* (= reliquique commeatus, jfr 3, 3 r. 26), ‚och annan krigsproviant'. *Res frumentaria*, ‚spannmål', ‚spannmålstillförsel'. — 20 *incredibili* cet. Ganska vanligt är att *et* utelemnas (asyndĕton) då namnen på tvänne ämbetsbröder omtalas, såsom k. 6 r. 33; men eljest stå tvänne ord sällan asyndetiskt, och det i oratorisk affekt. — 21 *in armis*, jfr 36, 27. — 22 *acies oculorum*, ‚skarpa ögon'. — 24 *non mediocriter*, jfr 35 r. 8, 9. — *mentes*, förstånd, omdömesförmåga (i det de gjorde sig falska föreställningar); *animos*, känslo- och viljeförmåga (i det de saknade mod och lust till strid). — 25 *primum* efterföljes här icke af något *deinde* (jfr 35, 41), utan i stället af *paulatim etiam* r. 36. — 26 *praefectis*, anförarne för hjelptropparne (till fots). Härtill användes äfven romare (ur fältherrens stab). — *reliquisque*, se Inledn. s. 3 r. 40. — *urbe*, k. 7 r. 36. — *causa*, likasom *gratia*, *ergo*, uttrycker i förbindelse med substantiver eller gerundium än afsigten, än (såsom här) bevekelsegrunden. — 28 *alius*, *alia*, R. 71. 3) 4. E. 197. c). — *inferre*, ‚förebära'. — 29 *necessariam*, 16, 9. — *diceret*, se 23, r. 12 sqq. — 32 *vultum fingere*, ‚beherrska (eg. tillskapa) sina miner' (så att de icke förrådde rädslan). — *abdere*, 12, 5. — 33 *fatum quer.* R. 141. 1. E. 194. c). — 35 *totis castris*, R. 183. 3. b). E. 153. a). S. 295. — 36 *in castris*, metonymiskt, jfr 36, 27. — 38 *Qui se . . . existimari volebant*, R. 191. 1. E. 219. 1. — *minus timidos*, ‚icke så rädda'. — 40 *magnitudinem silvarum*. Asyndeton uttrycker här stegring (se r. 20) och väcker föreställningen om en mängd hinder och svårigheter, som afskräckte dem från att fortsätta marschen. — 41 *rem frumentariam, ut s. c. supp. posset, timere*, ett af föregående ord föranledt mindre strängt skrifsätt, i st. f. *ut res frumentaria s. c. supp. posset, timere*. S. 387. 7. R. 205. 25). I god prosa är sådan konstruktion (‚attraktion') ganska sällsynt och finnes efter ett aktivt verbum blott der, hvarest författaren i början tänkt sig en annan vändning af talet, men sedan tillfogat bisatsen. Förekommer mest hos Plautus och Terentius, t. ex. Ter. Eun. 3, 5, 62 *Metuo fratrem ne intus sit.* — 1 *nuntiarant*, plqpf. såsom enstaka faktum i förhållande till Caesars

derpå (k. 40) följande förfarande. — 1 och 3 *signa ferre* (eg. ‚bära fälttecknen' framför hären, jfr 25 r. 6) ‚bryta upp', ‚marschera åstad'. — *iussisset*, af hvad tempus, visar det följande *fore*. — *dicto audientem esse*, ‚hörsamma en befallning'.

Det romerska sedeförderfvet och den djupt sjunkna krigstukten syntes äfven i Caesars läger vilja göra sig gällande och der framkalla desertion och myteri. Att krigstribunerne och prefekterne först började vackla, är förklarligt deraf, att desse mestadels utgjordes af unge män som efter att på familjerekommendationer hafva blifvit antagne till fältherrens följeslagare (contubernales, comites praetorii) och kort tid hafva tjenstgjort i hans lifgarde (cohors praetoria) erhållit dessa förtroendeposter. Annorlunda förhöll det sig med centurionerna hvilka valdes med hufvudsakligt afseende på personlig tapperhet och regelmässigt befordrades på det sätt, att de sex ranggraderna (ordines) inom hvar och en af legionens tio kohorter genomgingos, och sällan inträffade att en centurion blef krigstribun. Se föröfrigt Rückert sidd. 13, 36.

40. 4 *omnium ordinum centurionibus*. Samtliga centurionerne (60 i hvarje legion) kallades till denna sammankomst. Till krigsrådet (vanliga betydelsen af *consilium* i konkret mening) hade bland centurionerna endast de af första rangklassen (6 af hvarje legion) tillträde. — 5 *adhibitis centurionibus . . eos incusavit*, likasom k. 16 r. 8 *convocatis principibus . . eos accusat*. Enligt den stränga regeln är abl. absol. otillåtelig icke blott då bisatsen har samma subjekt som hufvudsatsen, utan äfven om bisatsens subjekt förekommer i hufvudsatsen såsom casus obliquus. R. 187. E. 162. 4. Säges t. ex.: ‚Sedan Caesar dött, beviljades honom stor ära', så hafva båda satserna väl olika subjekter (C a e s a r och ä r a), men bisatsens subjekt (Caesar) förekommer i hufvudsatsen såsom aflägsnare objekt i dativus. Derföre kan man icke säga: *Caesare mortuo* summi honores ei habiti sunt, utan användes den vanliga participialkonstruktionen: *Caesare mortuo* summi honores habiti sunt. Om undantaget jfr S. 415. 9. Jfr k. 38 r. 16 *occupato oppido ibi praesidium conlocat* i st. f. in occupato oppido praesidium conlocat. — 6 *incusare* alqm, ‚tadla', ‚förebrå', ‚näpsa'. — *primum* utan följande uppräkningspartiklar, då detta i grunden är den enda klagopunkten. — 7 *sibi* med eftertryck: ‚att det var d e m tillständigt att' etc. — 8 *Ariovistum . . adpetisse* (ett allmänt verbum dicendi är att taga ur *incusavit*); *cur . . quisquam* (jfr 19, 28) *iudicaret?* asyndetiskt ställda satser, som till hvarandra stå i förhållande af grund och följd. Or. recta: cur quisquam *iudicet?* (jfr S. 343). Förändradt tempus i or. obl. R. 202. d). E. 259. 4. — 10 *ab officio discedere*, ‚uraktlåta sin skyldighet', ‚blifva sin pligt otrogen'. Jfr *in officio esse*, ‚göra sin skyldighet'; *in officio tenere*, *continere*, *manere*, *permanere*, ‚hålla etc. i lydnad'. — *Sibi quidem*, S. 443. n:o 3. — 13 *Quod si*, 14, 1. — 14 *quid tandem vererentur?* R. 202. 1. E. 259 4. *tandem*, ‚ändtligen', om något länge väntadt eller förberedt (t. ex. 25, 40), brukas äfven i frågor som uttrycka förundran eller ovilja, t. ex. *Quis tandem hoc dicit?* ‚Hvem i all verlden säger det'? — 15 *ipsius*, Caesaris, till skilnad från en annan tredje person *(sua*, militum). — 15 *diligentia*, ‚sorgfällighet', ‚omtänksamhet'. — 19 *cum . . . videbatur* (i. e. intellegebatur). Denna bisats kunde (såväl som den följande

quos . . sublevarent) hafva haft conjunctivus och ingått såsom del i or. obliqua, men är nu i stället genom indicativus framstäld blott såsom ett faktum. S. 369. 2. R. 201. 7. — *nuper*, år 73—71 f. Chr. — *servili tumultu*, jfr 13, 22. — 20 *quos*, liksom föreginge *servorum*. R. 205. 16). — *tamen*, jfr 32, 36. — *aliquid*, adverbialisk accusativ. R. 146. 146. 1. E. 167. — *quae*, R. 136. 7. E. 240. — 21 *sublevarent*, nämligen under upproret. (Or. recta: *sublevabant*). — 21 *posse* (icke *posset*), jfr 20, 6. — 25 *quibuscum . . congressi . . . superarint* = quos, . . cum iis congressi . . . superarint. Relativet drogs till det närmast stående *congressi*. *Superare* här absolut brukadt, ‚hafva öfverhand'. — 30 *defetigo*, *defetigatio* (3, 19 r. 21), en vid sammansättningar i stamordets första stafvelse ofta förekommande vokalförändring. — 31 *castris*, S. 295. n:o 2. Anm. 2. — *potestatem sui facere*, ‚låta komma åt sig'. — 34 *Cui rationi . . . locus fuisset*, *hac* etc. Ne ipsum quidem (Ariovistum) sperare n. e. capi (i. e. in fraudem induci) posse hac ratione, cui etc. Se 12, 10. — 36 *Qui* etc. *conferrent*, ‚De som förlade sin rädsla till det föregifna bekymret (eg. föregifvandet) om provianteringen och de trånga passen', d. v. s. under sådana förevändningar sökte dölja densamma. — 38 och 9 (Pag. 20) *officium*, ‚pligtkänsla'. — 41 *frumenta*, jfr S. 58 n:o 1. Plur. oftare hos Caesar, såsom k. 16 r. 38, med afseende på de olika sädesslagen. — 42 *Quod*, 13, 28. — 1 *nihil* (eg. ‚i intet hänseende') står adverbialiskt såsom ett förstärkt *non*. Jfr r. 20 *aliquid*. — 2 *scire*, se 7, 4. — *quibuscumque* = *omnibus*, *quibus*, hvarefter *iis* tillförstås vid *defuisse* och *eorum* efter *avaritiam*. — 2 *dicto audientem esse alicui*, ‚hörsamma någons befallning'. Tvänne dativkonstruktioner *(alicui audientem esse* och *dicto aud. esse*, k. 39 r. 2) förenade uti en och samma. — 4 *convictam*, ‚påtagligen bevisad', ‚Vara förvunnen till girighet' heter eljest *convictum esse avaritiae*, R. 159. E. 144. — *innocentia*, ‚oegennytta' (motsatt *avaritia*). — 6 *conferre aliquid in longiorem diem*, ‚förlägga något till (bestämma ngt att göras på) en senare tid'. Jfr sid. 19 rad. 36 ff. — *repraesentare alqd*, förflytta ngt (tillbaka) till den närvarande tiden, genast (på stund och ställe) företaga ngt. — 7 *et p. n. . . castra moturum* utsäger och förklarar närmare hvad som ligger i *repraesentaturum*. *Et* explicativum. På samma sätt förbinder *que* k. 36 r. 21. — *de qu. vigilia*, 12, 42. — 9 *valeret*, ‚rådde', ‚gjorde sig gällande' (så mycket som *plus posset*). — 12 *cohors praetoria*, ‚lifgarde', ‚lifvakt', det utvalda manskapet som närmast omgaf fältherren (*praetor*). — 13 *confido*, R. 167. N.B. E. 176. b. — Om 10:de legionen Inledn. s. 3. r. 30.

41. 15 *mirum in modum*, ‚på ett underbart sätt'. Jfr 20, 37. — *conversae s.*, ‚förändrades'. ‚omstämdes'. — 17 *innata est*, ‚uppstod hos dem' (eg. ‚väcktes till lif'). — *princeps*, 12, 11. — 18 *iudicium de aliqua re* (äfven *alicuius rei*) *facere*, ‚fälla ett omdöme öfver något'. — 21 *egerunt* etc., ‚underhandlade med tribunerna om att urskulda (rättfärdiga) sig hos Caesar'. — 22 *se . . dubitasse*, acc. cum inf. beroende af ett i *egerunt* liggande verbum dicendi. Jfr 30, 33. *Intellegere sese*. — 23 *summa belli*, ‚högsta ledningen af kriget'. — 25 *per*, se vid 8, 14. — 26 *milium* sc. *passuum*. — *locis apertis*, jfr 21, 25 *eodem itinere*. Praep. *in* utsättes, då icke hela rummet, utan en del deraf angifves. — 30 *milibus*, jfr 22, 31.

Germanerne, som medförde qvinnor och barn och stor tross, marscherade utomordentligt långsamt, så att Ariovistus ännu icke hade hunnit utom gränsen af det landskap som nu bär namn af Elsas. Skogar och berg med fruktansvärda pass skiljde ännu hans här från den romerska. Caesar undvek dessa genom att taga en omväg till venster (till nejden af nuvarande staden Vesoul), och först efter att hafva marscherat en veckas tid utan någon rastedag erhöll han bestämd underrättelse om det ställe på hvilket Ariovistus befann sig. Hans väg synes icke hela tiden hafva gått i ‚circuitu', då denna senare blott beräknas till omkring 50 milier. Se till kap. 37.

42. 31 *Cognito* etc. R. 187. 3. Jfr 40, 5 (sid. 19). — *legatos mittit . . licere*, jfr 41, 22. *Per me licet*, ‚för min del tillåtes det' (‚står det fritt'). — 34 *facere posse existimare*, tre af hvarandra beroende infinitiver. — 35 *ad sanitatem reverti* (eller *redire*), ‚åter komma till sundt förnuft'. Äfven säges *ad sanam mentem* (men icke ‚ad sanam rationem') *redire*. ‚Bringa ngn till förnuft' heter *ad sanitatem alqm perducere*. — 39 *fore uti*, se 20, 6. — *desistere* S. 293. — 2 *veniret*. Or. recta: uterque (nostrum) veniat. — *alia ratione* här ‚på annat vilkor'. — 3 *interponere causam*, eg. ‚inpassa en orsak', ‚göra en förevändning', ‚anföra svepskäl'. Jfr 39, 28. — 5 *omnibus equis Gallis equitibus detractis*. Han tog ifrån de galliska ryttarne (*Gallis equitibus* är dativ) alla hästarne. Tionde legionen torde hafva varit lika talstark som galliska rytteriet, hvarom se k. 15 r. 20. — 6 *eo* = in eos. — 7 *imponere*, S. 299. 1. — 8 *quid*, jfr 40, 20. — *facto*, S. 291. 2. — 9 *non inridicule*, ‚ganska qvickt'. Jfr 39, 24. — 11 *in c. p. loco*, jfr 26, 28. — 12 *ad equum* = in equites, ett ord som både betyder ‚ryttare' och ‚riddare', såsom i äldre tider varande ett och samma. *rescribere*, ‚omskrifva', ånyo införa eller öfverflytta i rullorna. Uttrycket *ad equum rescribere* innehåller sålunda en dubbelmening: ‚göra ngn till ryttare' och ‚till riddare' (‚öfverflytta till rytteritjenst' och ‚till riddarståndet').

43. 14 *aequo spatio*, eller aequum spatium, se 21, 19. — 15 *dictum*, i. e. constitutum. Se k. 42 r. 39. — 16 *equis* abl. instr. *devexerat*, ‚ditfört'. S. 216. 2. — *passibus ducentis* (se r. 14), abl. vanligare än acc. 18 *pari intervallo*, alltid abl. — 18 *ex equis*, se 4. 35. — 19 *denos* (15, 33). De medförde hvardera tio följeslagare. Äfven kunde sägas *uterque denos* eller *uterque decem*. S. 79 Anm. 1. — 20 *initio*, E. 160. 1. R. 182. — *quod . . . quod . . . quod*, 14, r. 3, 4. — 23 *amplissime*, ‚i rikt mått'. — *quam rem*, 4, 34. — 24 *officiis*, ‚tjenster'. — 25 *aditus*, tillträde, rätt att komma och begära ngt, berättigande, befogenhet till ngt. — 28 *necessitudo*, ‚närmare förbindelse'. — 29 *quae — honorifica*. Innehållet af *quae* förklaras genom *quotiens* och *quamque honorifica* (‚huru så talrika och så hedrande senatsbeslut'). — 30 *in eos*, ‚med afseende på (till förmån för) dem'. — *ut*, ‚hurusom'. — 33 *ut*, se 36, 10. — 34 *sed*, jfr 20, 1. — *gratia*, ‚inflytande'. — *auctiores esse*, ‚tilltaga', ‚tillväxa'. — 35 *quod . . . attulissent*, i. e. quod possedissent Aedui tunc, cum a populo Romano in amicitiam reciperentur. — 36 *posset*, or. obl. possit; likasom *iudicaret* 40, 10. — 37 *in mandatis*, ‚i (till) uppdrag'. — 39 *at*, ‚så dock åtminstone'. S. 224. 1.

44. 41 *de suis* etc. Se 18, 29. — 1 *accerso* biform till *arcesso*. — 3 *sedes* plur. ‚bostäder', ‚boningsort'. — *ab ipsis* sc. Gallis, då

likväl *in Gallia* föregår. Jfr 40, 20. — 4 *ipsorum voluntate*, ‚frivilligt', ‚godvilligt'. — *stipendium*, ‚skatt'. — 5 *quod* (sc. stipendium) = nam hoc. — *consuerint* (ej plqpf.) om något som händer i hvarje tid. — 8 *pulsas esse*. Hade aktiv konstruktion här varit tjenlig? S. 387. 9. — 10 *decertare*, R. 191. 3. E. 219. a). S. 384. — 11 *sua voluntate*, se r. 4.— 13 *non detrimento*, se 14, 16. — *idque*, i. e. ut amicus esset. — 14 *remittatur* förklaras af k. 36 r. 18, 19. — 17 *Quod*, 13, 40. — 19 *nisi . . non*, ‚endast'. Hos Caesar och Cicero stå dessa båda partiklar icke intill hvarandra. S. 226. 2. 236. 1. — 20 *defendere bellum*, afvärja kriget från gränserna, handla defensivt. — 23 *finibus*, R. 181. 181. 1. E. 150. b. — 23 *Quid sibi vellet, cur* etc., ‚Hvad hade det att betyda (Hvad vore meningen dermed) att han' etc.? *Quid sibi vult?* ‚Hvad betyder (menas med) det'? S. 264. 4. *cur* här brukadt i samma mening som *quod*, likasom då det säges *Quid est cur . .?* ‚Hvad skäl är det att' . .? *Nihil est cur*, ‚Det finnes ingen orsak att', o. s. v. — 25 *ipsi*, S. 403. 9. — 27 *suo . . se*, S. 317. — *Quod*, 13, 28. — 29 *imperitus rerum*. ‚obekant med förhållandena'. R. 155. E. 145. — 31 *Aedui* efter *ipsos* för tydlighets skull upprepadt. — 33 *Debere se suspicari*, ‚Han måste verkligen falla på den misstanke'. — 36 *pro amico*, S. 254. 1. — *hoste* utan upprepande af praepositionen *pro* får en skarpare betoning. — 37 *Quod si*, 14, 1. *si eum interfecerit*, or. recta: si te interfecero. S. 328. 1. — 39 *compertum habere*, jfr 15, 22. — 41 *posset*. Äfven *(se) posse* vore här tänkbart, men gåfve en annan uppfattning af relativsatsen. R. 202. 2. E. 259. 5. — 42 *remunerari alqm alqa re*, eg. begåfva någon med något tillbaka, d. ä. till vedergällning. *magno praemio remunerari*, ‚rikligen belöna'.

Både hotelser och lockelser användas af Atiovistus för att förmå Caesar till att afstå från sina fordringar. Om tillståndet i Rom kunde han så mycket mindre vara okunnig som han sjelf af hufvudmännen för det aristokratiska partiet erhållit uppmaningar att rödja Caesar ur vägen. Emedlertid om Caesar nu aftågade och lemnade honom i fri besittning af det norra Gallien, så ville han deremot vara honom behjelplig till ernåendet af herraväldet öfver Italien. Genom partistrider i Gallien hade Ariovistus dit inkommit, genom partistrider i Rom ville han befästa sitt välde.

45. 3 *in eam sententiam*, eg. åt den meningen till, d. v. s. som gick derpå ut, syftade derhän, att etc. — 5 *pati, uti*, S. 398. n:o 4. — *merentes*, näml. ännu alltjemt genom sitt välförhållande (icke allenast *meritos*). — 6 *esse A:i*, R. 152. E. 140 ☞. — I *Q. Fabio*, se Inledn. s. 2 r. 7. — 9 *neque*, i st. f. et quos non. Relativet här heldre utelemnadt än upprepadt i olika casus, helst då ännu ett verbum följer som fordrar dativ. — *in provinciam redigere*, ‚göra till provins'. *Redigere* i allm. ‚försätta uti ett tillstånd', isynnerhet uti ett jemförelsevis sämre: *in servitutem alqm redigere*, ‚bringa ngn i träldomstillstånd (slafveri)'. — 14 *victam*, fastän besegradt.

46. 14 *Dum . . geruntur*, 39, 17. — *nuntiatum est*, R. 192. 1.E. 222. 4. S. 392 n:o 3. — 16 *propius*, R. 95. 3. 166. 3. — 22 *pulsis hostibus . . eos*, 40, 6. — *per fidem*, ‚medelst (med tillhjelp af, d. v. s. genom missbrukandet och kränkandet af) ett gifvet löfte'. — 25 *interdicere alicui aliqua re* är vanliga konstruktionen, uppkommen af dessa båda: *interd. alicui aliquid* och *interd. aliquem aliqua re*, af

hvilka den sednare är ganska sällsynt. — 27, 28 *maior . . maius.* S. 433. 434. — *iniectum*, jfr *innata* 41, 17.

47. 29 *Biduo post*, jfr 18, 12. — 30 *Velle se*, jfr 11, 25. — 30 *coeptus sum* brukas i st. f. *coepi* vid passiva infinitiver med passiv betydelse. S. 156 Anm. — *neque* = neque vero. — 32 *minus* kan här öfversättas som *non*. S. 226. — 34 *et eo magis quod*, i svenskan: ‚och det så mycket mera som', eller med utelemnad copula: ‚så mycket mera (men här kan ock sägas ‚så mycket mindre') som'. — *pridie eius diei*, jfr 23, 5. — 35 *quin*, R. 197. E. 253. S. 353. 1. — 42 *multa*, adjectivum brukadt hvarest eljest adverbium kunde stå. — *longinquus*, ‚långt aflägsen'; om tid ‚lång', ‚långvarig'. — 1 *in eo peccandi*, ‚försynda sig på (förgripa sig mot) honom'. — *esset*, R. 201. 6. E. 260. — 6 *conclamare* (*con* intensivt), högt, häftigt ropa. — *an speculandi causa?* ‚Det var väl för att spionera'? R. 97. 12). 5). E. 265. 4. Här kan ock tillförstås en föregående fråga (För hvad annars? eller var det icke etc.?), hvartill *an* inleder motfrågan.

Den främling, som erhöll romersk medborgarerätt (*civitas*), plägade antaga praenomen och nomen efter sin patronus. Gaius Valelerius Flaccus var år 83 ståthållare i romerska provinsen i Gallien.

48. 8 och 10 *milibus passuum*, 21, 19. — 8—10 *promovit . . consedit . . traduxit . . fecit.* R. 120. 1. E. 199. 1. 202. — 9 *postridie e. d.* 23, 5. — 12 *ex Sequanis et Aeduis*, folks namn i stället för länders. — 13 *intercluderet*, 23, 15. — 14 *continuos*, ‚i (å) rad'. — 14 *pro*, ‚framför' (här på frågan hvart? Oftare på frågan hvar?). — 15 *instr. habuit*, 15, 22. — *ut*, *si* etc. I svenskan omflyttas substantivet och pronominet: ‚så att Ariovistus, om han' etc. — 17 *castris*, 40, 31. — 18—22 *erat . . erant . . versabantur . . recipiebant*, R. 118. 1. E. 202. — 23 *si quid erat durius*, ‚så ofta det gick skarpt till'. *si quid; si qui.* Pron. indef. *quis* brukas i hvilken förening som helst både substantiviskt och adjektiviskt *(si quis, si quis dux, ubi quis dux, ubi quis, dixerit quis)*, *qui* blott efter konjunktionerna *si, nisi, ne, num*, merendels adjektiviskt, men äfven ofta substantiviskt *(si qui dux, si qui*, men icke *ubi qui, ubi qui dux* eller *dixerit qui*). Om skilnad från *aliquis* se 14, 40. — 25 *celerius recipiendum*, ‚göra ett hastigare återtåg'. Så äfven (7, 52) *signum recipiendi*, ‚signal till återtåg (reträtt)'. Eljest säges blott *se recipere;* men i det äldre språket står detta verb äfven utom gerundium flerestädes absolut, såsom i Ennii verser hos Cic. Tusc. 1, 44 *Neque sepulcrum, quo recipiat, habeat, portum corporis.* — 26 *tanta e. h. exercitatione celeritas*, i. e. tantam celeritatem exercitatione comparatam præstabant. — 27 *cursum* sc. equorum.

En i krigsvetenskapen förfaren man, som besigtigat de här i fråga varande orter, tror sig på slätten söder om Cernay (mellan Belfort och Colmar, men närmare det förra) kunna utvisa de ställen, hvarest Caesar och Ariovistus lägrade sig emot hvarandra.

49. 28 *castris*, 40, 31. — 29 *prohibeo*, 1, 22. — *locum, quo in loco*, jfr 6, 18. — 30 *passus*, jfr 21, 19. — 31 *castris* hörer till *delegit*, och icke till *idoneum*, som här står absolut. — 33 *munire iussit*, R. 192. 2. E. 222. b) 3. — 35 *sedecim milia expedita* (‚sexton stridsfärdiga tusenden'), ett egendomligt uttryckssätt i st. f. *sedecim milia expeditorum. Expeditus*, befriad från det som i marsch

eller strid är till hinder, isynnerhet packningen, är att skilja från *velox* (k. 48).

Till skydd för tillförseln från Aeduernas och Seqvanernas land (Vesontio) behöfdes ett befästadt läger på andra sidan om fiendernas. Förbi dessa framryckte derföre Caesar till den utsedda lägerplatsen med legionerna ordnade i tre slagtlinier. Var, efter qvarlemnande af en kohort ur hvarje legion till lägrets försvar, uppställningen af de öfriga sådan, att kohorterne n:o 1—3 utgjorde första, n:o 4—6 andra, n:o 7—9 tredje slagtlinien (se till k. 24), så uppkom efter enkel vändning venster-om — såsom här kan antagas hafva varit händelsen — flankmarsch åt venster i tre kolonner, på det sätt att de sex legionernas aderton kohorter af n:o 1—3 befunno sig i första, lika många af n:o 4—6 i andra och n:o 7—9 i tredje kolonnen. Genom vändning höger-om blef efter framkomsten fronten återställd och hären stod åter i stridsställning; de båda första linierna förblefvo under vapen och tillbakaslogo fienden medan den tredje verkställde lägerbefästningen.

50. 1 *instituto suo*, ‚efter sin vana', ‚såsom han gjort sig det till regel'; abl. utan praep. likasom *suo more* (4, 19. 5, 26. 7, 21), *consuetudine sua* (2, 19. 2, 32. 4, 12). — 4 *ne tum quidem*, då nämligen blott fyra legioner stodo förenade. — 5 *Tum demum*, 17, 13. — 8 *Solis occasu*, se 43, 20. — 11 *proelio decertare*, ‚gifva ett afgörande fältslag'. — 12 *ut*, 36, 10. — 13 *sortibus et vaticinationibus*, ‚genom lottdragningar och andra spådomssätt'. — 14 *ex usu* (30, 35) ‚förmånligt'. — *nec ne*, R. 97. 12) 6. E. 265. 2. — *ita* öfverflödigt efter svenskt språkbruk. — *Non esse fas*, ‚det vore ej möjligt' (såsom stridande mot gudarnes vilja). — 15 *superare* = superiores esse. — *proelio contendissent*, ‚vågade en hufvudslagtning (formlig drabbning)'. Or. recta *contenderitis*; ty med orden *non esse fas G. superare* betecknas den tillkommande tiden.

Kännedomen af de vidskepliga Germanernas fruktan för utgången af en hufvudträffning före nytändningen innebar för Caesar endast en uppmaning att utan något uppskof bringa saken till afgörande, hvilket han så mycket lättare kunde, som han vid anfallet mot det mindre lägret låtit de fyra legionerna hålla sig stilla och hvila ut. — Huruledes Germanerna medelst användning af lotter trodde sig kunna utforska gudarnes vilja, beskrifver Tacitus (Germ. c. 10) på följande sätt: "De skära en telning (ett skott) af ett fruktbärande träd och afhugga den uti små korta stumpar, hvilka de med vissa märken åtskilja och sedan utströ på en duk hurusomhelst om hvarandra. Nu framträder, om för offentlig angelägenhet råd sökes, statens prest, om för enskild, husfadern sjelf, beder till gudarne och lyfter sina ögon mot himmelen i det han tre gånger upptager en och en; gör så sin uttydning i enlighet med det förut inskurna märket." Hos flera folk var i fordna tider öfligt att anställa lottning med bruk af vidjor eller friska trädskott, hvilka styckades och märktes med olika färg eller inskärning (icke något slags bokstäfver). Äfven hos våra förfäder omtalas en dylik sed. Det var t. ex. till följe af det lyckliga utfallet af en sådan helig lottkastning som christna prester först fingo tillstånd att vistas och lära i landet (Geijers Skrifter, 2. Afd. B. 2. s. 130). Hvad som ännu är brukligt under namn af 'draga strå' påminner om samma sak.

51. 18 *alarios*, soldater hörande till flygeln *(ala)*, d. v. s. hjelp troppar. — 19 *quo* står här vid komparativen *minus* i st. f. *quod*. Egentligen är det att förklara genom tillägg af ett motsvarande *eo* i förening med ett komparativbegrepp, såsom om här hade stått *ut ad sp. al. uteretur, et id quidem eo meliore ratione* (*eo magis necessitate coactus*). *quo minus* etc. I afseende på satsernas ordning jfr 21, 20. — *minus mult. mil. leg. pro h. numero valebat*, ‚var svag (eg. mindre stark) i antalet af legionssoldater (hade för få legioner) i förhållande till fiendernas styrka'. — 21 *ad speciem*, ‚för syns skull'. — 23 *necessario*, 17, 24. — *castris*, annan konstruktion än k. 50 r. 1. — 24 *generatim*, ‚nationsvis', ‚hvarje folk för sig'. — 26 *reda*, vagn. *carrus*, trossvagn eller kärra. — *circumdederunt* sc. ab tergo et ab lateribus. — 27 *qua*, kunde äfven heta *quae*. (Bristfälligt R. 70. a). E. 83. 5). — *Eo*, lika som 42, 6. — 28 *proficiscentes*, ej samma casus som *flentes* r. 29.

Medan de framför det mindre lägret uppstälda bundsförvandstrupperne hade utseendet af att vara de tvänne legionerne, tågade desse i stället ut på en bakväg utan att ses af Germanerna, och stötte till Caesar, som under tiden med sina öfriga trupper utryckt ifrån det större lägret, och samtliga legionerne, uppmuntrade genom det dagen förut lyckligt afslagna anfallet, stodo snart i tredubbel slagtlinie tätt invid det fiendtliga lägret. Nu kunde Ariovistus, oaktadt det ännu icke var nymåne, ej mera undgå att mottaga utmaningen: han uppstälde i slagtordning hvar för sig de germaniska folkstammar som (förut mestadels obekanta) genom honom fått bostäder på venstra Rhenstranden.

52. 31 *Caesar singulis . . . praefecit*, ‚Caes. gaf legaterna och quaestorn kommando öfver hvar sin legion'. Äfven åt quaestorn (generalintendenten), hvars verksamhet egentligen var af financiel art (handhafvandet af den offentliga kassan, bestyret med provianteringen, bytet, solden o. s. v.), anförtroddes befälet öfver en legion, isynnerhet om legaternas (generallieutenanternas) antal icke var tillräckligt. Tre år härefter (år 55) genomdref folktribunen Gaius Trebonius en lag, hvarigenom Caesar fick tio legater. Bland dessa förekommer (i 5:te boken och följ.) samme Trebonius. — 32 *suae quisque*. k. 5 r. 11 *sibi quemque*, 45, 10 *antiquissimum quodque*. S. 440. 3. — 33 *a dextro cornu*. 1, 27. — 35 *Ita* förbindes med *acriter*. — 36 *itáque* = atque ita. — 37 *pila coniiciendi*. Jfr E. 230. R. 140. C. Om *pilum* och *gladius* se till k. 25. — 39 *ex consu. sua*, jfr 50, 1. — *impetus gl. exceper.* ‚mottogo (uthöllo) svärdsanfallet'. — 40 *complures nostri milites*, ‚många våra soldater'. I svenskan plägar ock sägas: ‚många af våra soldater'; men vid ett sådant partitivt adjektivum eller räkneord sättes i latinet ett possessivum eller possessivum med substantivum regelbundet i lika casus (icke i genit. partitivus). — 41 *in phalangas insilirent* (om konjunktiven S. 375. 1, mindre bestämdt R. 133. 1) 3. E. 241. 5) 1.), ‚störtade (sprungo) löst på falangerna'. Hvarje folkstam bildade en phalanx (sköldomsluten defensivställning, 24, 28). — 41, 42 *scuta* etc. De ryckte med händerna ned deras sköldar, så att den öfre delen af bröstet blef blottad, och rigtade sedan ofvan dessa sina stötar uppifrån nedåt. — 42 och 1 *cornu*, scil. hostium, jfr r. 33.

Ariovistus synes verkligen hafva trott, att det var legionartrupper som voro uppstälde framför det mindre lägret, för att vid det förberedda fältslaget från sidan anfalla hans högra flygel, och derföre hafva förstärkt denna. Det visade sig nämligen snart, att den del af Germanernas långa linie, som ställdes emot Romarnes högra flygel, var betydligt svagare. Här begyntes derföre anfallet under Caesars eget befäl. Hans högra flygel kastade hastigt öfverända fiendernas venstra, hvaremot deras högra bragte hans venstra i stort trångmål. Ännu vägde striden lika; men reservens taktiska användning afgjorde likasom mången annan kamp emot barbarer så äfven den närvarande till Romarnes förmån: deras tredje slagtlinie, som P. Crassus, hvilken såsom rytteribefälhafvare ännu icke blifvit invecklad i fäktningen, i rättan tid på eget bevåg sände den hotade flygeln till hjelp, återställde här slagtningen, och dermed var segren afgjord. — Den unge Publius Crassus hvars förtjenst här ihågkommes — han hade när Caesar skref detta redan stupat i ett krig mot Partherna — är genom sitt förnamn åtskiljd från fadren, som var triumvir, och brodren, som var Caesars quaestor, hvilka åter begge hade samma förnamn, Marcus. Vanligen kallas han blott P. Crassus, men här och på ännu ett ställe (3, 7) tillika *adolescens*. Så benämnes oftare (3, 11. 7, 9. 7, 87) Decimus Brutus, ej sällan förvexlad med den med honom jemnårige Marcus Brutus (de stodo båda i ett nära förhållande till Caesar). Så kallas äfven (6, 29 r. 18) Gaius Volcatius Tullus. Dermed utmärkes att, när befäl åt dem uppdrogs, ingen af dem hade rang af legatus.

53. 7 *terga*, icke *tergum*, S. 247. 2. — 8 *flumen Rhenum*. Härmed förstås den nuvarande floden Ill, som på den tiden bildade en arm af Rhen. — 9 *prius quam . . . pervenerunt*, S. 364. 327. 4. E. 246. 246. 1. R. 132. 4. 120. 6. — *viribus confisi*, R. 180. 3. E. 161. b). Jfr *legioni confidere* 42, 7. — 13 *equitatu*. Se 8, 14. — 14 *Sueva*, nominativus. — 16 *duxerat*, fullständigare k. 9 r. 36. Jfr 18, 1. — *utraeque*. ‚Begge' heter efter regeln *uterque* om de båda orden, hvarpå det har afseende, stå i singularis, alltså *Sueva et Norica . . . utraque periit*, deremot *utrique* om dermed afses tvänne ord som stå i pluralis, t. ex. *Suevi et Norici . . . utrique* (eller *Suevae et Noricae . . utraeque) perierunt*. Dock förekomma, såsom här, undantag tillochmed hos de bäste författare. Om *Norici* se till k. 5. — 17 *Duae f. h.*, *altera* etc. Efter ett flertaligt subjekt finnes här predikatet fördeladt mellan de i det samma innehållna och särskildt betecknade individerna. Så skrifver Sallustius (Iug. 104): *Mauri, impetratis omnibus, tres Romam profecti, duo ad regem redeunt*. I stället för den första subjektscasus kan ock i allmänhet brukas genit. partitivus; i enlighet hvarmed vi öfversätta: ‚Af tvänne döttrar med dessa gemåler blef den ena' o. s. v. — 19 *trinis catenis*. *trinis* kan stå 1. om *catenae*, *-arum* betyder en boja, S. 79. 3. R. 60. 3. b). eller 2. om här menas tre par bojor, tre bojor parvis sammanhörande, S. 79. 4. R. 60. 3. b). — 20 *Quae quidem res* etc. ‚Och detta (se 4, 34) tillskyndade C. lika mycken glädje som' o. s. v. Betydelsen af *quidem* uttryckes blott genom betoningen af pronominet. — 23 *suum familiarem*, ‚sin egen (kära) vän'. — 24 *viderat*, S. 324. Anm. Skulle enligt svenskt språkbruk heta *videbat*. I latinet åtskiljes mycket bestämdare än i svenskan hvad som med huf-

vudhandlingen är liktidigt och hvad som föregår henne. Seendet (*videre*) kan här visserligen betraktas såsom ännu egande rum, samtidigt med *voluptatem attulit*, men var ock strängt taget något som redan förut inträffat eller egt rum. — 25 *gratulatio*, ‚segerfröjd', ‚jubel'. — 26 *se praesente de se*, skulle nogare heta *de se praesente*. Jfr 40 r. 5, 6.

Germanernas öde i Gallien låg nu i segrarens hand. Att tillintet öra de nya kolonierna var likväl icke hans afsigt (se k. 35 och 43). De inflyttade stammarne gåfvo förhoppning om att blifva både trognare undersåter och tapprare gränsförsvarare, än Seqvanerne, Levkerne och Mediomatrikerne. Från Kelterna skiljde dem nationaliteten, från stamförvandterne öster om Rhen det egna intresset vid att bevara sina bostäder. Derföre finna vi i en senare tid Tribokerna boende kring Strasburg (se till k. 31), Nemeterna kring Speier, Vangionerna kring Worms. Jfr Caesars ord k. 28 r. 10—14.

54. 31 *ripas*, 37, 34. — 32 *qui proximi Rhenum* (46, 16) *incolunt* (1, 19). Jfr 3, 11 r. 22 *Treveri, qui proximi flumini Rheno sunt*. Om Trevererna hotade af Sveverna se k. 37. — 35 *in hiberna in Sequanos*, vi säga: i vinterqvarter hos Seqvanerna (jfr 31, 34), eller i Seqvanerlandet (jfr k. 9 r. 30). — 37 *conventus agere*, ‚hålla stämmor (ting)', nämligen för att afgöra rättstvister (*ius dicere* 8, 23 r. 6, 7; *publicas controversias cognoscere* 8, 46 r. 34) och andra provinsinbyggarnes angelägenheter.

ANDRA BOKEN.

Innehåll.

(Berättelse om krigsföretag år 57 f. Chr.)

Belgiska fälttåget. Underrättad om Belgernas förbund och hotande krigsrustningar begifver sig Caesar med sin till åtta legioner förökade här till belgiska gränsen, hvarest Remerne öfverraskade genast slöto sig till honom. Inom deras område möter han de talrika fiendtliga härskarorna. Starkt befästad på norra stranden af floden Aisne inlåter han sig icke uti öppet fältslag, utan åtnöjer sig med att tillintetgöra fiendernas försök att öfvergå floden och afskära förbindelsen med det bakom liggande Remerlandet. I Belgernas läger uppstår snart misshälligheter och svårighet för provianteringen; man beslutar att återtåga till sina hemorter för att der afvakta Romarnes anfall och skynda dem till hjelp som först kunde komma att angripas. Nattetid sker uppbrottet; Caesar följer efter med en del af sin här och gör fienderna stort afbräck. Utan dröjsmål inrycker han uti de vestra landsdelarne, hvarest Suessionerne, Bellovakerne och Ambianerne nästan utan motstånd gåfvo sig; tågar vidare mot de nordliga stammarne och blifver just som han skulle slå läger vid floden Sambre plötsligt angripen af de på flodens andra sida lägrade Nervierna i förening med Atrebater och Veromanduer.

Det kom här till en blodig slagtning, i hvilken Romarne mindre i följd af fältherrens anordningar än genom soldaternas tapperhet slutligen vunno seger. Härefter utsändes P. Crassus med en legion för att bringa till underdånighet de folkslag som bodde vid atlantiska oceanen ned till Loire; sjelf fortsätter Caesar sin marsch längs Sambre och Maas emot Aduatukerna, hvilka inneslöto sig i en befästad stad, belägrades, kapitulerade, visade sig svekfulle och derföre samtlige nedhöggos eller såldes som slafvar. — Trupperna förläggas uti vinterqvarter vid nedra Loire.

1. 7 *Belgas quam* (ej *quos*, jfr 1, 38, 3) *tert. esse G. partem dixeramus* (se 1, 1, 11), ‚Belgerna, hvilka, såsom vi hafva sagt, utgöra (hvilkas land, såsom sagdt är, utgör) tredjedelen af G.' Efter vårt sätt att uttrycka oss skulle här således stå: ‚quae, ut diximus, tertia est Galliae pars', eller åtminstone: ‚quam tertiam esse G. partem diximus'. Men de båda satsernas inbördes förhållande blifver i latinet ett annat, hvarom se 1, 1, 24; och plusquamperfectum förekommer der i flera fall hvarest vi nyttja perf. eller imperf. Se t. ex. 1, 53, 24. — 10 *Gallia*, d. v. s. det egentliga Gallien (se Geogr. Register). — *eos*, jfr 1, 5, 14. — 12 *partim qui*, i. e. quorum pars constabat ex iis, qui etc. — 13 sqq. *noluerant . . . ferebant*, etc., jfr 1, 40, 19. — 14 *mobilitate* etc. Hvad slags ablativ? S. 288. 1. — 15 *novis imperiis studebant*, ville hafva ombyte af regering (sålunda göra sig af med den romerska). — 16 *ab nonnullis etiam* sc. *sollicitabantur*, eller, om oratio obliqua ännu fortginge, *sollicitarentur*. — 17 *conducere* sc. mercede, ‚lega', ‚taga i sold'. Annan betydelse 1, 4, 40. — 17 *facultates*, ‚medel'. 1, 38, 7. — 18 *qui* = *iique* eller *ii autem*, S. 447. 3. 4. — *eam rem*, 1, 4, 34. — *imperio nostro*, jfr 1, 18, 9.

I Gallien funnos verkligen tillräckliga skäl till missnöje och farhågor. Seqvanerne måste emottaga den romerska krigshären i vinterqvarter oaktadt Ariovisti fördrifvande redan var verkstäldt. Att landets underkufvande åsyftades, var lätt att se. Det var derföre alldeles i sin ordning att Belgerne rustade sig emot en fiende som de hade att vänta inom sina gränser. Men detta kallar Caesar att ‚sammansvärja sig' *(coniurare)*, och sin egen handling gifver han namn af att ‚göra Gallien fredligt' (*pacare Galliam*). Både Galler och Belger betraktar han redan såsom Romarnes upproriska undersåter.

2. 20 *duas legiones*, näml. den 13:de och 14:de. Om de förutvarande se 1, 7, 40 och 1, 10, 9 ff. — 21 *inĭta aestate* (hänföres till *misit*), ‚sedan sommaren redan börjat', ‚efter sommarens början'. Jfr *ineunte aestate* (Cic. Att. 4, 2, 6), ‚vid sommarens början'. Så användes *inire* vid detta ord transitivt och intransitivt (*initur aestas*, således *inimus aestatem*, och *init aestas*). *Aestas* i vidsträcktare mening omfattar den mildare hälften af året från vår- till höstdagjemningen (från 22 mars till 22 september). — 22 *interiorem Galliam*, ‚det inre G.', eller ‚det inre af G'. 1, 22, 30. — 23 *cum primum p. c. esse inciperet, ad e. venit*, ‚det första som det började finnas tillgång på foder infann sig Caesar hos arméen'. Ty förut kunde han med rytteriet ingen ting företaga; qvardröjde derföre i Italien någon tid efter de båda nyutskrifna legionernas afsändande.

cum primum . . . incepit, . . venit (R. 120. 2. E. 245) innebure endast inträffandet af hans ankomst straxt efter det att foder börjat finnas, men icke att detta just låg i hans plan eller var så beräknadt. — 27 *constanter*, ‚enstämmigt'. — 28 *dubitandum . . quin* etc., ‚böra tveka i sitt beslut att gå emot dem'. Annat fall 1, 3, 28. 1, 17, 20. — 29 *Re frum.* 1, 39, 17. — 30 *quindecim*, 1, 15, 31.

Till utskrifning af tvänne nya legioner har Caesar icke att anföra så grundadt skäl som då detta förra gången skedde (1, 10). Sitt anfallskrig mot Ariovistus har han behörigen motiverat (1, 33), och hvad som föranledde honom att angripa Helvetierna är likaledes omständeligen visadt; men här öppnar han utan vidare omständigheter (*dubitandum non existimavit*, säger han blott) fälttåget emot Belgerna i det han kastar sig öfver Remerna. Deremot är i strategiskt hänseende hans förfaringssätt högeligen att prisa. *Il faut noter ici*, skrifver en krigskunnig man, *le jugement de César, qui par sa diligence s'assura des Rémois; par son industrie et sa douceur les maintint fidèles, et prépara contre ceux de Beauvais* (Bellovakerna, se k. 5), *peuple très-puissant, une diversion qui lui fut très-utile.*

3. 32 *de improviso*, eller blott *improviso*, (1, 13, 28), ‚oförmodadt'. — *celerius omni opinione*, ‚öfver all förväntan hastigt'. S. 444. n:o 1. E. 181 ½. 2. R. 175. 5. — 33 *Galliae*, så som k. 1 r. 10. — *ex Belgis*, i. e. inter Belgas. — 25 *se* är objekt till *permittere*, hvaremot subjekts-accusativen är utelemnad (se 1, 7, 4), hvilket isynnerhet inträffar i sådane fall hvarest samma pronomen skulle stå tvänne gånger. — 37 *consentire* om oloflig handling ‚göra öfverenskommelse (komplott)'. — 38 *paratosque.* S. 220. 5. — *dare*, lika som 1, 44, 10 *decertare.* — 39 *recipere . . iuvare*, med lätt tillförstådt objekt, då talet är ställdt till Caesar. — 41 *qui — incolant*, S. 403. 4. R. 202. b). E. 260. sid. 304. Om *incolo* 1, 1, 19. — 2 *eodem iure*, jfr 1, 28, 18 *par iuris condicio.* — 4 *quin*, R. 197. E. 253.

Det var bestörtningen öfver romerska krigshärens snara ankomst som förmådde Remerna att i Belgien öfvertaga samma rol som Aeduerne spelade i det egentliga Gallien.

4. 5 *ab his*, R. 142. 1. Jfr 1, 18, 30—32. 1, 32, 28 och 30. 1, 50, 10. — 6 *reperiebat* absolut brukadt har *sic* jemte sig (hvarest eljest *hoc* varit att vänta). *quaerere* och *reperire* brukas tillsammans, se 1, 18, 32. 1, 50, 11. — 7 *ortos* (= oriundos) *ab*, S. 284. 3. R. 173. 1. — *Rhenum traductos.* 1, 12, 41. — 9 *loca* ej *locos*, R. 48. — *solosque esse, qui . . . prohibuerint*, skulle i stället, om fordringarne på tydlighet det medgifvit, efter vanligare språkbruk hafva uttryckts i denna sammandragna form: *solosque . . . prohibuisse.* ‚Belgerne voro de ende som hindrade Teutonerna' heter nämligen *Belgae soli Teutonos prohibuerunt.* R. 135. 8. E. 137. 1. — 11 *Teutonos . . . ingredi prohibuerint*, S. 353. 3. R. 192. 198. E. 222. b). 254. — 12 *qua ex re fieri*, inf. efter relativum, jfr 1, 31, 25. — *memoria*, likartad abl. 1 r. 15. — 13 *spiritus* etc. se 1, 33, 18. — 14 *habere explor.*, jfr 1, 15, 22. — 15 *propinquitatibus*, jfr 1, 16, 36 *frigora.* — 16 *quantam quisque.* I latinet sammanställas gerna ord som begynna med q. — 19 *conficere*, ‚sammanskaffa', ‚tillvägabringa', ‚uppställa'. — *armata, electa*, 1, 49, 35. — 20 *pollicitos* sc. esse. — 25 *cum . . tum etiam*, ‚både . . och äfven'; *cum . . tum* (eller *tum maxime, tum inprimis*), ‚såväl . . som

isynnerhet'. — 27 *summam*, 1, 41, 23. — 34 *qui — appellantur*. En bisats i or. obl. se k. 3 r. 41. Den närvarande satsen åter är icke att anse såsom hörande till de remiska sändebudens tal (är att utesluta ur oratio recta), utan blott såsom en förklarande tillsats af Caesar. S. 369. 2. R. 201. 7. E. 259 sid. 301. — 35 *arbitrari*. or. recta *arbitramur*.

5. 36 *prosequi alqm*, egentl. ‚följa ngn framåt', i god mening ‚beledsaga', i ond mening ‚förfölja'; trop. ‚hedra', ‚ära', ‚dyrka', *alqm liberaliter oratione prosequi*, ‚egna ngn (hedra ngn med) vänliga ord', ‚välvilligt tilltala ngn'. — 39 *diligenter*, ‚punktligt'. — *ad diem*, ‚på dagen'. — 40 *quanto opere* (sällan *quantopere*). R. 160. 2. b). E. 148. bb). — 2 *introduxerint*, *coeperint*, hvad tempus? Kunde oratio recta här vara: Id fieri *possit*, si vestras copias in f. B. *introduxeritis* et e. a. p. *coeperitis?* S. 344. Eller är hufvudsatsen med nödvändighet att hänföra till det tillkommande? Jfr 1, 50 r. 15, 16. 1, 17, 21. — 4 *vidit*, (icke om det verkliga seendet med egna ögon) R. 120. 2. E. 245. — 5 *ab iis* hörer till *cognovit*. — 6 *flumen* A., 1, 12, 41. — *quod*, jfr 1, 2, 41 och 2. — 7 *tr. maturavit*, 1, 7, 36. — 8 *Quae res*, d. v. s. flodens öfvergående och lägrets anläggande på dess högra strand. — 9 *ripis*, 1, 37, 34. — *muniebat* (1, 38, 8) .. *reddebat* . . *efficiebat*. Impf. uttryckande varaktigheten af de fördelar denna ställning medförde. — *post eum quae essent t. ab h. reddebat*, i. e. ut essent Caesari ab tergo loca tuta ab hostibus efficiebat. Caesar vann den förmån, att det blef ett land, nämligen allt hvad som möjligen kom att ligga bakom honom, skyddadt för fienderna, något som alltid vid val af lägerställe var att eftersträfva. En annan mening uppstår, om texten förändras till *post eum quae erant* etc.: att det land, som nu låg bakom honom, blef skyddadt o. s. v. Det förra uttrycker sökandet af hvad som i allmänhet var förmånligt eller nödvändigt, det sednare en särskild omtanke om Remernas land. — 14 *in alt.*, 1, 8, 18. — 15 *fossa duodeviginti pedum* sc. in latitudinem. — 15 *muniri*. R. 192. 2. E. 222. b) 3.

Mått på graf och vall finnes endast uppgifvet så ofta det öfverstiger det vanliga, och är i sådant fall blott det mått för grafven utsatt, hvilket Romarne ansågo vara det väsendtligaste, nämligen dess bredd vid jordytan, som nästan alltid var större än dess bredd på bottnen. Djupleken stod dertill i ett bestämdt förhållande: vanliga bredden var 12 eller åtminstone 9 fot, och djupet i förra fallet 9, i sednare 7 (kanske noggrannare $6\,^3/_4$) fot. Huru djup var således den här omtalade grafven? — Ju betydligare grafven var, desto högre blef vallen såsom bildad af den derutur uppkastade jorden. Vanliga höjden af vallen utgjorde sannolikt, såsom här, $^2/_3$ af grafvens öfre bredd.

På samma ställe, hvarest redan då var en bro öfver Aisne, finnes ännu en sådan, öfver hvilken vägen går mellan Rheims och Laon, och i dess närhet är ännu den kulle igenkännelig (efter beskrifning k. 8), som gaf romerska lägret en ställning, i hvilken man efter den tidens stridssätt var nästan oöfvervinnelig.

6. 17 *milia*, jfr 1, 41, 30. — *ex itinere*, eg. som de kommo ifrån marschen, d. v. s. utan att göra några anstalter till en regelmässig belägring. 1, 25, 2. — 18 *aegre*, ‚med möda'. — *sustentatum est*, ‚det uthölls', d. ä. ‚man höll sig', ‚höll ut', ‚höll stånd',

‚stod godt'. *sustentare* absolut, likasom r. 29 *sustinere*. — 19 *Gallorum . . . haec*, ‚Såväl G:nas som B:nas belägringsmetod (eg. hvilken är en och densamma som B:nas) är följande'. Ett verbale på *io* betecknar här sättet eller metoden att göra något. Jfr sv. ‚förfarande' = ‚förfaringssätt' — 20 *totis moenibus*, ‚hela muren utefter', ‚i murens hela omkrets', 1, 39, 35. — 21 *coepti sunt*, 1, 47, 30. — 22 *testudine facta* (något liknande 1, 24, 28. 1, 52, 39). *Testudo* är här ‚sköldtak', hvilket soldaterne bildade genom de öfver sina hufvuden sammanhållna sköldarne. — *portas succendunt*, ‚sätta portarne i brand' (‚tända eld på p.') = portis ignem subiiciunt, ‚anlägga eld under portarne'. — 24 *coniicerent*, E. 134. a). R. 111. 2. Jfr 1, 29, 28. — 25 *potestas*, ‚möjlighet'. — *nulli* (se 1, 7, 4) här substantiv (= *nemini*). S. 89. n:o 2. 5. — 26 *summa nobilitate*, R. 174. E. 156. Jfr 1, 18, 33. — 27 *praefuerat*, plqpf. utmärkande att han icke blott vid budets affärdande hade, utan äfven förut hade haft befälet i staden. Jfr 1, 53, 24.

7. 30 *de*, 1, 12, 42. — *iisdem ducibus usus*, ‚i det att han nyttjade de samme till vägvisare'. *usus*, S. 406. n:o 2. 2. — 32 *Crētes* (sing. *Cres*), Kreter. Vi säga kretensiska bågskyttar, men latinaren *Cretes sagittarii*, på samma sätt som *equites Galli* (ej *Gallici*), *funditores Baleāres* o. s. v. — 33 *adventu*, 1, 13, 18. — 35 *potiundi oppidi* (= oppido potiendi), R. 77. 2. 140. c. E. 230. 2. S. 413. 1. 292. 1. — 36 *depopulati*, annorlunda brukadt 1, 11, 29. — 37 *quos*, med afseende på *vicos* såsom vigtigare än *aedificia*, 1, 5, 7 och 8. — 37 *potuerant*, jfr 1, 53, 24. — 38 *omnibus copiis*, en abl. modi bruklig vid verba som uttrycka en krigshärs marsch. S. 287. 3. R. 173. 3. E. 155. 2. — 38 *ab milibus p. minus duobus*, ‚mindre än 2 milier derifrån'. Latinet skiljer sig här ifrån vårt uppfattningssätt, enligt hvilket *ab*, som egentligen hörer till ett uteslutet substantiv (*castris* Caesaris), icke skulle hafva sin plats framför *milibus*. Om sålunda i uttrycket (1, 48, 8): ‚*Ariovistus milibus passuum VI ab Caesaris castris sub monte consedit*' det ställe, hvarifrån de sex milierna räknades, icke skulle utsättas, utan blott af det föregående vore att förstå, måste *ab* efter en egendomlig föreställning hos de gamle ställas framföre det tal som angifver afståndet: *Ariovistus ab milibus p. VI sub monte consedit*, liksom vore afståndsablativen af detta *ab* beroende. — 39 *quae castra*, 1, 6, 18. — 40 *amplius milibus p. octo*, se 1, 38, 11.

Den omständighet, att budsändning från och hjelpsändning till den belägrade staden Bibrax var möjlig, gör sannolikt att densamma legat invid floden Aisne (hvarest nu Beaurieux), så att vägen lätt kunde tagas på flodens venstra strand.

8. 1 *primo*, 1, 31, 18. — 2 *eximiam opinionem virtutis*, ‚den höga tanka man hyste om deras tapperhet'. — *proelio supersedere*, ‚icke inlåta sig uti (afhålla sig ifrån) ett afgörande fältslag' (jfr 1, 50, 15). R. 181. E. 150. b). — 5 *loco . . . opportuno*, abl. abs. att upplösa med kausal konjunktion, hvarefter denna sats i öfversättningen genom ‚och' förbindes med försatsen *Ubi . . . intellexit*. Hela punkten kan ock sönderdelas uti flera smärre, t. ex.: ‚Härvid öfvertygade han sig derom, att dessa voro fienden vuxna. Terrainen framför lägret var . . . förmånlig och passande. Den kulle, på hvilken . ., höjde sig nämligen helt obetydligt öfver slätten och hade på

framsidan *(collis adversus)* blott så mycken utsträckning i bredd som upptogs af hären uppstäld i slagtordning. Till höger och venster hade den (sidobranter) branta sidor, och framåt sakta sluttande öfvergick den småningom till en plan yta. Han drog nu på hvardera sidan om kullen en tvärgraf (alltså i motsatt rigtning mot kullens och flodens hufvudsträckning) till skydd mot fienderna (detta ligger i *ob)*, och vid ändarne af dessa grafvar *(extremas fossas*, jfr 1, 22, 30) anlade han redutter (se till 1, 8), hvilka han besatte med kastmaschiner. Härigenom ville han hindra den till antalet öfverlägsna fienden att under striden falla sina trupper i flanken och ryggen'. — I8 *subsidio duci*, ‚kommenderas som reserv'.

Huru mycket fienderne voro öfverlägsne i antal, är obekant. Väl uppgafs det k. 4, att Belgerne skulle kunna uppställa 336,000 man; men om alla de der omnämnda truppkontingenterne blifvit inväntade innan man skred till anfall, är mindre säkert. Sannolikt var det hufvudsakligen de sydvestliga folken som samlats i Svessionernas land. Caesars åtta legioner kunna, då sex af dem deltagit i de föregående striderna, icke anses hafva utgjort mer än omkring 35,000 man, och hjelptrupperne voro vanligen af lika styrka som de romerska.

9. 22 *si*, 1, 8, 28. Egentl. ‚de passade på, för den händelse att' o. s. v. — 26 *secundiore proelio* = cum proelium secundius esset, jfr k. 8 r. 5. — 29 *demonstratum est*, att förstå impersonelt (ej som predikat till *quod*), jfr 1, 46, 15 *nuntiatum est*, 1, 1, 25 *dictum est.* — 33 *minus*, 1, 47, 32. S. 226.

10. 38 *pontem traducit*, 1, 12, 41. — *ad*, ‚emot'. — *in eo loco*, nämligen der som fienderna höllo på att öfvergå floden. — 39 *Hostes . . adgressi . . eorum*, 1, 12, 3. — 40 *per corpora*, ‚öfver liken'. — 41 *multitudine telorum*, ‚en störtskur af pilar. — 42 *transierant*, näml. före Romarnes ankomst. — 2 *spes eos fefellit*, ‚de blefvo svikna i sin förhoppning'. — 4 *exercitum res frumentaria deficit*, ‚spanmål brister (tryter) för krigshären'. — 5 *consilium*, ‚krigsråd', 1, 40, 4. Annat är *concilium*, se t. ex. 1, 18, 29. 1, 30, 41. 2, 4, 17. — *constituerunt*, ‚kommo öfverens om', kan på en gång såsom verbum sentiendi stå med acc. och inf. (*optimum esse*) och såsom verbum voluntatis med *ut* (*convenirent*). S. 398 n:o 3 och anm. 1. — 6 *suam quemque*, jfr I, 52, 32. — 13 *His* etc. ‚Dessa kunde icke förmås att längre dröja och (hvad som deraf blifvit en följd) icke hjelpa de sina'.

11. 15 *secunda vigilia*, timmarne närmast före midnatt, se till 1, 12. — *magno cum strepitu.* 1, 32, 24 en med adjektiv förbunden abl. modi utan praep. S. 287. — 16 *nullo ordine*, E. 162. 3. R. 187. 4. — 17 *sibi quisque*, S. 440. n:o 3. — 18 *consimilis* (*con* jfr 1, 47, 6) med dativ. — 19 *Hac re statim Caesar . . cognita . . continuit.* Hufvudsubjektet inskjutet emellan ablativi absoluti visar sig med participiet närmare förbundet: det var nämligen just för Caesar som det hade blifvit bekant. Denna ordställning begagnas emedlertid icke vid hvarje tillfälle då i abl. absol. ett passivt particip är att hänföra till subjektet för ett följande verbum activum (se t. ex. 1, 33, 40. 1, 42, 31. S. 452); men blotta möjligheten af en sådan omflyttning visar huru oriktigt det i allmänhet är att genom commata skilja ablativi absoluti från hufvudsatsen; ty så orimligt som det vore att skrifva *Hac re, Caesar, cognita exercitum castris continuit*, lika o-

passande är den icke sällan brukade interpunkteringen *Caesar, hac re cognita, exercitum castris continuit* eller *Hac re cognita, Caesar exercitum castris continuit.* — 19, 22 *speculatores*, ‚kunskapare', ‚guider', personer skicklige att undersöka särskilda lokalförhållanden samt på allehanda sätt förskaffa underrättelser om fienden; *exploratores*, ‚rekognosceringspatruller', voro icke enskilda utsända, utan hela afdelningar mestadels af rytteri, hvilka ur hären vexelvis kommenderades för att i olika rigtningar undersöka en ort eller taga kännedom om fiendens ställning. Hvad de förre vid detta tillfälle anmält blef af de sednare pröfvadt och bekräftadt. — 22 *castris*, 1, 40, 31. — 23 *morari*, (jfr 10, 13) ‚fördröja', ‚uppehålla'. — 26—28 *novissimos adorti . . . eorum*, 1, 12, 3. — 28 *ab*, 1, 1, 27. — *extremum agmen* är sista hopen (*novissimi* r. 26) af den eftersta härskaran (*novissimum agmen*, vid en ordnad marsch ‚eftertrupp', ‚arrièregarde', se vid 1, 15). — 30 *priores*, ‚de främre', ‚de främste'. — 31 *viderentur*, sc. sibi. Om konjunktiven se 1, 23, 12. — 32 *exaudito clamore perturbatis ordinibus*, tvänne abl. absoluti jemte hvarandra (så äfven 1, 24, 28), hvilkas inbördes förhållande blifver tydligt genom npplösning: cum exaudito clamore perturbati ordines essent. Den förra tillkännagifver när, under hvilka omständigheter, eller hvarföre det skedde som i den sednare innehålles. Det vore derföre alldeles ologiskt att genom comma isärskilja dem. — 33 *sibi*, hvad för en dativ? Vi säga: ‚söka sin räddning i flykten'. (Helt annan betydelse af *praesidium ponere* k. 5 r. 12). Hvad heter ‚finna sin räddning i flykten'? 1, 53, 10. — 34 *ullo*. Huru heter på latin t. ex. ‚utan all tvekan', ‚utan allt hopp'? — 35 *quantum fuit diei spatium*, i. e. quantum per diei spatium interficere licuit (hvarigenom tantus och quantus finge afseende på ett och samma substantiv). Antalet af de nedsablade ställes i förhållande till dagens längd. — 35 *sub*, ‚emot', d. ä. kort före.

12. 38 *Postridie* (1, 23, 5) hörer till *exerc. duxit*, men icke till *contendit.* — *priusquam . . . reciperent*, ‚på det att fienderna icke förut skulle hinna hemta sig ifrån förskräckelsen *(se ex terrore reciperent)* och återkomma ifrån flykten' (*se ex fuga reciperent*). Förbindelsen af den egentliga och öfverflyttade betydelsen af *se recipere* på ett och samma ställe är ett slags zeugma (R. 205. 17). Här läses priusquam — *reciperent*, icke *receperunt*, hvilket gåfve en annan betydelse. Se 1, 53, 9. — 40, 41 *magno . . . contendit*, ‚efter att hafva tillryggalagt en stark dagsmarsch skyndade han (bröt han skyndsamt upp) emot staden N.'. — *ex itinere*, 1, 25, 2. — 42 *oppugnare*, ‚storma', med storm angripa; *expugnare* (sid. 32 r. 2), ‚eröfra', med storm intaga. — 2 *paucis defendentibus*, att upplösa med quamquam. — 3 *vineae*, ‚skärmtak', ‚skyddstak' (eg. ‚vinlöfssalar', af hvilka deras gestalt var lånad), ett slags skjul med tak af plankor och sidor af flätverk, hvilka i en lång rad uppstälda bildade en rymlig täckt gång, hvarigenom ämnen till grafvens igenfyllande framskaffades — *agere*, ‚framskjuta', ‚framflytta'. — *usui*, S. 269. Anm. — 6 *agger*, ‚vallen', hvilken af jord, trä, stenar m. m. uppkastades framför en belägrad stads murar, för att derpå sätta belägringsmaschinerna, och fördes allt närmare staden. — 8 *audierant*, ‚hört omtalas'.

Ovisst är, om Caesar i början haft för afsigt att uppnå sjelfva

fienderna medan de ännu voro stadde på flykt och i bestörtning, och först sedan detta icke inträffat vändt sig direkt mot Noviodunum, eller om enda ändamålet med denna forcerade marsch varit att öfverrumpla Svessionernas hufvudstad, innan de hunnit tillbaka ifrån flykten eller åtminstone innan de ånyo repat mod. I sednare fallet torde han genast hafva öfvergått Aisne, på hvars venstra eller södra strand staden var belägen; en omständighet som förklarar huru det blef möjligt för den norrifrån ankommande svessioniska hären att nästföljande natt efter Caesars ankomst, och sedan han redan börjat omsluta staden, der inkomma från den intill floden liggande sidan. Ifrån det ställe hvarest Caesar haft läger emot Belgerna (der ligger nu en by vid namn Berry-au-bac) är kortaste vägen till Soissons (Noviodunum) ej mindre än 4 1/6 svenska mil, och erfordrade omkring 14 timmars tid. Jfr till 1, 37. En så lång marsch skulle romerska armeen icke på en dag hafva kunnat utföra, isynnerhet om vid framkomsten tillräckligt tid och krafter skulle återstå för att genast försöka en stormlöpning och ännu dertill före nattens inbrott begynna den formliga belägringen (se r. 3).

13. 13 *in Bellovacos*, jfr 1, 54, 35. — *accepit . . . ducit*, jfr 1, 24, 18. — *Qui*, 1, 15, 23. — 14 *oppidum . . . ab eo oppido*, utförlighet, jfr t. ex. 1, 40, 5 *consilio . . . ad id consilium.* — 16 *natu*, S. 258. 3. — *ex oppido egressi*, annan konstruktion än 1, 44, 23; 2, 11, 16. — 20 *accedere ad*, så äfven i oegentlig betydelse 1, 19, 16, men annorlunda 2, 7, 33.

Bratuspantium var icke Bellovakernas hufvudstad, utan snarare en fästning på deras nordgräns, hvars läge motsvarar nuv. Montdidier eller någon annan ort i sydligaste Picardie nordnordost från Beauvais.

14. 27 *redigere*, se 1, 45, 9. — *omnes indign. contum.q.*, ‚allt slags ovärdig och skymflig behandling'. Plur. af abstracta utmärker sålunda här olika slag. — 29 *Qui eius consilii principes fuissent . . . profugisse.* Vi säga blott: ‚Upphofsmännen till detta beslut (de egentliga anstiftarne) hade undflytt', äfven om det menas f. d. upprorsmakare, eller ledare af ett företag som redan strandat. Ett svenskt substantivum kan nämligen omedelbart låta hänföra sig till en gifven tid eller betraktas såsom gällande om ett särskildt tillfälle, under det att latinet för uttryckandet af denna temporära betydelse använder omskrifning. — 31 *Petere.* I det föregående handlade talet om det förflutna, rörer nu det närvarande (Petimus . . ut utaris), och öfvergår straxt till det tillkommande (Quod si feceris . . amplificabis). — 32 *sua . . . utatur*, ‚förfara mot dem med den mildhet och foglighet som var honom egen'. Jfr det framför subst. stälda *suum* 1, 53, 23. — 35 *qua.* 1, 51, 27. — *inciderint*, or. recta: inciderunt. — *sustentare*, lika som 2, 6, 18. — *consuerint* sc. Aedui.

15. 36 *honoris . . causa*, ‚för att ära (hedra) D. och Aed.', eller ‚D. och Aed. till ära'. — 38 *quod*, ‚men emedan'. — 41 *qui*, ‚och de', ‚desse'. — 2 *reperiebat*, 2, 4, 6. — 3 *nihil pati vini*, eller eljest *neque pati quicquam vini.* Negationen hörer nämligen egentligen till verbet. — *reliquarumque rerum*, ‚och andra (dylika) varor'. — 4 *quod* etc. ‚emedan, såsom de trodde (se 1, 23, 12), deras mod derigenom skulle förminskas och deras tapperhet försvagas', *relanguescere*, ‚blifva matt, slapp'. *virtus* såsom kraft säges *remitti*, ‚släp-

pas efter', ‚förlora sin spänstighet', likt en bågsträng som nedspännes. *eorum*, jfr *eos* 2, 1, 40. — 6 *increpitare*, ‚smäda'. — *incusare*, 1, 40, 6. — 7 *qui . . dedidissent*, jfr 1, 36, 19 *qui . . faceret*. — 8 *confirmare*, ‚försäkra', ‚bestämdt förklara'.

16. 10 *triduum*, *-ui*, ‚tre dagars tid', R. 144. E. 165. — *inveniebat*, ‚försporde', ‚fick veta'. — 17 *quique* = et eos qui. — *per aetatem*, ‚för sin ålder', såsom antingen för gamla eller för unga till att bära vapen.

17. 20 *exploratores*, k. 11 r. 19, 22. — 21 *castris*, lika som 1, 49, 31. — 24 *eorum dierum consu. itineris n. exercitus*, ‚den marschordning vår krigshär dessa dagar följde'. En genitivus possessivus der i svenskan står ett särskildt verbum. — 27 *neque esse quicquam negotii*, äfven *nihil esse negotii*, jfr k. 15 r. 3. — 28 *castra*, den till läger utsedda platsen. — *venisset* (ej conj. för *cum*), jfr 1, 13, 25. *abessent*, or. r. aberunt. — 29 *magnum spatium*, jfr 1, 43, 14. — *sub sarcinis* (1, 24, 24), liksom *sarcinis* (*agmine* 7, 66) *impeditam*, jfr 1, 27, 31. — 30 *futurum*, *ut*, 1, 20, 6. — 31 *Adiuvabat* har till subjekt den följande satsen med *quod* (‚den omständigheten, att'). — 33 *nihil possent* (1, 31, 26), ‚voro svaga'. — 34 *ei rei*, afser equitatu posse. Jfr 1, 44, 13 till *idque*. — 36 *teneras arbores incidere*, ‚topphugga unga träd'. Detta hade till följd att grenarne utväxte på bredden. — 38 *rubis sentibusque interiectis*, ‚mellanlagde brombärsbuskar och törnen'. Sådane kunde både i allmänhet insticKas mellan träden och i högar hopkastas der träden stodo glesare. — 38 *hae saepes munimentis praebebant instar muri*, ‚dessa stängsel åstadkommo med sina befästningsmedel (de taggiga buskarne) så godt som en mur'. — 39 *non modo*, R. 97. 3) 4. E. 238. 3) Anm. Annorlunda 1, 16 r. 38.

Det äkta svenska namn som motsvarar *rubus* i allmänhet och särskildt *rubus fruticosus*, eller den till här uppgifna ändamål tjenligaste af våra rubus-arter, är *brombärsbuske* (med benämning efter frukten *brombär* eller *brumbär*, af det i isländskan befintliga ordet *brum*, som betyder knopp, löf, qvist med löf). Men i en senare tid har namnet brombär somligstädes blifvit förändradt till björnbär. Det latinska *sentis*, sv. törne, törnbuske, omfattar flera genus. Af svenska buskslägten kunna dit hänföras de taggbeväpnade species af *rosa*, som efter stammarnes egenskap kallas törnbuske, efter frukten nyponbuske, vidare nyssnämnda *rubus*, och ändtligen *prunus spinosa*, hvars vanliga namn är slån eller slånbuske (frukten: stärkebär). Alla dessa buskarter växa ganska långsamt, och skulle hafva varit mindre tjenliga att plantera, om deraf snart skulle bildas hägnader svåra att genomtränga, men lagda i hög erbjödo de genast en förmur, som blef varaktig, ty äfven sedan de torkat bibehålla de sin egenskap att vara stickande.

18. 2 *summo*, substantiv. — *aequaliter*, ‚jemnt', d. v. s. den var icke än mer än mindre brant. — 3 *quod*, 1, 2, 41. — *Ab* etc. ‚Från floden höjde sig (på andra stranden uppsteg) en annan kulle med likadan lutning uppåt, vändande sig åt den förra och belägen gentemot, nertill bar på en sträcka af 200 steg, upptill skogbeväxt'. *silvestris* S. 62. 1. — 9 *videbantur*, ‚sågos', ‚såg man'.

Den terrain vid Sambre, som här beskrifves, anser man sig igenkänna mellan Boussières och Louvroil vid gränsen till nuvar. Bel-

gien. Romerska hären befann sig på flodens venstra eller norra sida.

19. 11 *omn. copiis*, 2, 7, 38. — 14 *consu. sua*, 1, 50, 1. — *expeditas*, ‚stridsfärdiga', 1, 49, 35. — 16 *legiones*, *quae* etc., se 2, 2, 20. — 20 *silvas*, jfr 1, 37, 34 *ripas*. — 24 *primae*, S. 301. — *opus dimetiri*, ‚afmäta förskansningsverket' (menas lägrets rum). *dimenso*, passiviskt. — 27 *silvas*, jfr 1, 12, 5. — 28 *convenerat*, se 1, 36, 21. — *ut* etc., ‚på det sätt som de redan i skogen hade uppställt sig i led till slagtning och såsom (efter det att) de å sin sida hemtat krafter och mod', d. v. s. fullständigt uppställde och uthvilade som de voro. Romarne deremot hade tröttat sig genom marschen. — 31 *proturbatis*, ‚undanföste'. — 33 *in manibus nostris*, ‚helt nära intill oss', ‚ända inpå oss'. — 34 *viderentur*, se k. 18 r. 9. — 35 *adverso colle*, ‚backen uppföre', näml. på venstra flodstranden.

20. 37 *uno tempore*, ‚på *en* gång'. — *vexillum*, ett standar med purpurröd duk som uppsattes på fältherrens tält. — 39 *signum tuba dare*, ‚gifva trumpetsignal'. — 40 *agger*, ‚materialier till vallen', nämligen torf och trävirke. — 41 *signum*, här ‚signal till anfall'. — 1 *successus*, ‚anryckande'. — *His diff.*, dativ. — 6 *nisi munitis castris*, ‚förrän lägret blifvit förskansadt'. Genom abl. absol. med *nisi* uttryckes sålunda vid ett negativt verbum att något är inskränkt till ett bestämdt fall. Så står ett enkelt participium med *nisi* 1, 44, 19. — 8 *nihil*, se 1, 40 r. 1. — *per se*, ‚af sig sjelfva', ‚på egen hand'. — 9 *quae videbantur* sc. administranda.

21. 10 *necess. reb. imp.*, ‚gaf [blott] de nödigaste befallningarne'. — 13 *suae*, ställdt framföre, jfr 2, 14, 32. — 14 *neu* (*neve*) i st. f. *et ne*, här efter föregående *ut* (*uti*); 1, 26, 27 efter föreg. *ne*; 1, 35, 1 tillochmed utan föreg. *ut* eller *ne*. S. 348. 3. — *animo*, med singularen jfr 1, 25, 39 *manu*. — 17 *alteram partem*, bestämdare k. 25 r. 30. — 19 *ad dimicandum*, annan konstruktion 1, 44, 10, der *paratus* icke var förenadt med *animus*, utan direkt hänfördt till en person. — 20 *insignia accommodare*, ‚påfästa hjelmprydnaderna', eller äfven andra utmärkelse- eller tjenstetecken. Jfr 1, 22, 36. — 21 *induere galeam*, ‚påsätta hjelmen', — *tegimentum*, ‚öfverdrag', ‚fodral'. — *ut . . tempus defuerit*, ‚så att man icke hade tid'. Här står i följdsats perf. efter historiskt perf. i hufvudsatsen (mot allmänna regeln R. 119. E. 209). S. 329. n:o 3. Bisatsens innehåll är i detta fall att uppfatta såsom ett särskildt historiskt faktum, d. v. s. gäller så mycket som ‚och (ja) man hade icke tid'. — *quam quisque*, 2, 4, 16. — 23 *prima*, 2, 19, 24. — *in quaerendis suis*, ‚under sökandet efter de sina'. Jfr 1, 18, 11. Annan mening gåfve blotta ablativen.

22. 25 *natura* närmare angifvet genom *deiectusque*. Jfr 1, 31, 9 *exempla cruciatusque*. — 27 *diversis*, skulle efter regeln (1, 40, 5) vara *cum diversae legiones aliae* etc. Framhålles genom abl. abs. såsom orsak (‚emedan de voro skiljda'). — *aliae alia* etc. 1, 39, 28. — 29 *interiectis*, ‚mellanliggande'. — 30 *subsidium*, ‚reserv'. — 32 *in tanta rerum iniquitate*, i. e. cum tanta rerum iniquitas esset. Jfr 1, 33, 8.

I stället för att, såsom vanligt var, formera en sammanhängande slagtlinie stodo de enskilda afdelningarne utan förbindelse sinsemellan: längst till venster hade 10:de och 9:de legionerna fattat stånd, och tillbakaslogo under Labieni befäl med god framgång Atrebaterna;

ej långt derifrån befunno sig såsom ett slags center den 11:te och 8:de, hvilka fingo att strida med Veromanduerna; högra flygeln ändtligen utgjordes af 12:te och 7:de legionerna, hvilka angrepos af sjelfva Nervierna. De öfriga tvänne (13:de och 14:de) hade ännu icke framkommit till lägerplatsen.

23. 34 *acie*, sammandragen genitiv, S. 53, 3. — 35 *pilis emissis*, se till 1, 25. — 38, 39 *conantes . . eorum*, jfr 1, 12, 3. — 39 *transire . . non dubitaverunt*, här om handling utan tvekan, ej så 2, 2, 28. R. 197. 2. E. 253. — 40 *iniquum*, ‚ogynsam', såsom uppåtsluttande. — 1 *legiones . . . congressi*, S. 241. 4. — 3 *a*, *ab*, 1, 1, 27. — *nudatis*, ‚blottställdt', ‚lemnadt utan betäckning'. — 8 *aperto latere*, 1, 25, 3. Såväl den venstra som högra flanken var öppen och blef angripen (se k. 25 r. 41). — 9 *castrorum locum*, ‚lägerplatsen'. Den ena afdelningen af Nervierna begynte marschera till den öfverst på kullen belägna lägerplatsen (icke ensamt till högsta punkten af lägerplatsen).

24. 11 *fuerant*, jfr 2, 6, 27. — 12 *dixeram* (näml. k. 19), jfr 2, 1, 7. — 13 sqq. *occurrebant . . petebant* etc., imperfecta skildrande liktidiga biomständigheter under slagtningen, hvars hufvudhändelser i det föregående och efterföljande beskrifvas med perfecta. — *ac*, ‚och genast'. — *in locum fugam petere*, ‚fly (eg. måtta flykten) åt ett håll'. Eljest säges *locum fuga petere* (jfr k. 23 r. 9), och i annan mening (samma som en fras 2, 11, 33) *salutem fuga petere*. — 14 *calones*, ‚ridknektar', hvilka voro i officerarnes tjenst. — *decumana porta*, lägrets bakport. — 16 *respexissent*, ‚sett tillbaka', ‚sett sig om'. — 21 *quorum* etc., ‚om hvilkas tapperhet Gallerne göra sig en synnerligen hög föreställning'. Jfr 2, 8, 2. — 25 *diversos dissipatosq.*, ‚skingrade och förspridda'. — 26 *desperatis nostris rebus*, ‚ansågo vår sak förlorad'. En vanligare konstruktion se 1, 40, 32. S. 251. 251. 1.

25. 30 sqq. *Caesar . . . profectus, ubi . . . . vidit, quartae cohortis* etc. . . . . *rem esse in angusto vidit . . , scuto . . . detracto . . . processit.* Vid öfversättningen intages participialsatsen uti den med konjunktion inledda bisatsen: ‚Då Caesar straxt efter sitt uppmuntringstal till den 10:de legionen (detta är fortsättning till k. 21 r. 17 om Caesars egen verksamhet) begifvit sig till högra flygeln och såg' o. s. v. De följande abl. absoluti kunna öfversättas såsom accus. cum inf.; det r. 42 för tydlighetens skull upprepade *vidit* kan i öfversättningen utelemnas; med *scuto* sid. 37 r. 1 begynner eftersatsen. — 31 *signis . . collatis.* Kohorterne, eller måhända tillochmed slagtlinierne hade sålunda blifvit i en hop sammanträngde. Se till 1, 24. — 33 *ipsos*, ej *ipsis*, S. 304. — *ad*, 1, 25, 34. — 34 *signifer*, ‚fanbärare', ‚fänrik', hvilken bar cohortens *signum*, ‚fälttecken', som bestod af ett på en stång fästadt *insigne* af metall, vanligen en hand och under densamma, i rund infattning, någon gudabild. Legionens fälttecken var en örn (*aquila*) af silfver med utbredda vingar. Bruket af tygfanor tillhör senare tider. — 35 *signo amisso*, en abl. abs. i koordinationsförhållande till den föregående (alltså annorlunda än 2, 11, 32), men ställd asyndetiskt, uttryckande något ännu mera: tillochmed fälttecknet, i hvars försvarande man alltid gick till det yttersta, var förloradt. Ett annat exempel af asyndeton vid två ord i oratorisk affekt se 1, 39, 40. — 36 *primipi-*

lo P. Sextio, *fortissimo viro*, ‚den tappre primipilen P. Sextius'. Ett adj. som utmärker berömliga eller klandervärda personliga egenskaper förbindes i latinet icke såsom attribut, utan genom apposition (jemte *vir*, *homo* eller *mulier*, *virgo* e. d.) med ett nomen proprium. S. 303. *Primipilus* var legionens förnämsta centurion, 1:sta kohortens n:o 1. — 37 *multis gravibusque vulneribus*, vi säga: ‚många svåra sår'. — 38 *se sustinere*, ‚hålla sig upprätt'. — 39 *nonnullos ab novissimis*, ‚enskilda soldater i de eftersta leden'. 1, 1, 27. — *desertos*, ‚lemnade i sticket'. De hade vid den förutnämnda sammanskockningen blifvit skiljda från kamraterne. — 40 *proelio excedere*, ‚vika från striden'. — *tela vitare*, ‚draga sig ur skotthåll'. — 41 *neque . . et*, R. 97. 1) 1. E. 238. 1). — *intermittere*, ‚upphöra' näml. att anrycka. — 42 *res est in angusto*, ‚ställningen är betänklig', ‚man är i nöd'. — 1 *subsidium*, 2, 22, 30. — 3 *nominatim appellare*, ‚ropa vid namn'. — 4 *signa inferre*, 1, 25, 6. Jfr 1, 39, 1. — 5 *laxare*, ‚öppna', ‚vidga isär'. — 7 *imperatoris*. Efter utomordentliga krigsbedrifter hedrade soldaterna sin fältherre med tilltalet *imperator*. — 7 *etiam in extr. suis reb.*, ‚ännu i en så ytterst betänklig belägenhet' (‚i denna sin yttersta nöd'). *in* med abl. här att förstå concessivt (‚fastän ell. oaktadt deras belägenhet var nästan hopplös'); förut kausalt, t. ex. 2, 22, 32. — 8 *operam navare*, ‚göra sitt bästa', ‚väl använda sin möda'.

26. 10 *iuxta*, ‚derbredvid', d. v. s. helt nära den 12:te. — 12 *monuit*, *ut*, R. 193. 193. 2. E. 250. Caesars ordres gällde återställandet af förbindelsen emellan de båda legionerna, frontförändring och liktidigt anfall. *signa convertere* etc. 1, 25, 5. — 13 *alius alii* (1, 39, 28) *subsidium ferret*, ‚ömsesidigt understödde hvarandra'. — 14 *aversi circumv.* ‚angripas i ryggen'. — 18 *proelio nuntiato cursu incitato*, 2, 11, 32. Olikhet k. 25 r. 34, 35. — *in summo colle*, ‚öfverst på kullen'. Jfr 2, 24, 20. — 20 *ex loco superiore*. Det antagliga läget för Belgernas läger öfverskjuter med 57 fot den romerska lägerplatsen, med 81 fot den högra flygelns förmodade stridsplats, och med 162 fot Sambres nuvarande flodbädd. — 22 *quo in loco res esset*, ‚huru saken stod', ‚i hvilket tillstånd man befann sig'. S. 295. 1. — 24 *versaretur*, jfr 1, 26, 20 *captus est*. — *nihil* etc. ‚skyndade allt hvad de förmådde'. *nihil sibi reliqui facere*, ‚intet uraktlåta'. Jfr 1, 11, 33.

27. 26 *nostri etiam qui . . . procubuissent*, ‚tillochmed sådane romerska soldater, som utmattade af sår hade nedsjunkit'. S. 371. R. 133. 1). E. 241. 3). Konjunktiven kan här tillika sägas vara beroende af ett i relativet liggande (och dessutom genom *etiam* antydt) *licet* eller *cum . . tamen* (‚soldater, fastän de legat svårt sårade, likväl'). S. 374. R. 133. 2). E. 241. 4). 2. Den ledande tanken är, att af soldater i denna belägenhet något sådant icke var att vänta. — 27 *scutis* är att anse för ablativ. Livius (4, 19) skrifver *hasta innixus*. S. 288. — 30 *se praeferre alii*, ‚göra sig bemärkt (utmärka sig) framför en annan'. — 31 *praeferrent* efter *pugnant*, se 1, 7, 2. — *etiam in extrema spe salutis*, ‚fastän nästan allt hopp om en lycklig utgång var förloradt', ‚oaktadt de hardt nära voro bragte till förtviflan', så mycket som *prope iam desperata salute* 3, 3, 33. Jfr k. 25 r. 7. *extremus* är den, som är vid ändan, eller nära slutet. *extrema spes* (jfr 1, 22, 30) är ännu icke *desperatio*. — 35 *qui su-*

peressent, ‚de (tilläfventyrs) öfverblifne', conj. emedan förf. icke har för ögonen ett bestämdt återstående antal, utan i visst beroende af abl. abs. *his deiectis* etc. endast i allmänhet vill beteckna dem som döden hade skonat. S. 369. 2. — 36 *non nequicquam*, jfr 1, 39, 24. — 38 *altissimas ripas*. Venstra flodbrädden midtför det ställe, hvarest Caesars högra flygel stod, är klippig och tvärbrant. — *transire l. f.*, *ascendere a. r.*, *subire i. l.* Den likformiga återupptagningen (anaphora i vidstr. bem.) skildrar, huru der den ena svårigheten upphörde en annan vidtog. — 39 *ex*, R. 173. 5. — 40 *facilia redegerat*, ‚gjort lätt((= fecerat, reddiderat). Den vanliga betydelsen se 2, 14, 27.

En romersk härförare, som sjelf lade så stor vigt vid slagfältets beskaffenhet, kunde icke föreställa sig att fienderna med någon utsigt till framgång skulle komma att angripa på en terrain sådan som denna. Förlusten af fältslaget hade blifvit att skrifva på hans räkning; segren berodde nu på soldaterna; men ibland dem är han sjelf. Hvad han försummat i försigtighetsmått och anordningar sökte han godtgöra i de stridandes led. Såsom befälshafvare utmärkte sig Labienus här på samma sätt som Crassus i slaget med Ariovistus (1, 52).

28. 41 *ad internecionem redigere*, ‚bringa till undergång'. Se k. 27 r. 40. — 42 *redacto*, S. 242 n:o 3. — *natu*, 2, 13, 16. — 1 *aestuaria*, ‚flod-orter', hvarmed här förstås sådane som under hafvets flodtid äro kringflutne *(insulae*, *quas aestus efficere consuerunt*, 6, 31) och sålunda skyddade; *paludes*, ‚träsktrakter', genom träsk svårtillgängliga orter. — *coniectos*, se slutet af k. 16. — *dixeramus*, jfr 2, 1, 7. — 3 *qui supererant*, ‚de (verkligen) öfverblifne', jfr k. 27 r. 35. — 5 *in commemoranda c. calamitate*, S. 413. 406 n:o 4. — 7 *vix ad quingentos*, annan ordning här ej tillåtlig, S. 441. 2. c. — 8 *in*, jfr 1, 43, 30. — 9 *videretur*, icke ‚synas', jfr k. 18 r. 9. — 10 *suisque*, ställdt framföre. — 11 *prohiberent*, ‚afhålla', jfr 1, 7, 9.

29. 13 *supra*, näml. k. 16. — *omnibus copiis*, 2, 7, 38. — 15 *cunctis* etc., sats i liflig berättelse utan bindeord tillagd. — 17 *Quod cum* etc., satsförbindelse genom pron. relativ. (= Et cum hoc), 1, 15, 23. Betydelsen af *cum* inses af denna öfversättning: ‚Denna stad (d. v. s. berget hvarpå den låg) hade rundtomkring åt alla sidor höga klippor med fri utsigt: dock var den på en sida tillgänglig genom en sakta uppstigande väg'. *despectus* plur. med afseende på utsigten åt alla sidor. Jfr 2, 4, 15. — 20 *ducentorum pedum*, attributiv gen. till *aditus*. — *duplici altissimo muro*, så mycket som *duobus altissimis muris*. Från regeln om flera adjektivers förbindelse medelst kopulativ partikel (se 2, 25, 37) göra räkneorden ett undantag. — 22 *ex aliquo prognatum esse*, ‚härstamma från ngn', jfr 2, 4, 7. — 27 *obitum*. Om Kimbrernas ‚undergång' se inledn. s. 2 r. 19. — 29 *alias . . alias*, (‚en gång . . en annan gång'), ‚än . . än', — *eorum omnium*. Med alla grannfolkens samtycke hade Aduatukerne utvalt de bostäder, som de nu innehade.

Den högtbelägna stad, dit Aduatukerne togo sin tillflykt, har enligt de nyaste undersökningar varit belägen vid Maas nedanom Namur på ett berg som nu kallas Falhize, gent emot hvilket staden Huy ligger på flodens högra sida.

30. 31 *Ac*, antydande öfvergång från en afdelning i berättelsen

till en annan. — *primo*, adj. (ej adv.). — 32 *parvulis proeliis cum aliquo contendere*, ‚i små fäktningar (skärmytslingar) mäta sig (försöka sig) med ngn'. — 35 *vineis actis* (2, 12, 3) *aggere* (2, 12, 6) *exstructo*, jfr 2, 11, 32. — *procul*, ‚i fjerran', ‚på långt afstånd'. — 36 *primum* har sin motsvarighet i början af k. 31. — *increpitare*, 2, 15, 6, inf. hist. — 37 *tanta machinatio*. Dessa ‚machiner' voro flera våningar höga. — *ab tanto spatio*, ‚på så stort afstånd', förklaras efter 2, 7, 38. — 38 *instruere*, ‚upprätta', ‚tillrusta'. — 39 *homines tantulae staturae*, ‚så dvärglikt folk' — 40 *prae*, ‚i jemförelse med'. — *brevitas nostra contemptui est*, ‚vår korta växt är ett föremål för hån'. — 41 *in muro*. Aduatukerne förestälde sig belägringstornet vara ämnadt icke blott att framflyttas till, utan att ställas på muren. — 42 *sese conlocare*, efter vanliga regeln *sese conlocaturos*, S. 387. 2. R. 191. 2. E. 222. a) 1.

31. 42 *moveri*. Subjektet, som flera gånger blifvit nämndt, är lätt att underförstå. — 1 *moenibus*, jfr 2, 19, 13. — 3 *non existimare* (se 1, 7, 4) . . . *possent*, beroende af bisatsens participium *locuti*, bildar inledningen till sjelfva hufvudpunkten i deras tal, näml. *se — permittere* (se 2, 3, 35), som beror af *dixerunt*. — 5 *possent*, conj. nödvändig äfven oberoende af relativsatsen, R. 133. 2). E. 241. 4). — 6 *potestati*, annorlunda 2, 3, 36. — *petere ac deprecari*, det sednare närmare bestämmande det förra. Jfr 2, 22, 25. — 8 *ab aliis audimus clementiam tuam*, ‚vi hafva hört (och höra ständigt) andra tala om (prisa) din mildhet', ‚vi känna genom andra din mildhet' (jfr 2, 12, 8). R. 117. 3. — 10 *a quibus*, icke att upplösa med *et ab iis* (i hvilket fall skulle följa *posse*, E. 259. 5), utan med underordnande konjunktion. — 11 *traditis armis* upplöses konditionalt. — 12 *in eum casum*, sc. ut armis despoliarentur. — *a*, jfr 1, 20, 3 *a*. — 13 *per cruciatum interficere*. ‚pina till döds (ihjäl)'.

32. 15 *consuet. sua*, 1, 50, 1. — 16 *aries*, ‚murbräcka', ‚stormbock', en jernskodd bjelke, som häftigt stöttes emot murarne. Rückert s. 56. — *attigisset*, ‚vidrörde'. — 17 *se dedidissent*, ‚gåfve sig på nåd och onåd'. Plusqpf. conj. i st. f. fut. exact., då satsens hufvudverbum är praeteritum. (Perf. conj. då hufvudverbet är praesens, t. ex. 1, 17, 20 *superaverint*). Jfr 1, 50, 16. — 18 *nisi armis traditis*, jfr 2, 20, 6. — 18 *in*, ‚i afseende på', ‚med hänseende till'. — 19 *que*, lika som *et* 1, 40, 7. — 21 *facere* (sc. *se*), i st. f. *facturos esse*, se k. 30 r. 42. — 24 *adaequarent*, S. 250. 4. — 26 *pace uti*, ‚hafva fred'.

33. 26 *sub*, 2, 11, 35. — 30 *praesidia* etc., ‚indraga vaktposterna (på circumvallationslinien) eller åtminstone med mindre sorgfällighet hålla dem besatta'. — 33 *scuta viminibus intexta*, ‚sköldar flätade af vidjor'. — 35 *qua*, ‚der som'. — 36 *repentino* = repente. — 40 *in extr. spe sal.*, ‚i en nära förtviflad belägenhet'. 2, 27, 31. — 41 *qui . . iacerent*, som befunno sig i den fördelaktiga ställning, att de ifrån vallen och tornen fingo skjuta ned på de anryckande. (Jfr 2, 27, 26). — 1 *ad* står här adverbialiskt vid talbestämning (likt *circiter*), annorstädes (se 1, 4, 38) som præposition. S. 203. c. — 2 *cum i. def. nemo*, ‚utan att någon enda menniska numera gjorde motstånd', jfr 1, 7, 4 *nullum*. — 3 *sectionem oppidi universam vendidit*, ‚sålde hela staden i massa' (innevånarne tillika med deras egendom). Subst. verbale *sectio*, ‚sönderstyckning', betecknar här fö-

remålet för sönderstyckning, eller hvad som köparne fingo att sönderstycka, d. v. s. sälja styckevis.

34. 9 *quæ sunt m. civitates*, jfr 1, 38, 3. — 11 *deditionem*, ‚underkastelse'.

Med en anmärkningsvärd korthet omtalas här, att P. Crassus med en enda legion tvang sju folkslag att underkasta sig Roms välde och det inom samma tid som Caesar sjelf med sju legioner intog en enda stad. Den detacherade legionen var den 7:de (se 3, 7), men ännu i slaget vid Sambre åtföljde denna de öfriga (2, 27).

35. 13 *His reb. gestis . . pacata*, se 2, 11, 32. — 15 *quae . . incolerent*, som dock bodde så aflägset ifrån krigsskådeplatsen, att sådane förklaringar ifrån dem egentligen icke voro att förvänta. Jfr 2, 27, 26. — 16 *se . . daturas*, (om regeln se 2, 30, 42) icke *daturos* (i likhet med 1, 31, 29), emedan sändebuden här företräda folken (*nationes*) och i deras namn afgifva förklaringen. — 18 *inita æstate*, 2, 2, 21. — 20 *ubi*, relativt adv. i st. f. pron. rel. med praep. — 22 *ex*, ‚enligt', ‚i följd af'. — *supplicatio*, ‚bönefest', ‚tacksägelsefest'. — 23 *nulli*, 2, 6, 25.

En fjorton dagars fest till firande af en fältherres segrar var hittills något oerhördt. De som nu hade makten i Rom försummade intet tillfälle att genom spel och lustbarheter af allehanda slag tillfredsställa folket.

TREDJE BOKEN.

Innehåll.

(Berättelse om krigsföretag år 57 och 56 f. Chr.)

I. *Fälttåg i Wallis.* Vid sin afresa till Italien hösten 57 sänder Caesar Ser. Galba med en legion och rytteri till de folk som bodde söder om Rhône och Geneversjön och försvårade vägen öfver Alperna. Efter att såsom segervinnare hafva emottagit gislan blef Galba plötsligt anfallen i sitt ännu ej till fullo befästade vinterläger, och lyckades väl att genom ett förtvifladt utfall tillbakaslå fienderna, men vågade icke der qvarblifva. K. 1—6.

II. *Fälttåg mot kustfolken.* Veneterne och andra armoriska folk, som föregående året till Crassus lemnat gislan, hade nu på vintern såsom motgislan fasttagit de romerska proviantkommissarierna, hvarefter kuststaterna ifrån Loires till Rhens mynning förbundo sig emot Romarne. I anseende till fiendernas styrka till sjös anordnar Caesar byggandet af krigsskepp, och efter sin återkomst ifrån illyriska landet och Italien i början af sommaren 56 gifver han D. Brutus befälet öfver flottan, skickar Titurius Sabinus emot den i Normandiet församlade hären (hvarjemte Labienus med rytteriet utsändes för att tillbakahålla Belger och Germaner) och går sjelf med kärnan af infanteriet emot de mäktiga Veneterna. Deras städer voro på landsidan skyddade genom tidvattnet, och erhöllo från sjösidan undsättning af

en myckenhet skepp, hvilka i följd af sitt byggnadssätt hade den fördel framför den romerska flottan att lätt kunna hålla stånd både emot storm och klippor. Men Romarnes skepp voro försedda med åror, fiendernas endast med segel, hvarföre de, sedan man funnit ett medel att afskära tackeltågen, vid inträffad vindstilla blefvo ur stånd att manövrera och hvart efter annat öfvermannades. K. 7—16. — Samtidigt med detta sjöslag vann äfven Sabinus seger, då fienderna omsider lockades till ett anfall mot det förskansade läger, i hvilket han hållit sig strängt på defensiven. K. 17—19. — Af samma förbund återstod ännu att afväpna Morinerna och Menapierna, mot hvilka Caesar sjelf företog ett fälttåg, men med ringa påföljd i anseende till den långt framskridna årstiden och de vidsträckta sumpiga skogarne. K. 28, 29.

III. *Fälttåg i Aqvitanien.* P. Crassus utsänd med tolf kohorter och en betydlig rytteristyrka öfvervann först Sontiaterna och sedan Vokaterna och Tarusaterna, som erhållit hjelpsändning från Spanien, hvarefter de smärre aqvitaniska folken frivilligt underkastade sig. K. 20—27. — Vinterläger i Normandie. K. 29.

1. 30 *in Nantuates* etc., ‚till N:nas . . . område'. Jfr 1, 54, 35. — 32 *summas*, jfr 2, 26, 18. — 33 *Causa mittendi*, vi säga blott ‚Orsaken dertill'. — 34 *quo*, ej adv. — *cum*, 1, 17, 25. — *portoriis*, 1, 18, 35. — 38 *proeliis factis . . missis legatis*, 2, 11, 32. — 4 *hiemare*, ‚tillbringa vintern' (i denna allmänna betydelse här om stadsinvånarne), isynnerhet i militärspråket ‚hålla vinterqvarter', ‚ligga i vinterläger'.

Det södra Gallien var genom flera alpvägar förbundet med Italien: en af dessa gick öfver Lilla St. Bernhard mellan Chambery och Aosta (Iseres och Dorias dalar), och hade ifrån äldsta tider varit den stora härvägen ifrån det keltiska till det italiska landet; en annan förde öfver Mont Genèvre, hvilket förut mindre beqväma pass af Pompeius (då han år 77 såsom prokonsul gick till Spanien) blifvit förvandladt till allmän väg; en tredje synes hafva ledt öfver Mont Cenis (se 1, 10). Men sedan numera hela Gallien var underlagdt Romarne, behöfdes en väg, som ifrån Podalen i mera nordlig rigtning ledde öfver Alperna och gjorde förbindelsen med det medlersta Gallien lättare. Redan länge hade köpmännen härtill begagnat den väg, som öfver Stora St. Bernhard förer till Wallis och Geneversjön, och för att nu bringa densamma i sitt våld, lät Caesar Ser. Galba besätta Veragrernas by.

2. 8 *quam . . . concesserat*, jfr 2, 4, 34. Oratio recta: *discesserunt omnes ex quadam parte vici.* Denna stadsdel betecknar Caesar med orden *quam Gallis concesserat*; hvaremot detsamma ställdt i konjunktiven *(quam Gallis concessisset)* vore att anse såsom en beteckning gifven af exploratores. — 11 *ut . . . caperent*, jfr 1, 7, 35. — 12 *belli renovandi* cet. *consilium caperent.* En vanligare konstruktion se 7, 26, 33. — 13 *neque eam plenissimam.* S. 313. R. 67. c). E. 193. a) Anm. Angående den negativa uttrycksformen jfr 1, 39, 24. — 15 *petendi*, ‚anskaffa'. — 17 *decurrerent*, S. 328. Anm. 1. — 19 *Accedebat, quod*, S. 400. 1. Anm. E. 248. Anm. R. 194.

3. — 20 *obsidum nomine*, ‚såsom gislan'. — 23 *sibi* förbindes med *adiungere*. — *persuasum habere* se 1, 15, 22.

3. 25 *perfectae*, jfr 2, 28, 42 *redacto*. — *de*, ‚beträffande', ‚med hänseende till'. *providere* står alltså absolut (‚träffa anstalter', ‚vidtaga mått och steg'). Jfr S. 265. 4. 2. — 26 *commeatu*, 1, 39, 17. — 27 *de bello timere*, ‚vara bekymrad för (eg. ‚med hänseende till', såsom r. 25) krig'. Galba hade ej ansett sig behöfva befara några widare fiendtligheter. — 30 *praeter opinionem*, ‚mot förmodan'. — 32 *neque*, jfr 1, 36, 20. — *veniri* sc. posset. — 33 *intercludere itinera*, ‚spärra vägarne'. Jfr 1, 23, 15. — *desperata*, 2, 24, 26. — 34 *ut*. De uttalade meningarne uppfordrade till en handling. — *imped. relictis erupt. facta*, 2, 11, 32. — 35 *iisd. itinerib.*, 1, 21, 25. — 36 *ad salutem contendere*, hvad Caesar annorstädes rentaf kallar *in fuga sibi praesidium ponere* (2, 11, 33) eller *fuga salutem petere* (3, 15, 36). — 37 *reservare alqd ad extremum*, ‚spara ngt till det sista (såsom nödfallsmedel)'. Neutr. sing. brukadt såsom subst. — 38 *rei eventum experiri*, ‚[afvakta och] försöka (vänta och se) huru saken komme att aflöpa'. Annat är t. ex. 1, 31, 16 *fortunam experiri*.

4. 39 *vix ut*, jfr 1, 6, 20. — *iis rebus, quas constituissent*, ‚de mått och steg som de beslutat vidtaga', och just derföre borde ‚anordna' (*conlocare*) och ‚utföra' (*administrare*). (Jfr 2, 27, 26). — 41 *decurrere*, inf. hist. — 2 *ex loco superiore*, i. e. ex vallo. — *ut quaeque pars castr.* etc., ‚så snart (så ofta som) någon sida af lägret'. ., upprepad handling uttryckt med impf. ind., jfr 1, 48, 23. — 3 *eo occurrere*, ‚skyndade man dit till motstånd'. — 4 *superari*, i. e. inferiores erant. — 7 *ac*, med stegrande betydelse. — *non modo . . . sed ne quidem . . .* ‚der gafs ej ens för den sårade någon möjlighet (jfr 2, 6, 25) att gå ifrån platsen, der han stod, och återhemta sig (sköta om sig), ännu mindre för den trötte att lemna fäktningen'. De båda negativa satslederna hafva här ett gemensamt predikat ställdt i det sednare (adversativa) membrum. Jfr 2, 17, 39.

5. 10 *amplius horis sex* kan vara i st. f. *amplius quam horas sex*, så att abl. vore beroende af komparativen (S. 297. 7. jfr 1, 38, 11), men kan ock ganska väl stå i st. f. *amplius quam horis sex*, så att abl. står sjelfständig såsom angifvande tidslängd (S. 258. 2), i öfverensstämmelse med Caesars språkbruk, b. civ. 1, 46 *cum esset pugnatum continenter horis quinque*, 1, 47 *quinque horis proelium sustinuerunt*, 3, 59 *principatum multis annis obtinuerat*. — 11 *alqd alqm deficit*, 2, 10, 4. R. 141. A. 4. E. 164. a) Anm. S. 250. 1. *deficere ab alqo* 2, 14, 28. — *acrius instarent*, ‚trängde på allt häftigare och häftigare'. — 12 *languidioribus*, blefvo allt mer och mer utmattade'. — 12 *vallum scindere*, ‚rifva (genombryta) vallen'. — 14 *primi pili centurio* = *primipilus*, 2, 25, 36. — 15 *N. proelio*, jfr 1, 13, 22. — 17 *vir et consilii magni et virtutis* (*magni*, böjdt efter det närmast stående *consilii*, hörer äfven till *virtutis*). När ett adjektiv hörer till två substantiver, så står det antingen före eller emellan desamma. S. 439. 2. — 20 *certiores facit, intermitterent* (jfr 1, 3, 21 *occuparet*), R. 192 ☞ a). E. 250. — 22 *tela missa exciperent*, ‚[med sköldarne] mottaga (afvärja, parera) de slungade spjuten'. Jfr 1, 52, 40. — *se reficere*, ‚hemta sig', ‚hvila sig'.

6. 26 *sui colligendi*, S. 420 Anm. R. 140. c. 2. E. 230. 4. Re-

flexivet, *sui*, står i detta fall icke med afseende på subjektet, utan på ett objekt. Så ock vid praep. *inter*, t. ex. *Ratio et oratio conciliat inter se homines.* — 27 *potiundor. castror.*, 2, 7, 35. — *in spem venire*, 1, 18, 8. — 30 *plus tertia parte*, i st. f. *plus quam tertia parte*, alltså abl. oberoende af komparativen, jfr k. 5 r. 10, hvarest *amplius* är lika så riktigt som här *plus:* det förra betecknar omfång och utsträckning, det sednare antal och mängd. — 31 *ne in locis quidem superioribus.* Det ord, på hvilket det egentliga eftertrycket hvilar, hvars regelmässiga plats är emellan *ne* och *quidem*, är här ställdt efter. Då tvänne ord stå i nära förbindelse med hvarandra och äro brukliga i en bestämd ordning, inträffar nämligen att det vanligtvis förutgående, ehuru just det underordnade, ensamt träder emellan *ne* och *quidem.* — 33 *armis* styres af *exutis* (*exuere alqm armis*, R. 181), hvilket åter hörer till *copiis.* Dylikt sammanträffande af olikartade ablativer 2, 33, 33. — 37 *viderat*, jfr 1, 53, 24. — 40 *contendit*, 1, 10, 12. — *nullo* etc., ‚utan att någon'. . . S. 416. 3. Jfr 2, 33, 2.

7. 3 *imita*, 2, 2, 21. — 4 *eas nationes adire*, ‚besöka der boende folk'. — 7 *adolescens*, se till 1, 52. — *proximus* med acc., såsom 1, 54, 32. — *mare Oceanum*, E. sid. 170 Anm. Jfr 1, 30, 35. — 8 *hiemarat*, se 1, 53, 24. Vid proviantkommissariernas utsändande och fiendtligheternas begynnelse var Crassus ännu qvar i samma vinterläger. — 9 *praefectos*, 1, 39, 26. — 10 *quo in numero est T. missus* etc., ‚ibland dem skickades T.', eller blott ‚så skickades T.' o. s. v. Om *quo* i st. f. *quorum.* S. 312.

8. 14 *omnis orae maritimae* (= omnis orae maritimae civitatum, jfr 1, 3, 28), gen. partitivus beroende af *amplissima.* — 16 *scientia*, ‚kännedom'. — *usus*, ‚öfning'. — *res nauticae*, ‚sjöväsendet'. — 17 *in magno impetu maris atq. aperto*, ‚vid hafvets häftiga och ohämmade framträngande'. *in* jfr 2, 22, 32. Om de båda adjektivernas ställning S. 439. 2. — 18 *paucis port. interiectis*, emedan vid detta stormiga haf endast få hamnar funnos (eg. lågo emellan de särskilda sträckorna af kusten) och dessa tillhörde Veneterna, blefvo de sjöfarande så mycket lättare af dem beroende. — 20 *initium retinendi* etc., d. v. s. de göra början med att fasthålla de utsända, i det att de fängsla Silius och Velanius, hvarefter de andra följde deras exempel. — 23 *ut* explicativum. — *subita*, ‚hastiga'; *repentina*, ‚oförmodade'. — 26 *omnis* = cuiusvis (quaecumque accidat, 1, 31, 16). — 28 *quam . . acceperint*, jfr 2, 3, 41. Annorlunda 3, 2, 8. — 31 *mittunt, si velit . . remittat*, R. 203. Jfr k. 5. r 20.

9. 34 *longa navis*, ‚krigsskepp', i mots. till lastskeppen, hvilka voro kortare och bredare. — 36 *instituere*, ‚anställa'; *comparare*, ‚förskaffa'. — 37 *cum primum . . potuit*, jfr 2, 2, 23. — 38 *per*, ‚för', jfr 2, 16, 17. — 40 *quantum in se facinus admisissent*, ‚huru stort det brott var, hvartill de gjort sig skyldige (som de låtit komma sig till last)'. — 41 *legatos . . . in vincula conieclos* (öfversättes aktivt), epexeges tillkännagifvande hvari den svåra gerning bestod, som de hade begått. *legatos*, *quod nomen*, S. 245. 2. R. 136 .10. E. 240. 4. — *ad* = apud. — 1 *pro*, 1, 2, 6. — 2 *usvm navium*, ‚skeppens behof', ‚skeppsförnödenheter'. — 4 *confido* med abl., se 1, 53, 9. — *pedester*, 1) ‚till fots' (mots. *equester*), såsom *pedestres copiae*, 2) ‚till lands' (mots. *navalis*), ss. *pedestre iter.* — *aestuariis*,

‚uppstigningar af hafsvatten' (vid flodtiden). 2, 28, 1 om de genom dessa uppstigningar bildade öar. — 5 *inscientia*, ‚obekantskap'. — 6 *neque nostros exercitus . . . diutius ap. se morari posse confidebant*, i. e. et confidebant nostros exerc. non diutius ap. se morari posse. — 8 *ut*, ‚antaget att', S. 341. 2. — 10 *facultas*, 1, 38, 7. — 12 *in concluso mari*, d. ä. Medelhafvet. — 14 *frumenta*, 1, 40, 41. — 19 *contra*, ‚gent emot'.

Innan Caesar detta år återvände till Gallien, hade han i april med Pompeius och Crassus ett möte i Lucca (som låg inom hans ståthållaredöme), hvarvid de förnämsta anhängarne af det demokratiska partiet talrikt voro tillstädes. Aristokraterne hade nämligen numera börjat intaga en hotande ställning, och L. Domitius Ahenobarbus, som för det följande året sökte konsulatet, dolde tillochmed icke sin afsigt att såsom konsul genomdrifva Caesars skyndsamma återkallande från Gallien. Men triumvirerne förnyade nu sitt förbund genom att sinsemellan jemnare fördela makten. Caesar, hvars ståthållarskap med slutet af år 54 skulle upphöra, fick detsamma förlängdt på ytterligare fem år, eller till slutet af år 49, hvarjemte han berättigades att öka sina legioners antal till tio samt att få sina egenmäktigt utskrifna trupper besoldade af statskassan.

De romerska officerare, hvilka utskrefvo spanmålslefveranser, och dervid torde hafva förfarit nog egenmäktigt, tvekar icke Caesar att identificera med sändebud, hvilkas värf hos alla folk gäller som heligt.

10. 21 *supra*, i föreg. kap. — 22 *tamen*, ‚ickedestomindre'. — *incitabant*, S. 322. 1. — 23 *iniuriae retent. equ. Rom.*, ‚den genom romerska riddares fasthållande begångna oförrätt'. Partic. perf. i st. f. svenskt verbalsubstantiv, S. 411. R. 139. B. E. 232. 1). Genitiven uttrycker hvari oförrätten bestod. Plur. *iniuriae*, emedan det ena folket efter det andra hade begått denna oförrätt. Tribunerna benämnas här *equites* såsom valda ur riddarståndet eller genom sitt ämbete upphöjda till riddarvärdighet. — 30 *priusquam . . conspirarent*, jfr 2, 12, 38.

11. 32 *Treveros*, ‚T:nas land'. — *proximi flumini Rheno*, icke det enda konstruktionssättet, se k. 7 r. 7. — 34 *mandat*, *adeat*, S. 398. n:o 5. R. 193. 1. E. 250. ☞. — *in officio continere* 1, 40, 10. — 36 *per vim*, jfr 1, 6, 30. — 37 *cohortes legionariae*, i motsats till *coh. auxiliariae* (‚hjelpkohorter'). Tolf kohorter motsvarade högst 6000 man. — 39 *Galliam*, likasom 2, 1, 10. — 40 *Q. Titurius*, omtalad 2, 5 följ. — 2 *Santonis*, se 1, 11, 35. — 3 *posset*, ej omedelbart beroende af praesens *iubet*. 1, 16, 9. — 4 *pedestr. copiis*, se 2, 7, 38 *omn. copiis*.

12. 6 *Erant*. Med imperfecta skildras de i lokalförhållandena liggande svårigheterna för kriget. S. 322. n:o 3. — *fere*, ‚mestadels', ‚i allmänhet'. — 7 *lingula*, ‚landtunga'. — *pedibus* (abl. instr.), ‚till lands', ‚från landsidan'. — *aditum habere* = adiri posse. — 8 *cum . . . incitavisset*, jfr 1, 25, 36. — 9 *horarum XII spatio*, ‚inom en tid (eg. tidrymd) af 12 timmar', alltså ‚hvar tolfte timma'. *spatio*, jfr 1, 31, 2 *paucis annis*. — 10 *minuere* här intransitivt, ‚förminska sig', ‚aftaga'. S. 92. 2. — *in vadis adflictarentur*, ‚skulle (näml. om försök gjordes) blifva illa tilltygade på grundena', då klippor under ebbtiden stodo nära vattenytan. *Adfligo*, slå, slunga emot ngt, genom slåendet skada; *adflicto* = vehementius adfligo. — 12 *extruso*,

‚utträngdt', afhållet så att det vid flodtiden icke kunde inströmma. — 13 *moles*, ‚fördämningar', bestående af sten- och trädmassor, som utgjorde underbädden för vallen och hade så mycken utsträckning som behöfdes för att hindra landtungans öfversvämning. — *his moenibus adaequatis*, ‚sedan dessa blifvit bragta till jemnhöjd med murarna'. *moenibus* är dativ. — 14 *desperare* här intransitivt med dativ; annorlunda 2, 24, 26. — 15 *cuius rei*, ‚hvaraf', ‚hvarpå'. 1, 4, 34. — 18 *eo facilius . . . quod*, E. 242. 4) Anm. — 20 *vasto* etc., abl. abs.

13. 21 *Namque*. Voro icke samma svårigheter för den venetiska flottan som för den romerska? — 22 *armatae*, ‚utrustade'. — 24 *vada ac decessum aestus excipere*, ‚motstå grundena och ebben'. Jfr k. 12 r. 10. — 27 *contumeliam perferunt naves*, ‚skeppen uthålla stötar'. — *transtra*, däcksbjelkar, som gingo ifrån den ena sidan af skeppet till den andra och sammanbundo dess spant. Dessa bestodo af timmer, som höll en fot i fyrkant, och voro med jernnaglar fästade i sidostyckena. — 29 *clavi dig. poll. crassitudine*, ‚naglar af en tums tjocklek' (‚en tum tjocka'). I st. f. *crassus* och *magnus* med acc. sättes *crassitudine*, *magnitudine* med. gen. S. 258. 1. — *pro funibus*, ‚i stället för med tåg'. — 30 *alutae tenuiter confectae*, ‚fint beredda sämskskinn'. *aluta*, eg. adj., sc. pellis, läder mjukt garfvadt med användning af alun *(alumen)*. — 31 *eius usus*, i. e. lini usus. — 34 *tanta onera navium*, ‚så tunga (kolossala) skepp' (eg. ‚sådane kolosser till skepp'). — *velis*, ‚linnesegel'. — 36 *una* = sola. — *pulsu remorum*, ‚framdrifning med åror'. — 37 *pro*, 1, 2, 6. — 39 *rostrum*, (af *rodo*, eg. ‚näbb', ‚tryne') ‚bogspröt', en jernbeslagen spetsig bjelke, hvilken var fästad i framstammen under vattenytan, och hvarmed man for emot det fiendtliga skeppet för att borra det i sank. — 41 *minus commode*, ‚ej rätt beqvämt', jfr r. 34. — 41 *scopolum*, ‚änterhake', verktyg hvarmed man fasthakade sig vid sidan af det fiendtliga skeppet för att bestiga det. — 42 *Accedebat*, se 3, 2, 19. — *cum . . coepisset*, jfr k. 12 r. 8. — 2 *nihil*, 2, 20, 8. — 3 *quar. rer. omn. casus* etc., ‚hvilka alla sakers (allt saker, hvilkas) inträffande' o. s. v.

14. 5 *Compl. exp. oppidis*, en genom participialkonstruktion i abl. abs. uttryckt underordnad bisats ställd framföre både hufvudsubjektet och den öfverordnade bisatsen. Jfr 1, 21, 20; se ock 1, 19, 16. — 6 *sumere*, här ‚företaga'. — *neque*, 1, 36, 20. — 9 *paratissimae*, ‚väl utrustade'. — 11 *nostris adv. const.*, ‚lade sig midt emot de våra'. — *neque satis Bruto . . vel tribunis . . constabat, quid agerent*, ‚B. etc. visste ej rätt, hvad de skulle företaga sig (huru de borde begynna striden)'. *mihi constat, quid agam*, ‚jag är fast besluten, hvad jag skall göra'. — 14 *quam rat. p. insisterent*, ‚till hvilket stridssätt de skulle hålla sig'. *insistere viam*, ‚beträda en väg'. — 16 *turribus excitatis . . has . . . superabat*, i st. f. det regelmässiga *turres excitatas superabat*, hvarom se 1, 40, 5, emedan abl. absol. här tjenar till att antyda det concessiva i meningen (‚änskönt torn blifvit uppresta'). — *ex barb. navibus*, (‚å de fiendtliga skeppens sida'), en omskrifning för *barbararum navium*. — 18 *neque . . . et*, 2, 25, 41. — *gravius acciderent*, ‚träffade svårare', ‚hade så mycket kraftigare verkan'. — 19 *falces praeacutae*, ‚skarpslipade skäror'. — 20 *non abs. forma mural. falc.*, skulle fullständigt heta *non absimili forma formae muralium falcium*. De här begagnade

skärornas form jemföres omedelbart med murskärorna. *absimilis*, ‚olik', brukas med föregående negation, och står regelmässigt med dativ. — 21 *cum . . compr . . erant. cum* står här om upprepad handling (‚så ofta som') med plqpf. indicativus; med conjunctivus k. 12 r. 8. — 23 *abs-cido*, ‚afskära'. — 25 *usus navium*, ‚bruk (användning) af skeppen', alltså gen. obj.; annorlunda 3, 9, 2. — 27 *facile superabant*, ‚ostridigt (utan all fråga) voro öfverlägsne', ‚voro vida öfverl.' Jfr *superare* 1, 40, 26. — 28 *atq. eo magis*, jfr 1, 47, 34.

15. 32 *cum*, lika som k. 14 r. 21. — 35 *expugnatis* sc. a Romanis. — 35 *ei rei*, i. e. expugnationi navium. — 37 *in eam partem quo ventus ferebat*, ‚åt det håll hvaråt vinden låg'. *ferebat*, absolut (ej att underförstå *naves*). — 38 *malacia*, ‚vindstilla', ‚stiltje', grek. *μαλαχία* (af *μαλαχὸς*, mollis) = *mollities maris* (Aur. Vict. 23), det hafvets tillstånd då dess yta är jemn och likasom spegelglatt. *ac tranquillitas* tillagdt till närmare förklaring af *malacia*. (Cicero begagnar ensamt *tranquillitas maris*). Äfven i svenskan förekomma af sådan orsak synonymer tillsammans, t. ex. ‚göra något med någons goda minne och samtycke', ‚i en annans stad och ställe'. — 39 *ex loco*, R. 181. 1. E. 150. b). — 40 *Quae qu. res*, 1, 53, 20. — 42 *interventu*, abl. causae. — 1 *pervenerint*, perfectum i följdsats oberoende af hufvudsatsens historiska perfectum *(expugnaverunt)*. Ty perfectum erfordrades i fall att denna bisats skulle utsägas frånskiljd såsom hufvudsats: *nam singulas n. c. expugnaverunt. Perpaucae (igitur) ex o. n. . . . . pervenerunt.* Jfr 2, 21, 21. — *hora quarta*, se till 1, 26.

16. 3 *Venetorum*, gen. subj. — 4 *cum . . . tum*, 2, 4, 25. — *omnes grav. aet.*, ‚alla äldre män'. — 6 *navium quod* (med bortlemnadt demonstrativ), R. 154. b). E. 141. S. 274. n:o 1. — 8 *quo*, att fatta relativt, likt *quod* i uttrycket *non habeo quod dicam*, skiljdt från *non habeo quid dicam*, i. e. nescio, dubito, quid dicam. R. 133. 5. Så ock *quemadmodum*. Det gafs icke något ställe, dit de kunde fly, eller något sätt att försvara städerna. — 10 *vindicare in alqm*, ‚bestraffa ngn'. Annat verb 1, 19, 22. — 11 *quo* = ut eo. — 13 *sub corona alqm vendere*, ‚sälja ngn som slaf'; ett uttryck härledande sig från bruket att bekransa krigsfångar som skulle säljas.

Detta, såvidt historien känner, det äldsta sjöslag på Atlantiska hafvet skall hafva egt rum på kusten af Sarzeau, gent emot Quiberon, utanför Veneternas hufvudstad, nuvar. Vannes. — Veneternas hårda bestraffning utöfvades väl icke så mycket för att hålla sändebudsrätten i helgd, som för att, efter oftare bevisad hofsamhet, nu genom ett exempel af fruktansvärd stränghet mot de hårdnackadt motsträfviga imponera på den keltiska nationen.

17. 14 *Dum haec . . geruntur* (‚tilldrog sig'), 1, 39, 17. — 17 *ex quibus*, S. 447. 4. — 18 *exercitum magnasque copias*, ‚en här och stora trupper', d. v. s. en stark och talrik här. — *Atque*, ‚Dertill kom ännu, att'. Jfr *Ac* k. 15 r. 37. — 19 *iis paucis diebus*, i. e. paucis diebus post (post adventum Sabini), ‚inom få dagar derefter' (jfr 1, 31, 2 *paucis annis*). Deremot *his paucis diebus se coniunxerunt* = abhinc (ante hos) paucos dies se coni. S. 296 n:o 2. Anm. 1. E. 159. 3. Plusquamperfecta om hvad som inträffat före, perfecta om händelserna efter ankomsten. — 20 *auctorem rei esse*, ‚råda' eller ‚samtycka till ngt'. — *nolebant*, jfr 1, 15, 22 *videant.*

— 24 *et* förbinder här species och genus. — 25 *omnib. reb.*, ‚i hvarje hänseende', eg. genom allting, abl. causae. — *castris*, 1, 40, 31. — 26 *cum* concess. — *duum*, ‚blott två'. S. 76. — 27 *pugnandi potestatem facere*, ‚erbjuda batalj'; äfven *offerre facultatem pugnandi*, b. civ. 1, 72 (men icke offerre pugnam). — 28 *hostibus*, ‚hos fienderna', jfr 1, 28, 3 *sibi*. — 39 *nonnihil*, adverbialiskt (S. 262): ‚något', ‚ej litet'. S. 236. — 32 *quod*, S. 400. n:o 3. — 33 *eo abs. qui s. i. teneret*, ‚i öfverfältherrens frånvaro'. Svenskan har substantiver, latinet nyttjar verber. *teneret*, S. 368. — 34 *nisi* . . *non*, 1, 44, 19. — *aut*, ‚eller i allmänhet'; ty äfven *aequus locus* är en *opportunitas*.

Den taktik, Sabinus här använde, var densamma, genom hvilken Caesar året förut segrat vid Aisne.

18. 35 *Hac confirm.* etc., ‚Sedan han stärkt dem i föreställningen om sin fruktan'. Participiet ställdt emellan adj. och subst. (då det eljest vanligen står efter) får mera tonvigt. — 38 *uti*, R. 193. E. 249. — 39 *quid f. v. edocet*, ‚gifver honom nödiga anvisningar (befallningar)'. — *pro perfuga*, ‚såsom öfverlöpare', d. ä. såsom vore han en ö.; kunde uttryckas med *tamquam* eller *quasi*. — 40 *proponit*, ‚skildrar', ‚utmålar'. — 42 *neque l. abesse* etc., ‚och (förklarar) att det icke var längre tills han skulle aftåga, än till nästa natt'. *quin* (sv. ‚att') följer efter *non abest* och efter *non longe abest. longius* har sin förklaring i *proxima nocte*. — 4 *ad* etc., ‚det gynnsamma tillfället skulle icke lemnas obegagnadt; man borde anrycka mot lägret'. Så utelemnas ofta, och mest efter negationer, adversativpartiklar (asyndeton), hvarigenom talet vinner i styrka. — *iri* S. 383. — 5 *super. dier. S:i cunctatio*, ‚Sabini betänklighet under de föregående dagarne', eller ‚den betänklighet Sabinus de föregående dagarne visat'. Alldenstund det kan sägas *superiorum dierum cunctatio*, ‚de föregående dagarnes dröjsmål', låter denna tidsgenitiv vid samma substantivum förbinda sig med en subjektiv. S. 272. 2. Jfr 2, 17, 24. — 6 *cui rei*, i svenskan blott pronomen: ‚hvarför'. 1, 4 34. — 7 *parum*, motsatt *nimis*. — *providere*, se 1, 23, 9. 3, 3, 26. — *spes Venet. belli*, se ofvan r. 41. — 8 *fere*, ‚vanligen'. — 10 *sit concessum*. Vanligare hade varit *concederetur* eller *concedatur* (såsom b. civ. 1, 22 *neque prius discedunt, quam deducatur)*, eller ock *est concessum*, se 1, 53, 9. — 11 *arma uti*, jfr 3, 4, 39. — 12 *ut expl. vict.*, ‚liksom vore segren afgjord (viss)'. S. 409. 3.

19. 15 *ab imo*, ‚från foten', jfr 2, 18, 2. — *passus mille*, acc. angifvande utsträckning (huru långt), att förbinda med *acclivis*. — 16 *quam min. spatii*, ‚så litet tid som möjligt'. — 17 *exanimatique perv.*, följd: ‚och derföre'. — 18 *cupientibus*, ‚brinnande af stridslust'. — 20 *portis*, R. 184. 4. E. 153. c). — 22 *superior. pugn. exerc. militum*, ‚soldaternas öfning från de föregående striderna', ‚den färdighet som de romerska soldaterna i de tidigare fältslagen vunnit'. 3, 18, 5. — 23 *ac*, S. 220. 5. Jfr 2, 3, 38. — 25 *eorum*, 2, 11, 26—28. — 26 *evaserant*, innan ryttarne kunde (upphinna dem och) lemna dem qvar, derföre plusqpf. — 29 *Titurio*, se k. 17 r. 14. — 31 *resistens*, här icke betecknande en handling, utan en förmåga; har sålunda öfvergått från participium till adjectivum. — *ad*, S. 289. 2. E. 151 Anm.

Samma teckning af den galliska nationalkarakteren 3, 8, 23. 3, 10, 28. 4, 5, 7. Jfr Liv. 5, 37, 4. 5, 44, 4. 10, 28, 4. 22, 2, 4.

20. 34 *ante*, näml. 1, 1, 11. — 35 *latitudine*, abl. causae. — *ex tertia parte*, ‚såsom en tredjedel'. Kunde ock hafva sagts: quae pro tertia parte Galliae habenda est. — 36 *cum intellegeret* cet., en bisats icke likastäld med försatsen *Cum Crassus pervenisset*, utan särskildt underordnad eftersatsen *non mediocrem* etc. — *in iis locis*, jfr S. 295. 2. — 39 *non mediocr.*, 1, 39, 24. — 41 *comparato*, se 1, 26, 19 *captus est.* — 1 *finitimae*, nominativus. — 4 *in itinere*, i. e. dum in itinere erat. 1, 27, 31.

Under det krig, som Quintus Sertorius, bördig från Sabinerlandet, åren 80—72 f. Chr. i Spanien förde mot Romarne, slog han först romerska ståthållaren i södra Spanien, och då sedan ståthållaren i den angränsande Ebroprovinsen, Marcus Domitius Calvinus, sökte sätta en gräns för upprorsmännens vidare framträngande, lyckades det Sertorii quaestor Lucius Hirtuleius icke blott att tillintetgöra Calvini här och döda honom sjelf, utan äfven att tillfoga Lucius Mallius ett fullständigt nederlag, då denne såsom ståthållare i Gallia ulterior år 78 med tre legioner gått öfver Pyreneerna för att hjelpa sin ämbetsbroder. Med möda räddade sig Mallius med den ringa återstoden af sitt manskap till Ilerda och derifrån till sin provins. På detta återtåg var det som han af de aquitaniska folken blef öfverfallen och förlorade all sin tross. Den här omnämnde Praeconinus är föröfrigt obekant.

21. 13 *adolescentulo*, se till 1, 52. — 14 *tamen*, quamvis disiectos Romanos adorti acriter pugnassent. — *vertere.* Denna ändelse för 3:dje pers. plur. perf. förekommer eljest icke i bellum Gallicum. — 15 *ex itinere*, 2, 6, 17. — 17 *vineas*, 2, 12, 3. — *egit*, 2, 12, 3. — *alias*, 2, 29, 29. — *temptata* och *actis* kunna göras till hufvudsatser (‚De försökte väl' o. s. v.). — 18 *cunic. actis* etc. De förde, drefvo mingångar emot vallen (2, 12, 6) och skyddstaken, för att undergräfva dem och komma dem att instörta. *cuniculus*, ‚underjordisk gång', ‚tunnel', i krigsspråket ‚mina'. — *cuius rei*, ‚hvari'. 3, 18, 6. — *longe*, S. 311 n:o 3 och n:o 1. — 20 *aerariae secturaeque*, ‚koppargrufvor och inhuggningar', d. v. s. grufvor med genombrytningar (underjordiska hvalfgångar). — *diligentia*, abl. (causae) i betydelsen ‚för', ‚för . . . skull'; kan ock i svenskan uttryckas genom en hel sats med ‚emedan'. Praep. *propter* kunde här begagnas. — 23 *faciunt*, absolut (‚uppfordrade att utlemna sina vapen gjorde de det').

22. 23 *Atque*, ‚Och nu', förmedlar öfvergången till ny punkt. Jfr 2, 30, 31. —*intentus in alqa re*, ‚uppmärksam på något' som man har för sig. — 26 *devoti*, ‚trogna', eg. genom löfte vigda åt ngn, i lif och död tillgifna. — *soldurii* (behålles i öfversättningen) skall betyda så mycket som obligati, devincti. — 28 *dediderint*, S. 369. — 28 *si quid . . accidat*, 1, 18, 7. — *per vim*, 1, 6, 30. — 30 *neque adhuc quisquam*, i st. f. det affirmativa *et adhuc nemo*, S. 221. 1. Syftar på den närvarande tiden, den på hvilken detta skrefs (om förfluten tid *nemo etiamtum*, jemväl *nequedum quisquam*, S. 237. 3). — 31 *devovisset*, S. 369. — 32 *mori*, S. 353. 3. R. 198 Anm. Jfr *non recuso* 1, 31, 30. — *recusaret*, i svenskan annat tempus, S. 329 n:o 2. Om konjunktiven 1, 52, 41. — *cum his*, R. 205. 23). — 33 *ab ea parte*, sc. ubi eruptio facta est. — 36 *uteretur*, ‚fick tillgodonjuta'. Jfr. 1, 19, 36 *statuat* och *iubeat.*

23. 39 *natura loci et manu*, ‚natur (eg. naturlig belägenhet) och konst'. — 40 *paucis dieb. quib.* etc., ‚inom få dagar efter ankomsten' (i st. f. *quibus* kunde stå *postquam*, äfven *cum)*, eg. ‚inom de få dagar, inom hvilka man ditkommit, alltså räknadt från och med ankomstdagen: inom få dagar egde beggedera rum, ankomsten och eröfringen. Jfr 3, 17, 19. *ventum erat*, R. 92. N. B. E. 117. 5. — 41 *quoquoversum*, ‚åt alla håll'. — 42 *inter se*, S. 317. 6. Jfr 3, 6, 26. — 1 *quae sunt . . . Aquitaniae.* En underordnad relativ bisats plägar i allmänhet inneslutas i hufvudsatsen och följa så nära som möjligt efter det nomen eller pronomen, hvarpå han har afseende; likväl måste ofta hufvudsatsen före en sådan sats afslutas, på det att dess leder icke må synas för långt skiljda ifrån hvarandra och bisatsen tillika må kunna bättre framhållas. S. 450. 455. — 2 *finitimae*, nomin., likasom 3, 20, 1. — 3 *adventu*, abl. temporis (R. 182. E. 160. 1) et causae. — *auctoritate*, ‚eftertryck'. — 5 *omnes annos*, ‚hela tiden'. Se till k. 20. — 6 *que*, se 3, 19, 17. — 7 *consuetudine*, S. 289. 4. Jfr. 1, 50, 1. — *loca capere*, ‚utse och besätta platser, som voro tjenliga till läger'. — 8 *commeatib. intercl.*, 1, 48, 13. — 9 *Quod*, S. 448. Det genom *quod* antydda bestämmes närmare genom den följande acc. cum inf., på samma sätt som *id* (t. ex. 1, 7, 35) epexegetiskt förklaras genom en följande sats. Jfr 1, 5, 5. — 10 *exiguitatem*, i. e. exiguum numerum, paucitatem. — *diduci*, ‚kunde fördelas', jfr 1, 6, 21 och 25. Begreppet kunna antydes här dessutom genom *facile:* det vore icke lätt att dela. — 13 *in dies*, ‚dag från dag', ‚med hvarje dag'. — 14 *quin*, S. 352. R. 197. E. 253. — *decertare* 1, 50, 11. — 15 *ad consilium deferre*, ‚hänskjuta till krigsrådet', för att inhemta dess mening. — 16 *pugnae*, jfr 1, 34, 22.

Före Augusti tid, och alltsedan Karthaginienserne (i andra puniska kriget) blifvit fördrifne, indelades Spanien (såvidt det var underkastadt Romarne) i blott två provinser, *Hispania citerior* och *ulterior*, hvilken indelning ursprungligen hade sin grund i floden Ebros lopp. Men i anseende till den stora olikheten i dessa provinsers omfång antog man senare vanligen en från saltus Castulonensis och Baetis källor till Carthagena dragen linea såsom gränsskilnad, och Caesar (b. civ. 1, 38) skiljer H. citerior från ulterior a saltu Castulonensi (östligare delen af Sierra Morena) vesterut.

24. 16 *Prima l.*, 1, 22, 29. — 18 *quid*, S. 274. 3. — *caperent*, conj. futuri uttryckt genom conj. imperfecti (i st. f. med *capturi essent)*, emedan föreställningen om tillkommande tid innehålles i *expectabat.* S. 328. Anm. — 20 *tuto*, S. 189. — 21 *obsessis v. c. intercluso*, 2, 35, 13. obsessis viis intercludebant commeatum. S. 267. — 23 *coepissent*, ‚började'. Or. recta: si sese recipere coeperint, eos adoriemur. — 24 *et sub sarc. infirm. an.*, ‚och då de besvärade af packningen (1, 24, 24) voro mindre modiga' (eg. ‚och varande under packningen mindre modiga'). Vid saknadt participium af *esse* (jfr 3, 20, 4) är en abl. qual. omedelbart sammanställd med ett participium. — 25 *productis*, concessivt. — 26 *sese*, förstärkt och ställdt före. S. 438. — *castris*, 1, 40, 31. — 27 *opinione timoris*, ‚deras inbillade (förmenta) fruktan', den ‚föreställning om fruktan', som de väckte hos Romarne. — 29 *omnium* cet., ‚då från alla sidor röster

höjde sig, ‚då man allmänt hörde ropas'. — *exspectari*, 3, 18, 4. — 30 *quin*, 3, 23, 14.

Fastän Crassus för anfallet på det fiendtliga lägret uppstälde sitt infanteri i blott tvänne slagtlinier (se till 1, 24), måste han ändock, endast för att kunna utbreda sig öfver lägrets front, mellan kohorterne göra betydligt större luckor än vanligt, och sannolikt var det i dessa skiljda mellanrum som han uppstälde hjelptrupperne (*auxilia in mediam aciem coniecit*).

25. 33 *munitionibusque*, d. v. s. de på vallen uppförda tornen. Lägret var inrättadt på romerskt vis (k. 23 r. 7, 8); se vidare rad. 40. — 34 och 35 *ad*, S. 203. d. — *ad aggerem*, för att anlägga en vall öfver grafven. — 35 *caespitib.*, S. 58 Anm. 1. ad 2. — 36 *speciem* cet., ‚gåfvo utseende af och ingåfvo föreställning om stridande (att de verkligen deltogo i striden)'. — 37 *constanter*, ‚ihärdigt', ‚hårdnackadt'. — *ac non timide*, S. 221. — 38 *missa*, ‚såsom afskjutna', angifver grunden. — 40 *renunt.*, 1, 10, 1. — *ab dec. p.*, ‚på bakportssidan', ‚åt bakporten till'. Jfr. 2, 23, 3. — 41 *que*, jfr 3, 19, 23 *ac*.

26. 1 *quid f. v.*, 3, 18, 39. — 3 *intritae*, ‚oförsvagade', non tritae, integrae. Den förnekande partikeln *in* sammansättes med adjektiver och adverbier samt med sådana participier, hvilka antagit en adjektivisk betydelse. S. 197. 3. — *ab*, se 3, 19, 31 *ad*. — *longiore*, S. 308. R. 53. 3. E. 183. — 4 *itinere*, 1, 21, 25. — 5 *ad*, jfr *intentus* 3, 22, 23. — 6 *eas*, *quas diximus*, ‚de nämnda', ‚förut omtalta': näml. förskansningen vid porta decumana, se k. 25 r. 40, 41. — *prorutis*, (‚nedrifna', ‚genombrutna'), R. 100. B. II Anm. 1. E. sid. 327 Anm. 2. — 8 *videri*, passivt (såsom 2, 18, 9): ‚ses' (ej medialt: ‚synas'). Tillförstås *possent* (ur följande *posset*). — *gereretur*, ‚förehades'. Jfr Liv. 1, 41 *mirabantur*, *quid rei esset*, ‚hvad som var å färde (stod på)'. — 9 *posset*, impf. efter *prius quam i conj.* (se 1, 53, 9); ty i berättelsen sågo Romarne i de på hvarandra följande handlingarne ett inre sammanhang, uppfattade den ena såsom betingad af och grundad i den andra: tam celeriter pervenerunt, ut, quid ageretur, non ante cognosci posset. — 10 *in*, 2, 22, 32. — 11 *impugnare*, absolut: ‚angripa'. — 12 *desperatis*, 2, 24, 26. — *per*, ‚öfver', ‚utför'. 2, 10, 40. — 13 *intenderunt*, jfr 3, 15, 37. 1, 53, 10. — 14 *apert. campis*, se 1, 41, 26 *locis apertis*. — 15 *quae . . . constabat*, 1, 1, 24. — 16 *relicta*, lemnad med lifvet i behåll. — *multa n.*, 1, 22, 41.

27. 18 *Hac aud. p.*, ‚Vid underrättelsen om detta fältslag'. — 19 *quo*, 3, 7, 10. — 22 *ultimae* är att förklara såsom apposition; ‚längst bort (åt Pyreneerna) boende'. — 23 *suberat*, ‚var nära'.

28. 25 *aestas*, 2, 2, 21. — *omni G. pacata*, ‚efter underkufvandet (se till 2, 1) af hela (det öfriga) Gallien'. — 26 *qui . . essent neque . . . misissent*, utsagdt såsom Caesars tanke, d. v. s. af honom taget i betraktande, när han företog ifrågavarande fälttåg. S. 368. R. 201. 201. 6. E. 260. — *eum*, 1, 5, 14. — 28 *Qui*, ‚Men de'. — 34 *visus e.*, 3, 26, 8. — 35 *opere*, det r. 34 nämnda arbetet. — 36 *silvae*, här sing. om skogen i sin helhet; r. 33 *silvarum*, jfr 2, 19, 20. — 38 *longius*, 3, 26, 3. — *impeditiorib.*, ‚temligen obanade (otillgängliga)'. Jfr 1, 12, 3.

29. 39 *deinceps*, adv. ställdt emellan adj. och subst. antager ad-

jektivisk betydelse (‚på hvarandra följande'). — 40 *inermib. imp. mil.*, abl. abs. — 42 *ad*, ‚åt', ‚mot'. — 1 *pro*, jfr 3, 18, 39. — *instituit . . . conlocabat . . exstruebat*, S. 322 n:o 3 och Anm. 1. — 2 *magno sp. confecto*, ‚sedan de afröjt (eg. färdiggjort, fulländat) en betydlig sträcka'. Olika slags ablativer här sammanstälda. — 4 *ipsi*, adversativt asyndeton. — 6 *continuatione*, så som 3, 21, 20 *diligentia.* — *imbrium*, jfr 1, 16, 36 *frigora.* — *pellibus* = tentoriis. Tälten voro täckta med hudar. — 8 *aedificia*, 1, 5, 8. — 10 *bellum facere*, ‚väcka (anstifta) krig'.

FJERDE BOKEN.

Innehåll

(Berättelse om krigsföretagen år 55 f. Chr.) I. *Fälttåg mot Usipeterna och Tencererna.* Af de mäktiga Sveverna drifna från Germanien hade dessa folk under föregående vintren med list undertryckt Menapierna och trängt vidare in i Belgien, men blifva af Cæsar fullkomligt slagne. Kap. 1—15. II. *Öfvergång öfver Rhen.* Aderton dagars ströftåg i Germanien. K. 16—19. III. *Öfverfart till Britannien.* Med svårighet landsätter Caesar sina trupper på den bevakade okända stranden; likväl lyckas det honom att kufva inbyggarne och, oaktadt en del af flottan blifvit förstörd genom en storm, efter ungefär trenne veckor återvända såsom segervinnare. K. 20—36. IV. *Tåg mot Morinerna och Menapierna.* K. 37, 38.

1. 16 *qui fuit annus*, i st. f. eius anni, qui fuit, i. e. quo anno fuerunt consules. — 18 *magna cum mult.*, ‚i stort antal'; kunde ock stå blott abl. *magna mult.* (jfr 2, 7, 38). — 19 *quo*, adv. loci i st. f. pron. rel. med praep., likasom t. ex. 3, 15, 37. — 21 *prohib.* 2, 28, 11. — 22 *est* står här utan allt eftertryck före predikatsnomina, hvilket icke i allmänhet är förhållandet med ett verbum då det står före objektet. — 23 *omnium*, jfr 1, 7, 4 *nullum.* — 24 *ex quibus* (*pagis*) *singula milia*, alltså 1000 ur hvarje distrikt (1, 12, 5). — *armatorum*, jfr 1, 49, 35. — 25 *qui d. manserunt se atq. i. alunt*, ‚de, som blifva hemma, föda sig och dem' (näml. med åkerbruk, se r. 27, 28). När hufvudsatsen uttrycker en handling, hvilken antingen i den närvarande tiden plägar ske eller i den förflutna plägade ske, så har svenskan i bisatsen vanligen praesens eller imperfectum äfven i den händelse att bisatsens handling måste vara inträffad redan före hufvudsatsens; latinet åter brukar i detta fall alltid perfectum i st. f. det svenska praesens och plusquamperfectum i st. f. det svenska imperfectum. (S. 327. 1.) T. ex. ‚Om några krig inträffa, pläga de hålla stånd', *Si qua bella inciderunt, sustentare consuerunt (= solent)*, 2, 14, 35. ‚Om någon föll af hästen, ställde de sig omkring honom', *Si qui equo deciderat, circumsistebant*, 1, 48, 24. Se vidare 3, 14, 21. — 26 *in vicem*, ‚i sin tur'. — 27 *illi*. jfr 1, 18, 29. — 28 *ratio belli*, kännedom af kriget (theori), *usus b.* krigsöfning (praktik). — 29 *longius anno* (hvarest *longius* står som accusativ), eller *longius quam annum*, eller oftare *longius annum.* S. 297. 7. R. 175. 4. E. 182.

b). — 31 *frumento*, *lacte* cet., abl. instr. angifvande ämnet, hvaraf de lefde. — *maximam partem*, adverbialisk accusativ: ‚mestadels', ‚för det mesta'; likasom *multum* r. 30 och 32. Eljest *maxima ex parte*. S. 262. R. 146. 1. E. 167. — 32 *quae res*, 1, 4, 34. — 33 *a pueris*, ‚från barndomen'. S. 208. — 34 *officio*, ‚lydnad', *disciplina*, ‚tukt'. Om abl. se R. 180. 4. S. 266. 2. Ensidigt om *adsuesco* E. 177 not. — *nihil omnino*, med eftertryck: ‚alls intet'. — 36 *Atque*, fortskridande till något nytt och vigtigare: ‚Och dertill'. — 37 *locis frig.*, abl. abs. med concessiv bet.: ‚oaktadt klimatets hårdhet'. — *neque .. et*, 2, 25, 41. — 39 *lavantur*, af formen *lavĕre*. R. 73. 2. E. 85. 2.

Likasom Sverige, på grund af en ordning i striden efter *hundrade*, af ålder varit indeladt i *hundari* eller *härad* (hundra krigare kallades en *här*), så förekom i allmänhet hos de germaniska folken denna indelning. Jfr Tac. Germ. c. 6. Då Caesar hört de här omtalade Germanernas *pagi* benämnas *hundari* el. dyl., har detta lätt kunnat så fattas, att de till antalet voro hundrade. Så säger ock Tacitus (Germ. c. 39) om Semnonerna, ett sveviskt folk, *centum pagis habitant*. Enligt berättelsen hos Caesar 1, 37, 34 hade *centum pagi Suevorum* nedsatt sig vid Rhens stränder.

2. 40 *magis eo, ut .. habeant, quam quo .. desiderent*, ‚mera för att hafva .., än för det att de önska (än som skulle de önska)', d. v. s. icke så mycket derför att de önska .. som fastmer för att hafva (*non quo .. desiderent, sed eo, ut .. habeant*, S. 350. E. 243. ☞ Anm.). — *quae bello ceperint* (S. 369), ‚det de taga (jfr k. 1 r. 25) i krig', ‚krigsbyte'. 1, 4, 40. — *ullam* för den negativa betydelsen af satsen. — 42 *iumenta*, ‚dragkreatur', här ‚hästar'. — 1 *impenso pretio*, ‚högt pris'. — 2 *quae s. a. e. nata*, ‚inhemska'. 1, 4, 40. — 4 *laboris*, ‚arbetsduglighet', ‚uthållighet'. R. 153. E. 142 ☞. — *Equ. proeliis*, abl. abs. — 5 *pedib.*, abl. modi. — 6 *eod. vestigio*, ‚på samma ställe'. — *adsuefecerunt*, ej liktidigt med *desiliunt* etc. — 7 *usus*, ‚behof'. — *neque .. quicquam*, S. 221. 1. — *moribus*, jfr 3, 23, 7. — 8 *inertius*, ‚vekligare'. — 9 *quemvis*, S. 91. 5. — *quamvis pauci*, ‚om än så få', ‚om de än äro aldrig så få'. S. 359. 1. R. 97. 6). 2. E. 258. 2. — 10 *adire*, i fiendtlig mening: ‚angripa'. — *omnino non*, ‚alls icke', jfr 4, 1, 34. — *importari*. Deremot *Germani mercatores ad se vinum importare non sinunt*. R. 192. 2. E. 222. b). 219. b). — 11 *ea re*, ‚derigenom'. — *ad*, jfr 3, 25, 34. — 12 *arbitrabantur*, se 1, 2, 8.

Det är ännu sed hos halfvilda folk att så dressera sina hästar, att de blifva stående på samma fläck tills ryttaren återkommer. Särskildt omtalas detta om Kosakerna. — Med *ephippium* förstås här schabrak eller prydligt hästtäcke, ridtäcke (= *stragulum*). Seden att förvandla detta täcke till en sadel med stigbyglar uppkom först senare hos Grekerna, och kom derifrån snart till Rom. Det äldsta bevis man har på bruket af sadlar är en befallning af kejsar Theodosius af år 385, hvarigenom postförare förbjödos att nyttja sadlar som vägde mer än 60 skålp.

3. 12 *Publice*, ‚i hänseende till staten', d. v. s. för staten, för hela folket. — 13 *latissime* förbindes med *a suis fin.*, såsom r. 16 rumbestämningen *milia p. s.* är att förbinda med *a Suevis*. — *vacare*, ‚vara öde'. obebodd och ouppodlad. — 17 *succedunt*, ‚komma

närmast', intill en öde liggande landsträcka. — 18 *ut est captus G.*, ‚efter G:nas uppfattning' (det begrepp de göra sig om en stor och blomstrande stat). *ut* restrictivum. — 19 *generis*, ‚folkstam'. — 22 *morib.* Casus finnes 4, 1, 34. — 23 *saepe* betecknar krigen såsom hastigt följande på hvarandra. 3, 29, 39. — 23 *gravitatem*, ‚styrka', ‚makt'. — 25 *redegerunt*, här med predikatsaccusativ, såsom 2, 27, 40.

Derigenom att gränslandet låg öde vanns äfven trygghet mot fiendtliga anfall. Se 6, 23. Den efter rykte (*dicuntur* r. 16) uppgifna utsträckningen af 600 milier (1, 15, 33) är antagligen för stor.

4. 27 *Causa* = condicione. — 28 *qui . . sustinuerunt*, relativsats utan bindeord, såsom icke varande biordnad till den föregående *quos . . diximus*, hvilken såsom en participial- eller adjektivbestämning ansluter sig till hufvudsatsens subjekt. Jfr 1, 1, 19. — 34 *habuerant*, näml. innan de tillbakaflyttade. — *dispositis praes.*, öfversättes koordineradt med uttryckande af abl. instr.: ‚de utstälde skyddsvakter och hindrade derigenom'. — 35 *prohibebant*, någon tid; derföre tempusvexling. Konstr. S. 385. — *omnia experti*, postquam nihil inexpertum omiserunt, ut flumen transirent. — 36 *vi contendere*, jfr 1, 13, 33. — 40 *equitatu*, se 1, 8, 14. Olikartade ablativer här sammanstälda. — *inscios*, S. 416 Anm. 3 n:o 3. R. 137.

5. — 3 *priusquam . . fieret*, conj. betecknande en afsigt, jfr 2, 12, 38. — 5 *copiis*, jfr 4, 1, 31.

Usipeterne och Tencterерne synas hafva gått öfver Rhen något ofvanom det ställe, hvarest Waal utflyter för att förena sig med Maas, (efter hvilken utgrening Caesar ansåg Rhen endast hafva kort väg till hafvet. 4, 1, 19), och sedan nedsatt sig i trakten af Nymwegen och Kleve, hvarifrån ströftåg företogos. Hade öfvergången skett längre ned, skulle de icke hafva kunnat ifrån Menapierna aflägsna sig tre dagsresor utan att stöta på Leck eller Gamla Rhen, som skulle hafva hindrat rytteriet att på en natt tillryggalägga hela vägen.

5. 6 *infirmitatem*, ‚karakterssvaghet', ‚vankelmod'. — 7 *capiendis* kan öfversättas med verbalsubstantiv eller uttryckas genom en underordnad sats; kan äfven i öfversättningen utelemnas (jfr 1, 2, 36). — 8 *his committendum*, ‚låta på dem bero'. — 9 *Est hoc G. consuetudinis*, ‚Gallernas vana har det med sig' (= *consuetudo fert*, sequ. *ut*, S. 398 n:o 1). S. 277. Ville man blott säga: ‚Gallerna hafva den vanan', så hette det: *consuetudo* eller *mos est Gallis*, eller *est in more Gallorum.* Om *hoc* S. 316. — 11 *quod quisq. eor. audierit*, *quaerant*, fråga efter det, som en hvar af dem möjligen hört. Om *quisque* S. 91 n:o 5. — 14 *pronuntiare* (likasom r. 10 *consistere*), vanligare konstruktion än 1, 6, 30. — *cogant*, S 241. 4. — *His reb. atq. auditionib. permoti*, ‚På grund af sådana händelser (som de genom sina frågor fått veta) och hörsagor'. Det förra närmare förklaradt genom det senare. — 15 *summis*, ‚vigtigaste'. — 16 *in vestigio*, ‚i ögonblicket', eg. ‚på stället', jfr 4, 2, 6. Oftare *e vestigio.* — 17 *serviant*, ‚rätta sig efter'. — *ad*, ‚enligt', ‚efter'.

6. 20 *occurreret*, jfr 2, 27, 31. — 21 *Eo cum venisset*, ‚Efter ankomsten dit', näml. till krigshären, hvars vinterqvarter se 3, 29, 9. Caesar besökte hvarje vinter sin provins i Italien. — 22 *missas* betonadt, S. 434. Öfversättes bäst aktiviskt: ‚de hade verkligen skickat'. — 24 *postulassent.* 3, 24, 23. 2, 32, 17. — *fore parata*, S.

396. 1. Ur *invitatos* tages ett verbum dicendi. — *Qua spe*, jfr 1, 8, 25. — 26 *qui*, sc. Condrusi. Eburonerne skattskyldige under Aduatukerna 5, 27, 34. — 27 *pervenerant*, på den tid, då Caesar tillkännagaf sitt beslut att kriga mot dem. Det var ströfcorpser (rytteriskaror), icke hela folket, som hade framträngt. — 29 *eor. animis permulsis*, ‚sedan han lugnat dem'. Se 1, 33, 40. Döljande hvad han fått veta tilltalade Caesar furstarne så som om de genom Germanernas infall blifvit oroade och förskräckta. — 30 *constituit*, ‚förkunnade sitt beslut'. Vanligen är *statuere* fatta ett beslut, bestämma sig sjelf för något (ofta förenadt med gerundivum), då deremot *constituere* tillika betecknar förklarandet af det fattade beslutet, det offentliga bestämmandet af något.

Det ena ändamålet med Caesars krigförande, Galliens underkufvande, var redan i det väsendtligaste uppnådt, så vidt det nämligen med svärdet kunde uppnås: endast få folk vid belgiska kusten och vid foten af Pyreneerna voro ännu fria; men för ernåendet af det andra (Inledn. s. 4 r. 10), Germanernas tillbakavisande och tvingande att erkänna Rhen såsom gräns, återstod ännu mycket. Huru angeläget det dessutom var för betryggandet af de gjorda eröfringarne att skyndsamt möta de inkomna Germanerna, hade redan visat sig.

7. 32 *quib. in locis*, jfr 1, 6, 18. — 33 *audiebat*, ‚han hade hört sägas' (2, 31, 8), näml. af olika personer som han frågat. — *iter*, jfr 2, 17, 29. — 35 *priores*, ‚först' (ej *primos*, ej heller *prius*). — 36 *quin*, se 1, 31, 30. 3, 22, 32. — 38 *resistere*, absolut; så ock *deprecari*, ‚bedja för sig', ‚begära nåd'. — *Haec t. dicere* (sc. *se*, jfr 1, 7, 4), ‚Så mycket ville de likväl säga', näml. till rättfärdigande af sitt infall uti Gallien. — 40 *si s. gr. R. velint*, ‚om R:ne önskade deras vänskap (ville stå på god fot med dem)'. — *posse*, sc. se. — 41 *vel s. a. attribuant vel patiantur* etc., ‚de borde antingen gifva dem anvisning på land eller tillåta den fortfarande besittningen af det (eg. låta dem behålla det: eos agros se tenere patiantur) som de med vapen intagit'. Oaktadt det första regerande verbet *(haec fuit oratio)* icke är historiskt praesens, stå ändock uppmaningssatserne här i praesens conj. Det direkta talet har praesentia: *Haec dicimus . . . si . . . vultis* etc. Exempel af vanliga konstruktionen se 1, 42, 2. 1, 43, 38. S. 403. 2. *vel . . vel*, S. 223. R. 97. 2) 1. *possīdo, sēdi, sessum, ĕre*, ‚taga i besittning', ‚bemäktiga sig'. — 42 *sese*, jfr 3, 24, 26. — *uni*, (såsom rent adj.) ‚allena', ‚ensamme', ‚de ende'. — *concedere*, ‚vika', ‚lemna företrädet'. — 1 *ne dii quidem imm.*, jfr 3, 6, 31. — *possent*. Or. recta: nos unis Suevis concedimus, quib. ne dii quid. imm. pares esse possent, sc. si cum iis Suevi contenderent. S. 329. 5. — 2 *reliquum quidem* etc., ‚föröfrigt funnes ingen', d. v. s. om Sueverne undantogos. Annorlunda om *quidem* (se 1, 40, 10. 1, 53, 20) stode efter *in terris* (= in orbe terrarum). *neminem* äfvenledes betonadt, jfr 1, 7, 4. 2, 33, 3. — *quem non*, liktydigt med *quin*. R. 197. 4. E. 253. I annat fall quem superare non possint.

Det synes kunna antagas, att Caesar valt den sedan år 57 kända vägen längs Sambre, i nejden af Maastricht gått öfver Maas och sedan vändt sig mot norr. Den rytteriafdelning, som ströfvade mellan Maas och Rhen (k. 6), torde vid hans annalkande hafva dragit sig

tillbaka till hufvudstationen i närheten af Kleve. Caesar framryckte rastlöst, och underrättelsen om hans antågande framkom dit först då han sjelf befann sig på ett afstånd af blott få dagsmarscher. Germanerne afgåfvo sin förklaring i samma anda som förut Ariovistus (1, 36) och Helvetierne (1, 13).

8. 3 *quae* respondere *visum est* (‚syntes godt', S. 392. 2) *Caesar respondit.* I den relativa bisatsen tillförstås en infinitivus ur hufvudsatsens tempus finitum. — 4 *exitus*, ‚slutet', hvilket innehöll hufvudsumman. — 5 *remanerent*, efter anföringsordet *fuit.* Men i det följande öfvergår förf. till perf. och praesens vid utsägandet af en allmän tanke (qui suos fines tueri non potuerunt, alienos non occupant. 4, 1, 25. Jfr 1. 44, 5) och skildringen af närvarande förhållanden. Jfr 1, 7, 2 sqq. 1, 31 pag. 15 r. 6 *vicerit.* — *verum*, ‚riktigt', ‚i sin ordning'. — *occupare.* Subjektet *eos* utelemnadt.

Det mest civiliserade germaniska folkets (jfr 4, 3, 19) hjelpsökande hos Caesar visar huru Germanerne, lika väl som Gallerne, saknade national sammanhållning. Det är icke att tillskrifva Ubierna, om de ej med lika framgång uppläto Germanien för Romarne, som Aeduerne lemnat tillträde till Gallien.

9. 12 *relaturos*, S. 460. a. — *post diem tertium*, ‚två dagar senare', ‚öfvermorgondagen', så att man dervid blott har att tänka sig en mellanliggande dag, som sändebuden skulle vara borta.. Romarne togo nämligen med i räkningen äfven den dag, från hvilken de började räkna (terminus a quo). — 13 *interea*, d. v. s. till dess att saken vore afgjord (hvarförinnan de ville undvika ett sammanstötande). — *propius se*, 1, 46, 16. — 18 *moram interponere*, ‚använda (eg. anbringa, låta mellankomma) dröjsmål vid ngt', ‚söka att vinna tid'.

10. 20 *ex monte Vosego*, *qui*, i. e. ex ea parte montis Vosegi, quae. — 21 *parte quadam*, ‚en arm'. Om flod-arm ej *brachium.* — *ex Rheno* sc. derivata. — 22 *insulam efficit*, såsom förbindande Maas och Rhen i deras nedersta lopp. — 22 *milibus*, sjelfständig afståndsablativ, icke för utelemnadt *quam.* 1, 22, 31. — *oritur ex Lepontiis*, ‚upprinner hos Lepontierna', eller ‚i Lepontiernas land'. — 25 *longo spatio*, abl. i samma bet. som 3, 12, 9 *spatio* om tiden. — 28 *in pl. partes*, ‚åt flera håll'. — *defluit* sc. in Oceanum. — *multis ingentibusque*, se 2, 25, 37. — 30 *ex quib. . . . existimantur*, ‚och till dessa (folk) höra de (vissa menniskor), om hvilka man tror att de lefva (blott) af fisk och fogelägg'. Ehuru i hufvudsatsen icke angifves några bestämda individer, äro dock sådane afsedda. S. 375. 1. E. 241. 5). 1. R. 133. 1). 2. — *capitib.*, här ‚mynningar'. Hvaremot 8, 41, 36 *caput fontis*, ‚källans ursprung'. *Caput* betecknar i allmänhet det öfversta eller yttersta af något.

Texten är på något sätt förderfvad. Orden *neque longius ab Oceano milibus passuum LXXX in Rhenum influit* kunna skadeslöst borttagas.

11. 33 *Caesar cum.* Om en konjunktional bisats, som går före sin hufvudsats, har subjektet gemensamt med denna, så ställes detsamma nästan alltid före bisatsens konjunktion, hvarigenom en periodisk sats bildas, såsom k. 12 r. 10 *Hostes, ubi primum equites conspexerunt, . . . nostros perturbaverunt* (icke *Ubi primum hostes* etc.), k. 35 r. 37 *Caesar, etsi* etc. (icke *Etsi Caesar*). Denna vana att sätta subjektet främst i perioden föranleder att detsamma äfven då

det ensamt tillhör bisatsen understundom, såsom här, intager samma ställning, isynnerhet om en motsats skall framhållas. S. 452 — *milibus*, 1, 23, 8. — 34 *ut erat const.*, ‚enligt aftal'. — 35 *qui* cum eo *in itinere congressi.* 3, 20, 4. — 37 *agmen antecessissent*, R. 141. 3. E. 171. Om conj. E. 260. — 39 *legatos*, acc. vid genit. gerundii. — 40 *fidem fecissent*, ‚gåfve löfte om säkerhet'. Jfr k. 6 r. 24. — *condicionem ferre*, ‚göra ett förslag' Det var Caesar som framställt förslaget om bostäder hos Ubierna (k. 8), för hvilkas erhållande han ville vara dem behjelplig, och det var öfver detta hans närvarande anbud som sändebuden hade att yttra sig. *ferretur* är här således icke = conj. fut. — *usuros . . daret*, påstående- och uppmaningssats vexlande. Jfr 1, 42, 2. 1, 7, 12. — 1 *eod. illo pertinere*, ‚gick ständigt blott derpå ut', näml. ‚att, om de vunne tre dagars uppskof, deras bortavarande rytteri kunde hinna tillbaka'. — 3 *longius milib. p. qu.*, i st. f. longius quam milia p. qu. Olikt k. 10 r. 22. — 6 *cognosceret*, undersöka och, såvidt det honom tillkom, afgöra. — 7 *nuntiarent*, *ne . .*, jfr 3, 5, 20. — *proelio*, 1, 15, 28. — 8 *quoad . . accessisset*, ‚till dess han komme' (jfr r. 40). R. 132. B. 1. b). E. 246. Om numerus S. 242. 2. R. 111. 4. E. 134. b).

12. 10 *hostes*, *ubi pr.*, k. 11 r. 33. — *conspexer.* R. 120. 2. E. 245. — 11 *numerus* med tvänne olika genitiver, det räknade föremålets *(quorum militum)* och talbestämningens *(V milium)*. Jfr 1, 29, 25 *Quar. rer. summa erat milia* cet., hvaremot b. civ. 3, 29 *quarum copiarum erat summa trium legionum.* — *cum ipsi non . . . haberent*, ‚under det att de deremot icke hade' etc. *cum* med conj. vid en jemförande motsats. — 15 *indutiis*, S. 269. — 16 *nihil timentibus nostris . . . nostros perturbaverunt.* Jfr 3, 14, 16. Den afvikande konstruktionen vald icke blott för att låta den participiala satsledens innehåll starkare och sjelfständigare framträda, utan ock för tydlighets skull, emedan samma satsled här står aflägsnare. — 17 *resistentibus*, sc. *iis (nostris)*, hvilket icke kunde tillsättas utan att personen varit betonad. *cum resisterent* hade emedlertid varit mera enligt med det äldre språkbruket. — *consu. sua*, jfr 1, 52, 39. — 18 *subfossis* cet., coordineradt: ‚genomborrade hästarne nedifrån och kastade sålunda (*que* med bibegrepp af följd) till marken ett betydligt antal af de våra' (se 1, 52, 40). Asyndeton betecknande händelsernas hastiga följd. — 19 *egerunt*, ‚drefvo dem framför sig'. — 20 *fuga*, R. 181. E. 150. b). — *agminis*, hufvudkolonnen. — 21 *ex*, S. 274. 9. — 22 *in iis*, ‚bland dem', ‚bland andra'. — *vir*, 2, 25, 36. Om ordställningen S. 439. 1. — 23 *ampl. genere*, S. 284. 3. R. 173. 1. E. 154. Jfr 2, 29, 22. — 26 *ex p. eripuit*, såsom 1, 53, 23. Annan bet. 1, 17, 22. 1, 43, 36. S. 266. 1. 2. — 27 *quoad* adv. Conj. k. 11 r. 8. — 29 *proelio*, S. 293. 1. — 30 *incitato*, ‚i sporrstreck'. Jfr 1, 22, 33. — *atque*, ‚och . . så (sålunda)'; likt *que* r. 18.

13. 31 *non iam*, ‚icke mera'. — 32 *arbitrabatur* och följ. imperf. (r. 36, 38, 39) om biomständigheter. — 33 *per*, ‚med'. S. 287. 5. — *intulissent*, S. 369. — 35 *que* explicativum. — *summae dem. e. iud.*, ‚var enligt hans tanke den största galenskap'. — 36 *infirmitate*, 4, 5, 6. — 38 *quibus* = iis igitur. — 40 *cum*, S. 266. 2. — *quaestore*, se 1, 52, 31. — *consilio . .*, *ne* cet., den afsigten, att icke o. s. v. — 41 *pugnae* gen — *quod*, S. 400 n:o 1. R. 194. E. 243. 1). — 42 *postr.*

ei. diei, 1, 23, 5. — 1 *omnib.* etc., ‚i det att alla' o. s. v. — 2 *in castra*, ‚i lägret'. Jfr 1, 31, 34. — 2 *simul . . . simul*, ‚dels . . . dels'. S. 222 Anm. — *ut dicebatur*, ‚efter föregifvande'. — 3 *sui purgandi* (icke *purgandorum*), 3, 6, 26. — *atque*, S. 225. 1. — *esset d. e. i. petissent* kan återgifvas med substantiver. — 6 *Quos sibi Caesar* (Caesar sibi) *oblatos gavisus retineri iussit*, såsom fordom läsits, skulle förnämligast uttrycka höfdingarnes fängslande, men icke lika mycket framhålla Caesars glädje deröfver, att de råkat i hans händer. Särskildt pronominalobjekt står sålunda här vid *retineri iussit* till en del af samma skäl som det upprepade pronomen *nostros* k. 12 r. 16.

De Germaniska ryttarne skulle sannolikt icke hafva gifvit sig i handgemäng med det mer än sexdubbelt starkare romerska rytteriet, derest de icke af detta, som allt närmare ryckte dem på lifvet, blifvit förnärmade. Då emedlertid Germanerne af de inledda underhandlingarne icke funno sig föranlåtne att ovilkorligen afhålla sig ifrån hvarje fiendtlighet, så ansåg sig äfven Caesar kunna såsom fiender behandla deras höfdingar, då dessa, för att beklaga sig öfver hvad som förefallit och, såsom han misstänkte, i afsigt att genom fortsatta underhandlingar draga ut på tiden, till hans öfverraskning och glädje följande dagen värnlöse infunno sig i hans läger så talrike som möjligt, alldeles så som före anfallet mot kavalleriet blifvit dem ålagdt. Mäktiga skäl drefvo honom ock att på allt sätt påskynda en strid, som han väl icke i längden kunde eller ens ville undvika. Höfdingarnes fängslande har emedlertid icke kunnat undgå att blifva strängt bedömdt, och detta redan i romerska senaten, der Cato Uticensis (visserligen just icke någon behörig domare i krigsangelägenheter, och dessutom ledd af partianda; jfr Inledn. s. 3 r. 35) föreslog Caesars utlemnande till barbarerna, "på det att gudarne icke skulle låta staten umgälla edsbrottet", utan att "förbannelsen måtte återfalla på upphofsmannen allena" (Plut. Caes. 22, Cato d. y. 51). För att senaten skulle hafva kunnat utlemna Caesar hade den likväl behöft makt att bringa honom i sitt våld.

14. 11 *possent*, 3, 26, 9. — *omnib. reb.* (3, 17, 25), quae quidem omnino ad eos sollicitandos alicuius momenti erant. — 13 *suorum* sc. principum. — *arma capiendi*, jfr 1, 52, 37. Gerundium för välljudets skull föredraget framför flera på hvarandra följande *orum*. — 14 *perturbantur*, med prægnant betydelse: ‚visste i förskräckelsen icke'. — *copias*, ‚sina trupper'. Det tonlösa pron. poss. är ofta att tillägga i svenskan. — *-ne . . an . . an*, R. 97. 12). E. 265 (hvarest om *num* mindre riktigt). — 16 *significaretur*, medialt: ‚gaf sig tillkänna'. — 17 *pristinus dies*, ‚föregående dagen', ‚dagen förut', då det talas om förfluten tid, den dag som då var gårdag; *hesternus dies*, ‚gårdagen', då det räknas ifrån den verkligen närvarande tiden, den dag som nu är gårdag. Samma förhållande med *pridie* och *heri*, *posterus dies* och *crastinus dies* m. fl. Genitiven *pristini diei* kan här öfversättas med en hel sats, jfr 3, 18, 5. — 18 *Quo loco*, i. e. in castris hostium. — 20 *puerorum mulier.q.* Genit. angifvande det, hvaraf det styrande nomen *(multitudo)* bestod. R. 151. 5. E. 140 ½. 3. — 22 *passim*, ‚åt alla håll'.

Hittills hade rom. hären marscherat i enkel kolonn, så att kohorterne i hvarje legion efter nummer följt på hvarandra. Nu låter

Caesar honom uppställa sig i slagtordning på tre linier (se vid 1, 24) och sedan rycka framåt efter frontafdelningar, hvarje legion i tre parallela kolonner, första kolonnen bestående af högra flygelns kohorter, andra af centerns, tredje af venstra flygelns.

15. 24 *post tergum*, ‚i ryggen', ‚bakom dem (sig)'. Äfven *ab tergo* (7, 87), men icke *in tergo*. — *clamore* (puerorum mulierumque) *audito* indrages vid öfversättningen uti den konjunktionala bisatsen. Jfr 1, 19, 16. — 30 *oppressi*, ‚öfverväldigade'. — 31 *ad unum omnes*, ‚alla ända till sista man', ‚från (och med) den förste till (och med) den siste', ‚alla utan undantag'. — 32 *ex*, ‚efter'. — *tanti belli* återgifves med hel sats. Jfr k. 14 r. 17. — *numerus* jfr k. 12 r. 11. — 37 *libert. concess.*, ‚beviljade (skänkte) dem friheten', d. ä. lät dem såsom frie blifva hos sig.

Med Maas' och Rhens sammanflöde är, strängt taget, att förstå den förut (4, 10, 21) omtalade Rhen-armens förening med Maas, som fordom egde rum äfven mycket högre upp i landet, än vid Gorkum. De slagna Usipeterne och Tenctererne indrefvos alltså i vinkeln mellan dessa floder; men då Maas redan före nämnda sammanflöde betydligt närmar sig Rhen, är det jemväl möjligt, att Caesar förvexlat Waals utflöde ur Rhen med dess inflöde uti Maas. Det sednare var nämligen något aflägset, och antagligt synes, att de flyende styrt kosan åt samma håll, hvarifrån de inkommit i landet (se vid 4, 4).

16. 38 *de*, S. 441. — 40 *impelli*, ‚läto förmå sig'. — *timere*, R. 170. E. 177. 3. — 41 *voluit*, här (såsom ock *Accessit*) ställdt lika med de berättade facta; eljest *volebat* såsom 3, 1, 35, (och *Accessit*, såsom 3, 2, 19) om det blott uppfattats såsom en biomständighet till hufvudhandlingen. — *cum intellegerent*, ‚om de såge'. Or. r.: *timebunt*, *cum* (si) *intellegent*. — 1 *quod*, 3, 2, 19. — 3 *proelio*, R. 168. E. 177. — 6 *postularent*, *dederent*, se 3, 11, 34. — 9 *non*, S. 443. — 10 *quicquam*, emedan frågan är af negativ mening. S. 91. 4. — *esse sui imperii*, ‚hörde till hans herradöme'. R. 152. E. 140. ☞. — 11 *cur . . . postularet?* Direkta tilltalet: *cur . . . postulas?* — *uni*, 4, 7, 42. — 13 *sibi*, or. r.: *nobis*. — 14 *facere*, R. 192. 2. c). E. 219. b). S. 388. 4. *id facere* kan öfversättas med ett ord. — 15 *occup. pop. R.*, det som romerska folket gaf honom att göra. — 16 *Rhenum*, R. 141. 3. E. 171. 2. — 18 *opinio*, ‚rykte', ‚anseende'. — *eius* (Caesaris) styrdt af den följ. genitiven. — 20 *possint*, temporalvexling, jfr 4, 8, 8 sqq.

Jemte den detacherade rytteriafdelningen torde Sugambrerne äfven hafva gifvit en fristad åt de få som för öfrigt kunna förmodas hafva funnits qvar af Usipeterna och Tenctererna, hvilkas namn förekomma i historien äfven efter denna förödelse.

17. 27 *proponebatur*, ‚visade sig', ‚låg för ögonen'. — 30 *Rationem* etc., ‚Han gaf bryggan följande konstruktion'. — *Tigna* etc. ‚Han förenade (lät förena, S. 388. 1.) halfannan fot tjocka stockar (pålar) två och två med hvarandra, med 2 fots mellanrum, tillspetsade litet i nedra ändan och afmätta (afpassade till längden) efter flodens (olika) djup'. Innan pålarne sattes ut i floden, fästades de tillsammans parvis och 2 fot ifrån hvarandra medelst något slags tvärstycken nog starka för att kunna uppbära bjelkarne m. m. *dimensa*, 2, 19, 24. — 32 *Haec cum* etc., ‚Så ofta som han medelst

maskiner förde (eller ‚lät föra', eller passivt) sådane (stockpar) uti floden, nedstötte dem och indref dem (i bottnen) med klubbor (pålkranar?), icke såsom vanliga bropålar i lodrät ställning, utan med lutning och sluttning, så att de (voro böjda framåt efter strömmens rigtning) lutade med strömmen, satte han likaledes gent emot desamma nedanföre (längre ned i floden) på 40 fots afstånd ett par stockar på samma sätt hopfästade vända (lutande) mot den våldsamma strömmen'. Punkten låter ock fördela sig uti tvänne. *Machinationes* och *fistucae* voro uppstälda på sammankopplade fartyg. — 33 *defixerat*, indicativus om upprepad handling. Sällan i detta fall conjunctivus hos Caesar, såsom 1, 25, 37. Latinet har plusqpf., men i svenskan nyttjas merendels imperfectum. Jfr 4, 1, 25. — 37 *quadragenum* = quadragenorum. — 39 *Haec utraque* etc., ‚Derofvanpå infälldes bjelkar med en tjocklek af 2 fot, hvilket nämligen var stockarnes mellanrum (tvärstyckenas längd invändigt), hvarefter de båda stockparen fästades med tvänne tvärslåar å ömse sidor vid yttre ändarne'. Dessa båda tvärslåar antagas hafva inskurits i bjelken och de densamma omslutande stockarne, nämligen ofvan bjelken på innansidan och under densamma på utansidan. Då stockradernas mellanrum utgjorde 40 fot, och detta antagligen gäller afståndet vid basen, torde de något utskjutande bjelkarne i det närmaste hafva haft denna längd, men brobanans vidd måste i anseende till stockarnes lutning inåt hafva varit mindre, möjligen 30 fot. — 41 *quibus discl.* etc., ‚Då dessa (stockpar) sålunda voro isärspärrade och bundna åt motsatta sidan (på samma gång höllos sammanklämda), var arbetets fasthet så stor och beskaffenheten af det hela sådan, att ju starkare vattenmassan tryckte på, desto fastare höllos stockparen hopfogade'. *arte* =arcte. — 3 *Haec dir.* etc., ‚Dessa bjelkar (eller rättare brook) förbundos med timmer (plankor), som lades längs öfver (efter brons längd), och deröfver (tvärsöfver plankorna) lades spiror (stänger) och flätverk'. *Haec*, samtliga tigna och trabes tänkta såsom ett helt. *Contexere* betyder mera än *consternere:* plankorna blefvo icke blott lagda på bjelkarna, utan äfven vid dem fastnaglade. — 4 *ac* etc., ‚och icke desto mindre (för ännu mera säkerhet, oaktadt bron i och för sig hade tillräcklig fasthet) nedslogos pålar i floden såväl på nedra sidan i sned rigtning (vid sidorna af de stockpar som lutade mot strömmen), hvilka anbringade såsom stöd (sträfvor, sträfstöttor) och satta i förbindelse med hela byggnaden skulle mottaga strömmens våldsamhet, som äfvenledes ofvanför bron på passande afstånd'. Dessa sednare ställdes lodrätt och bildade en fristående rad. *pro*, ‚i form af'. *aries*, hvad som utöfvar en stöt eller motstöt, icke blott om verktyg till att bryta fiendens murar, utan äfven om sådane, hvilka tjenade till att bryta flodens våldsamhet. — 8 *naves deiiciendi operis*, ‚skepp till arbetets förstöring', gen. gerundivi vid ett substantivum uttryckande en afsigt. S. 421. Anm. R. 162. c). — 9 *defensor*, som afvärjer ngt. — 10 *neu*, 2, 21, 14.

Alldenstund Caesar slog Germanerna i grannskapet af deras hufvudstation vid nuvar. Kleve, och den omständigheten, att någon marsch icke omtalas, gör troligt att någon särdeles lång marsch icke heller före flodöfvergången företagits, vill det synas som om de komme sanningen närmare, hvilka förlägga denna hans Rhenbrygga till trakten af nuv. staden Wesel, än de, som tro att hon byggdes nära

Andernach och Neuwied. Han gick först in i Ubiernas land, men dessa bodde icke långt ifrån slagfältet, enär, såsom af kap. 11 visar sig, vid underhandlingen med Usipeterna och Tencterna blott tre dagars tid kunde behöfvas för att utröna, huruvida det kunde lyckas dem att genom sändebud sluta ett formligt fördrag med Ubierna.

Från Germanien och från Britannien hade Gallerne städse att påräkna understöd (men någon direkt hjelpsändning från Britannien hade väl ännu icke egt rum), och erfarenheten hade lärt, att inga inom Gallien lidna nederlag gjorde tillfyllest för att afskräcka dessa främmande folk; men var Caesar nog djerf att trotsa och nog lycklig att besegra såväl Rhen i sitt strida lopp som Kanalen med dess stormar och vexlande ström, och visa att Romarnes arm räckte utöfver båda dessa gränsor, så måste på en gång barbarerne känna sin underlägsenhet och romerska folket lära att beundra sin härförare, under det att legionerne ännu närmare fästades vid honom, som för dem öppnade en ny väg till ära och byte.

18. 11 *Dieb. X quib.*, eg. ‚Inom tio dagar, inom hvilka', d. ä. ‚Tio dagar från det att'. S. 296. n:o 1. Anm. 3. Jfr 3, 23, 40. — 16 *liberaliter respondit obsidesque adduci iubet*, ‚svarade vänligt (gaf dem goda ord), och befallde dem tillika att lemna gislan'. Genom vexlingen från perf. till praes. hist. blir den senare handlingen något särskiljd och mera framstående, hvilket i svenskan ofta kan utmärkas genom tilläggande af något adverbium. — 11 o. 17 *coeptus sum*, 1, 47, 30. — 18 *comparare fugam*, (‚bereda flykt') ‚bereda sig (träffa anstalter) till flykt'. Jfr 3, 9, 1. Äfven *omnia ad fugam comparare* (1, 6, 31) eller *se ad fugam comp.* (7, 79, 3). — 20 *abdere in alqm locum*, vanlig konstruktion. 1, 12, 5.

19. 22 *C. . moratus . . incensis . . succisis . . se recepit.* S. 450. Öfversättes enklast med koordinerade satser: ‚C. . uppehöll sig . ., uppbrände . ., afskar (förstörde) säden (1, 40, 41), och drog sig sedan tillbaka'. — 25 *haec*, ‚detta', ‚följande'. Latinet har pluralis, emedan det innefattar en flerhet. — 27 *ab*, S. 208. 1; äfven *ex*, 2, 17, 23. — 27 *more suo*, 1, 50, 1. — 28 *uti*, jfr 4, 11, 7. — *oppidis*, icke städer efter vårt begrepp, utan blott befästade platser. Jfr 5, 21, 18. — 30 *hunc*, ‚såsom sådant (samlingsställe)', ‚dertill'. — 31 *medius* här (som en superlativ) med gen. partitivus. — 34 *rerum*, 1, 6, 18. — 35, 36 *ut . . . . liberaret,* epexeges (1, 5, 5) till *quar. rer. causa;* kan öfversättas parenthetiskt: ‚han hade nämligen velat' o. s. v. *ut . . ut . . ut*, anaphora. — *obsidione*, ‚betryck'. — 37 *ad laudem*, ‚för äran'. — *profectum*, ‚uträttadt', ‚vunnet'.

20. 40 *Exigua* etc., ‚Oaktadt (jfr 2, 12, 2) blott en liten del af sommaren var öfrig, och . . . . vintern tidigt inträder'. — 3 *deficeret*, ‚icke räckte till'. Ett affirmativt latinskt verbum måste stundom i svenskan vändas negativt. Jfr 4, 14, 14. — 5 *aditus*, ‚landstigningsplatser'. — 6 *neque (non) temere* = neque (non) facile. — 9 *Gallias*, plur. med afs. på Galliens tredelning, 1, 1. — 10 *esset*, ‚är'. R. 119. E. 209. — 13 *qui essent . . . idonei portus*, ‚hvilka passande hamnar der funnos'.

21. 14 *haec*, jfr k. 19 r. 25. — 16 *ut*, R. 193. E. 250. — 24 *dare*, i st. f. se daturos, jfr 2, 30, 42. — 26 *liberaliter polliceri*, ‚gifva vänliga löften'. — 27 *Quibus* (legatis) *auditis . . . eos remittit*, jfr 4, 12, 16. Denna lösare konstruktion, genom hvilken participial-

satsen framträder mera sjelfständig, uttrycker bestämdare händelsernas följd. — 29 *cuius*, jfr 4, 4, 28. — *consilium*, ‚klokhet', ‚insigt'. — 31 *magni*, R. 158. E. 143. — 32 *imperat*, *adeat*, 3, 11, 34. — *quas possit*, *adeat*, jfr 4, 8, 3. — *fidem alcjs sequi*, ‚gifva sig i ngns beskydd', ‚sluta sig till någon'. — 33 *se*, icke att hänföra till det närmaste subjektet, utan till hufvudsatsens. — 35 *navi*, eller *ex navi* (4, 26, 36). likasom t. ex. *castris* (2, 11, 16) eller *ex castris* (1, 27, 42) *egredi*. — 36 *auderet*, S. 371. R. 133. 1). E. 241. 3). 3) a. Jfr 2, 33, 41. Synes innebära tadel mot Volusenus. — 37 *perspexisset*, S. 329. 4. R. 203. 2. E. 270. 1.

22. 40 *qui* etc., ‚för att urskulda sig för sitt handlingssätt under den föregående tiden' (jfr 4, 14, 17 *prist. diei*), då de ännu icke kände Romarnes sätt att förfara med dem, hvilka gåfvo sig i deras skydd. — 42 *bell. facere*, 4, 29, 10. — *imperasset*, jfr 4, 6, 24. — 5 *Britanniae* (dat.), i st. f. occupationibus Britanniae. Vid jemförelser förekommer icke sällan en sådan korthet i uttrycket (contracta comparatio). S. 272. 5. T. ex. Cic. de or. 1, 4 fin. *Ingenia nostrorum hominum ceteris hominibus omnium gentium praestiterunt*, de rep. 2, 1 *Praestat nostrae civitatis status ceteris civitatibus*, Caes. b. civ. 2, 39 *Captivorum oratio cum perfugis convenit*, b. G. 1, 8, 17. 3, 14, 20. — 6 *eos*, i. e. Morinos, alltså olikartadt med k. 21 r. 27. — 10 *praefectis*, befälhafvare öfver hjelptrupperne. — 11 *ab*, 2, 7, 38. *ex eo loco* ovanligt tillägg. — 16 *legati non v.*, ‚inga sändebud kommit'. — *ducendum*, R. 140. E. 232. 3). 2. — 17 *eo praes.*, *quod* etc. = tanto pr., quantum etc., ‚tillräcklig besättning'.

23. 19 *His* etc., ‚Efter dessa anordningar'. — 20 *vigilia*, se vid 1, 12. — *solvere*, fullständigt *naves solvere* (= *ancoras tollere* r. 37), ‚lätta (lyfta) ankar', ‚gå till segels', ‚afsegla'. — 22 *administrare* absol. ‚göra sitt arbete (sin tjenst)', ‚sköta (förrätta) sina sysslor'. — 23 *h. quarta*, se vid 1, 26. — 26 *angustis*, ‚branta'. *mons angustus* (‚smalt'), som icke långsamt sluttande sträcker sig på bredden, utan är tvärt stupande. Af Cicero (Att. 4, 16, 13) omnämnas samma berg såsom *mirificae moles*. — *continebatur*, ‚var omslutet'. Bergen nådde ända till hafvet. Jfr *contineri*, ‚inneslutas' 3, 1, 2, ‚begränsas' 1, 1, 25. — 29 *convenirent*, jfr 4, 11, 8. — 30 *h. nona*, den årstiden motsvarande kl. half 4 e. m. — *in ancoris exspectavit*, ‚blef liggande för ankar'. Fullständigare kunde sägas *in ancoris naves tenens exsp.* (Nep. 2, 8, 7). — 31 *ex*, jfr 4, 19, 25. — 32 *quae f. v. o.*, 3, 18, 39. — *rei m. r.* etc , ‚krigets (krigskonstens) reglor (jfr 2, 22, 26), och isynnerhet sjökrigets'. — 33 *ut quae* (R. 133. 2) 1. E. 241. 4). 1.) etc., ‚då en hastig och ostadig rörelse (oregelmässig vexling) är egen för detta (hörer till dess väsende)'. På det oregelbundet rörliga hafvet har man icke så fasta reglor att följa, som i en drabbning till lands, och mindre tid till besinning. — 34 *ad tempus*, ‚i rätt tid', med begagnande af hvarje gynsamt tillfälle, som erbjöde sig. — 35 *monuit*, *administrarentur*, jfr 4, 21, 32. — 36 *aestum*, ‚tidvatten', ‚ström'. — *nanctus*, ursprunglig form, i bellum Gallicum lika vanlig som *nactus*. — 38 *plano litore*, ‚(då) der stranden var jemn'. — *naves constituere*, ‚lägga skeppen för ankar', ‚ankra'. Detsamma heter ock (b, civ. 3, 28. 3, 102) *in ancoris* e ler *ad ancoram consistere*.

Från Itiska hamnen, som motsvarar nuvar. Wissant (Witsand, ett normanniskt namn) mellan Calais och cap Gris-nez, $1^5/_6$ svensk mil från förstnämnda ställe, utseglade de skepp, hvilka till Britannien öfverförde Caesar med 2 legioner (7:de och 10:de), efter midnattstid den 6 september år 55 f. Chr. (se vid k. 29), medan 18 lastskepp bestämda för kavalleriet lågo förtöjda i en nordostligare hamn, hvilken nu bär namnet Sandgate, vidpass $^2/_3$ mil s. v. från Calais. Om kavalleristyrkan beräknas till 540 (regelmässigt blefvo eljest 300 ryttare tilldelade hvarje legion), så hade hvart och ett af dessa skepp att taga om bord 30 hästar eller en sqvadron *(turma)*. Flottan i portus Itius hade 80 lastskepp för 20 kohorter, alltså fyra för hvar och en af dessa, nämligen tre för manskapet (ett för hvarje manipel, 100 eller högst 120 man) och det fjerde för bagage. Kavalleriets inskeppning försiggick långsamt, hvaremot legionsflottan redan före kl. 10 f. m. lades för ankar utanför South Forelands kritberg, n. o. om Dover. Till landstigning var denna plats otjenlig, och då kavalleri-eskadern, som icke blifvit färdig att begagna samma vind, i sex timmar förgäfves väntats, gick flottan åter till segels, och ankrade ånyo sedan efter ungefärlig beräkning en knapp svensk mil tillryggalagts. Den hade då anländt till den flacka kusten söder om Stours utlopp, till närheten af staden Deal, hvarest landstigning visade sig verkställbar.

Angående såväl afgångs- som ankomstställena äro de lärda af de mest olika meningar. 1. Göler fastställer Ambleteuse såsom portus citerior (den till samlingsställe för hela flottan utsedda hamnen) och Wissant såsom p. ulterior (der 18 skepp genom storm nödgades stanna). 2. Kiehl, Kraner och Jal förutsätta tvärtom Wissant som portus citerior, men bestämma Ambleteuse (Jal t. o. m. Boulogne) såsom p. ulterior. 3. Såsom första ankomstställe på britanniska kusten antages väl af alla South Foreland eller Dover (ty dessa äro de enda ställen på ifrågavarande kust, hvilka ega berg liknande de här beskrifna), men Mommsen, Kiehl och Kraner förflytta sedan landstigningsplatsen vesterut. Dervid är att anmärka: 1. Caesar hade begifvit sig till Morinernas land för att der finna kortaste öfverfarten till Britannien (4, 21, 19). De närmaste punkterna på de båda sidorna om Kanalen äro på den engelska South Foreland och Dover, på den franska cap Blanc-nez och cap Gris-nez. Här är sålunda brevissimus traiectus. Men mellan sistnämnde uddar finnes icke annorstädes någon hamn, än i Wissant. Det är således icke att förmoda, att just denna (om hvilken det är bekant, att hon under följande århundraden företrädesvis brukades, då man for till Britannien) skulle vara den, hvilken Caesar endast genom en olycklig tillfällighet fann sig föranlåten att begagna för en del af flottan, och att han heldre till hufvudstation skulle hafva utvalt den märkbart aflägsnare i Ambleteuse, hvilken föröfrigt här svårligen låter sammanpara sig med den i Wissant, emedan afståndet dem emellan icke motsvarar det af Caesar uppgifna. 2. Språkbruket, enligt hvilket ortnas läge i Gallien alltid angifves med afseende på Rom och romerska provinsen, tillåter icke att söka portus *ulterior* i sydvestlig rigtning från den andra; hvartill kommer, att samma hamn äfven benämnes *superior* (4, 28, 26), och att Caesar på den motvända britanniska kusten betecknar en vestligare ort såsom *inferior* (4, 28, 31),

hvaraf är tydligt, att likaledes på galliska sidan locus inferior betraktas såsom liggande åt samma håll. 3. Det ställe, hvarest nu landstigningen företogs, var samma tjenliga plats, på hvilken äfven följande året hären landsattes, hvilket också Dio Cassius uttryckligen omnämner (40, 1. *κατῆρέ τε οὖν ἔνθα καὶ πρότερον*); men en sådan plats, hvilken tillika måste passa till hela beskrifningen om öfverfarten det senare året, finnes icke i sydvest från South Foreland, utan endast i nordost (Long Caesars British expeditions p. 254 följ.), och det på ett afstånd *(circiter milia passuum septem* 4, 23, 37), som bättre öfverensstämmer med antagandet af South Foreland, än af Dover, såsom första ankomststället. Det synes ock troligt, att Volusenus recognoscerat den östligare delen af kusten, der skeppen från Gallien plägade landa (5, 13, 25). Då Caesar i beskrifningen om nästföljande årets krigsföretag talar om hvad han det föregående hade erfarit, säger han om Kanalen: *minus magnos ibi fluctus fieri cognoverat* (5, 1, 12), och om landstigningen, att den skedde i den del af Kent (se 5, 22), *qua optimum esse egressum superiore aestate cognoverat* (5, 8, 26), samt likaledes om afseglingsstället, att det var portus Itius, *quo ex portu commodissimum in Britanniam traiectum esse cognoverat* (5, 2, 39). Förut hade han icke uppgifvit namnet på denna hamn, utan blott sagt: *in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam traiectus* (4, 21, 18); ty då han icke på förhand närmare kände bemälta hamn eller dess företräde, kunde han icke skrifva: *ad portum Itium proficiscitur:* nu åter hade han tagit kusten i närmare betraktande, och jemväl funnit, huru färden ifrån det ställe, han utsett, gått lyckligt: icke så från portus ulterior. Att slutligen portus Itius är Wissant, hafva flere tillräckligt bevisat; se t. ex. Walckenaer Géographie des Gaules I. p. 448—453.

24. 40 *cons. cognito praem. equ.*, 2, 11, 32. — 41 *essedarius*, ‚vagnkämpe'. — *genere* militum. — 42 *rel. copiis*, 2, 7, 38. — *navib. egredi*, ‚landstiga'. 4, 16, 14. — 2 *nisi . . non*, 1, 44, 19. — *in alto* (substantiveradt adjektiv, S. 306), ‚i öppna sjön', ‚i djupt vatten'. — *constitui*, 4, 23, 38. — 3 *ign. locis*, abl. abs. — 4 *oppressis*, dativ till *militibus*. — 5 *simul et . . et . . et*, polysyndeton skildrande mycket som på en gång måste göras. Jfr 2, 19, 33. — *consistere*, prægnant ‚fatta stånd (fast fot)'. — 6 *cum*, ‚då deremot'. — *ex*, 1, 4, 35. — 8 *notiss. locis*, causal abl. abs. — 9 *insuefactos*, ‚inöfvade', ‚dresserade'. — 11 *ac*, eller med upprepande af pron. i annat genus, såsom 2, 3, 3. S. 244. 2.

25. 13 *Quod*, 1, 2, 35. S. 447. — *quar. est motus ad usum exp.*, ‚hvilkas rörelse (förmedelst åror) är beqvämare i hänseende till (lämpligare för) brukandet', ‚hvilka äro lättare att manövrera för ett ändamål'. — 16 *ad*, ‚mot'. — 20 *permoti*, ‚bestörta'. — *paulum m. p. r.*, ‚veko något tillbaka' (något åtminstone, om också ej mycket: *modo* restrictivt). — 21 *Atque*, ‚Och . . . nu', öfvergång till något nytt och vigtigt. Jfr 2, 30, 31. — 22 *aquila*, 2, 25, 34. — 23 *contestor*, ‚anropa till vittne', här prægnant ‚anropa till vittne och bedja' = ‚besvärja'. — *res*, ‚handling', ‚förehafvande'. — 26 *ego certe meum officium praestitero* (si vos aquilam hostibus prodideritis), ‚jag åtminstone skall emedlertid hafva uppfyllt min pligt (ha min pligt uppfyld)', eller ‚jag åtm. uppfyller emedlertid' eller ‚skall emedl. uppfylla etc'.

I svenskan kan sålunda olika tempus här väljas. S. 325. 3. R. 123. 1. (E. 206). — 27 *in*, ‚in ibland' (icke blott ‚mot'). — 28 *inter se*. Det till verbet hörande objektet *se* utelemnas. Jfr 3, 23, 42. — *admitto*, jfr 3, 9, 40. — *primis*, i. e. in prima acie constitutis. — 30 *conspexissent*. Subjektet ligger nära till hands: ii (homines) qui in navibus erant. Det obestämda pron. man kan här nyttjas i svenskan; men detta låter icke i hvilket fall som helst i latinet uttrycka sig med 3. pers. plur. S. 248. 3. R. 110. 2. E. 212.

26. 31 *utrisque*, S. 91. 5. R. 71. Anm. 3. — *acriter*, S. 434. — 32 *ordines servare*, ‚hålla sig i led'. — 33 *signa*, 2, 25, 34. — 34 *quib.cumq.*, jfr 1, 40, 2. — *occurrerat*, ‚mötte', 37 *conspexerant*, ‚sågo'. 4, 17, 33. — 35 *notis o. l.*, 4, 24, 8. — 37 *egredientes*, S. 387. 12. R. 138. E. 232. 3). — 38 *ab*, 1, 1, 27. — 39 *universos*, mots. 36 *singulares*. — 41 *speculatoria navigia*, ‚avisjakter'. Rückert s. 77, 82. — *militib. complere*, ‚bemanna'. — 42 *submittebat*, beskrifvande den upprepade sändningen. Jfr 4, 4, 35. Annan tempusvexling 4, 18, 16. — *simul . . constiterunt* (4, 24, 5), S. 327 n:o 2. R. 120. 2. E. 245. — 2 *neque*, se 1, 47, 30. — 3 *cursum tenere*, ‚hålla kurs'. — 4 *capere*, ‚uppnå'.

27. 6 *se . . recep.*, i sin egentliga bet. Jfr 2, 12, 39. — 7 *miserunt*, *polliciti sunt*, det sednare bifogande budskapets innehåll. Annat fall af asyndeton 2, 25, 35. — 8 *daturos*, 18 *ignoscere*, utan *se*. 1, 7, 4. — 9 *Una c. h. l.* ställdt främst såsom stående i närmaste förbindelse med den föregående satsen. — 10 *demonstraveram*, näml. 4, 21, innan han begynt beskrifva expeditionen till Britannien. Jfr 2, 1, 7. — 11 och 16 *cum* concessivt. — *oratoris modo*, ‚i egenskap af sändebud'. — 12 *tum*, ‚men nu'. — *In p. p.*, 2, 28, 5. — 14 *eius rei*, comprehendendi etc. Jfr 3, 1, 33. 1, 4, 34. — 18 *imprudentiae*, ‚obetänksamma (okloka) förfarande'. — 21 *suos*, manskapet. — *in agros*, domum. — 23 *coeperunt*, S. 462. 6.

28. 24 *post d. quartum*, se 4, 9, 12. — *quam est . . ventum*, jfr 4, 18, 11. S. 327 n:o 2. 2. 26 *quae*, 4, 4, 28. — *equites sust.*, ‚tagit rytteriet ombord'. — 31 *propius*, 1, 46, 16. — 32 *sui cum periculo*. Vanligen står *periculum* med pron. poss. *(suo cum periculo)*, såsom i allm. detta nyttjas i st. f. gen. subjectivus af pron. personale. S. 272. 3. R. 151. 3. E. 189. b). Såsom gen. objectivus åter kunde *sui* här endast förklaras genom fasthållandet af den egentliga betydelsen af *periculum*: tempestas naves (quasi navium salutem) periclitabatur, naves sui periculum fecerunt. — *deiicerentur*, ‚kastades bort', ‚drefvos'. — *tamen ancoris iactis*. Naves tempestate abreptae atque ad litus compulsae non facile ad ancoras deligantur. — 33 *fluctib. compler.* Funibus ancorariis retentae naves excitatis maximis fluctibus, quia elevari non poterant, inundabantur. — *adversa nocte*, ‚fastän de hade natten emot sig', ‚änskönt det led till natten'. Jfr *adverso flumine*, *adversa procella navigare*, ‚då man har strömmen, stormvädret emot sig'. Rumsbegrepp öfverflyttas på tidsbegrepp. — 34 *continentem*, ‚fastlandet', Gallien.

29. 35 *qui dies* (‚dygn'), jfr 3, 9, 41. — 36 *efficere*, S. 384. R. 191. E. 219. Infinitiven ställes före det regerande verbet. — 38 *transp. cur.*, jfr 4, 22, 16. — 39 *naves in aridum subducere*, eller ensamt *naves subducere*, ‚draga upp (upphala) skeppen i land'. Mots. *deducere*. — *compleverat*, S. 324. R. 121. E. 203. *adflictabat* (se 3,

12, 10) följde senare. — 40 *ad anc. delig.*, se 4, 23, 30. — 41 *administro*, 4, 23, 22. — 2 *id quod*, S. 246 n:o 3. R. 136. 4. E. 240. 1. — 3—8 *Neque . . . et* (se 2, 25, 41) *omnia deerant . . ., et, quod . . . frum. prov. non erat*, ‚Dels hade man å ena sidan inga andra skepp att begagna till återfärd, å andra sidan inga materialier . . ., dels var icke sörjdt för proviant'. — *hiemari*, S. 93. 1. 162. 4. R. 92. N.B. E. 117. 5. — 8 *in*, ‚för' (ej *pro*).

Här omtalas en fullmåne, och af k. 36 kan slutas, att det var den, som inföll närmast före höstdagjemningen, år 55 f. Chr. Astronomerne äro ense om att nämnda fullmåne inträffade i natten emellan den 9 och 10 september; ty äfven engelsmannen Halley, som år 1693 först uträknade detta och bestämde natten mellan den 30 och 31 augusti, är af samma mening, om det tages i betraktande, att den förbättrade Gregorianska tideräkningen då ännu icke var införd i England. Dagen före den natten gick kavalleri-eskadern till segels, och det var tre dagar senare (*post diem quartum*, k. 28 r. 24) än legionsflottan anländt: följaktligen hade detta inträffat den 6 september. Äfven om man icke ville medgifva, att Caesar haft noggrann kännedom om tiden för fullmånen, kunde han dock icke misstaga sig om springfloden *(maritimi aestus maximi)*, eller det hafvets tillstånd, då floden uppnår sin höjd, hvilket inträffar två gånger i hvarje månadsomlopp, dagen efter såväl ny- som fullmåne. Denna Atlantiska hafvets springflod var för Romarne obekant. Deras vistelse vid Galliens vestkust hade ännu ingen gång varit så långvarig, att regelbundenheten i denna företeelse af dem kunnat upptäckas; de hade ej heller af Gallerna, ej ens af de tillkallade köpmännen (k. 20), derom blifvit underrättade.

30. 11 *ex*, om grunden. S. 209. 2. — 12 *hoc*, S. 298. 1. E. 159. 1). R. 175. 1. — 14 *factu*, R. 186. E. 234. Jfr 1, 3, 26. — *commeatu*, 1, 39, 17. — 16 *aut*, ‚eller åtminstone'. Detta aut kallas af grammatici deminutivum. — 18 *rursus*, ett återgående från, eller ett handlingssätt motsatt det, som omtalades i slutet af k. 27 och början af k. 28. — 19 *deducere*, till ngn plats vid kusten.

31. 20 *etsi*, R. 130. 3. E. 258. — 21 *ex*, k. 30 r. 11. — *eventu*, ‚öde'. — 23 *ad*, ‚för', om ändamål (ej *pro*). — *subsidia*, ‚hjelpmedel'. — 25 *quae . . naves, earum*, E. 240. 4. — 27 *eas res*, quae ad naves reficiendas pertinebant. — *continenti*, 4, 28, 34. — 28 *administro*, 4, 23, 22. — 29 *reliquis ut*, jfr 1, 6, 20.

De gamles *aes* — som af Romarne vid skeppsbyggnad begagnades mera och heldre än jern — var en sammansättning, i hvilken koppar var förnämsta beståndsdelen. Det svarar emot hvad som nu gemenligen kallas *brons* (gamla svenska namnet är *malm*), hvilken består af koppar och tenn. Senare åtskiljde mineralogerne med namnet *cuprum*, i. e. *aes Cyprium*, den malm-art, som nu heter koppar.

32. 30 *Dum ea ger.*, 1, 39, 17. Kan öfversättas med ett adv. — *ex consu. una*, en som vanligt (de föregående dagarne). — 34 *pro*, 1, 48, 14. Jfr 1, 51, 19. 2, 8, 5. 7, 70, 7. 7, 71, 37. Om den motsatta frontrigtningen t. ex. *Hannibal est ante portas; hostis ante nos consedit.* — 35 *maiorem quam c. ferret*, ‚ovanligt stort (tjockt)'. Kortare uttryckssätt S. 297. 3. R. 175. 5. E. 181 ½. 2. *ferret* eg. ‚förde med sig'. Huru här or. recta? — 36 *partem*, 1, 6, 18. — 37 *id, quod erat* (‚verkligen var händelsen'), *aliquid* etc. Jfr 3, 23, 9.

— 42 *premi atq. aegre sust.*, ‚hårdt ansättas och endast med möda hålla stånd'. — 1 *conferta legione* (in eam) *ex o. p. t. c.* Icke: in confertam legionem ex etc.; ty med abl. abs. uttryckes här den omständighet, som var grunden till skjutandet från alla sidor. Jfr 3, 14, 16. — 2 *ex r. partib.*, ‚på de andra ställena'. Jfr 4, 24, 6. — 6 *incertis ordinib.* Ordines minus commode servabant. — *perturbaverant* etc., ante quam Caesar eo venit. — *essĕdum* eller *essĕda*, stridsvagn. Var tvåhjulig och drogs af tvänne hästar; styrdes af en körsven.

Till undsättning gingo först de fyra kohorter, som för tillfället vid hvar sin port hade vakthållningen. I deras ställe fingo tvänne andra (alltså $^1/_2$ kohort för hvarje port) ordres att inträda i vaktgöringen *(in stationem succedere)*: de öfriga 4 skulle rusta sig och snart följa efter mot fienden.

33. 8 *ex essedis pugna*, ‚en strid på vagn' (jfr 4, 24, 6). Omedelbart förbindande af tvänne substantiva genom en præposition är i latinet i allmänhet mindre brukligt och inskränkt till vissa fall. Efter regeln förbindes en adverbial bestämning med nomen genom ett verbum (participium eller relativsats); låter ock stundom uttrycka sig genom ett adjectivum. Men likasom man kan säga *ex essedis pugnare* (jfr 2, 27, 33), heter det äfven *ex essedis pugna*. Jfr 1, 5, 10. S. 243. 2. R. 135. 9. E. 181. a). Anm. — 9 *perequitant* (‚fara omkring') ii, qui ex essedis pugnant. Jfr 4, 25, 30. — *ipso terr. equ.*, ‚redan genom den skräck, som hästarne injaga'. — 10 *ordines*, det fiendtliga infanteriets leder. — 11 *cum se i. e. t. insinuaverunt*, ‚så ofta de inträngа ibland rytterisqvadroner'. 4, 1, 25. — 14 *illi*, de nu till fots stridande vagnkämparne. — *ad suos receptum*, jfr r. 8. — 15 *mobil. equ., stabil. ped. praestant*, ‚de bevisa ryttares rörlighet (men äfvensåväl) och på samma gång fotfolks stadighet', ‚ådagalägga såväl den snabbhet i rörelser, hvilken utmärker kavalleriet, som den fasta hållning, hvilken tillhör infanteriet'. Om asyndeton 1, 18, 29. — 18 *incitatos*, ‚då de äro i full fart'. — *sustinere*, ‚hålla igen'. — *brevi* tempore. — *moderari ac fl.*, ‚sakta deras fart och vika med dem'. — *per tem.*, ‚öfver (utefter) tistelstången'. — *in iugo insistere*, ‚ställa sig på selträet' (hvilket låg på hästarnes nackar och förband spannet), näml. för att derifrån afskjuta sina skott.

Göler, som i nästföljande kapitels begynnelseord vill finna ett bevis för att här talas om en manöver sådan den i allo just nu blifvit utförd, då något romerskt rytteri, såsom bekant är, icke fanns, och dessutom anser vagnkämparnes inträngande bland ett fiendtligt rytteri hafva gjort det för dem omöjligt att sedan draga sig tillbaka, har följande nya förklaring: "När de (efter att hafva jagat omkring) hade dragit sig tillbaka till sina emedlertid framkomna rytterisqvadroners luckor, sprungo de ned ifrån stridsvagnarne och kämpade till fots i förbindelse med ryttarne. Vagnarne hade alltså redan vändt, då de kommo till rytteriet, kämparne sprungo ned från sina vagnar, och dessa drogo sig något tillbaka". Det vill dock synas som om faran för vagnkämparne på detta sätt blifvit föga mindre, men mödan vida större. För öfrigt visa redan de här använda tempora, att talet är icke om striden såsom den särskildt denna gång tillgick, utan fastmer om densamma såsom den plägade utföras, och äfven det påföljande året utfördes, då ett romerskt rytteri var tillstädes.

34. *Quib. reb. perturb. n. novitate pugnae.* Perequitantes essedarii ipso terrore equorum et strepitu rotarum ordines plerumque perturbabant. Iam vero eo magis perturbati sunt milites legionarii, quod dispersos depositis armis incertis ordinibus subito adorti erant, simul equitatu atque essedis circumdederant. *perturbatis nostris* är abl. abs., hvarefter en dativ *iis* kan tillförstås vid *auxilium tulit*. Jfr det tillförstådda *in eam* k. 32 r. 1. — 23 *adventu*, 3, 23, 3. — *nostri*, 1, 18, 29. — *ex*, 4, 15, 32. — 24 *lacessere*, absol. ‚gå anfallsvis tillväga'. — 26 *intermisso*, jfr 1, 13, 16. — 28 *qui er. in agris reliqui.* Pars hominum in agris remanebat, k. 32 r. 32. — *continuos*, 1, 48, 14. — 29 *tempestates*, ställdt i slutet af satsen, emedan det hänvisar på det efterföljande. — *in castris*, förut blott *castris*, se 2, 11, 22. — 30 *continerent*, 4, 21, 36. — *a pugna.* Förut *prohibeo* med blott abl. nio gånger (t. ex. 1, 1, 23. 1, 10, 14. 1, 15, 30 1, 49, 29 och 37), med *ab* två gånger (1, 11, 29. 2, 28, 11). — 33 *sui*, 3, 6, 26.

35. 37 *C. etsi*, 4, 11, 33. — 38 *ut . . . effugerent*, 1, 13, 20. 1, 31 p. 15 r. 14. — 41 *in acie*, S. 299 n:o 2. — *pro*, 4, 32, 34. — 42 *diutius*, ultra commissum (initum) proelium. Cf. 4, 26, 2 *longius*. — 1 *ac*, 3, 19, 23. — *t. spatio*, 4, 10, 25. — 2 *quantum c. et v. eff. pot.*, i. e. quanto per vires currentium (currendi facultatem) sequi licuit (ut ad idem substantivum referantur correlativa). Cf. 2, 11, 35. — 3 *ex iis.* Sedan ett nytt objekt för hufvudverbet tillkommit, är participiets relativa pronomen upprepadt genom ett demonstrativt. 1, 12, 3. S. 447. 4. — 4 *incensis*, incendio deletis.

36. 5 *legati ab h. missi*, ‚sändebud från fienderna'. — 8 *propinqua die*, S. 54. Anm. R. 42. — *hiemi nav. subiic.*, ‚vid öfverfarten utsätta sig för stormigt väder'. — 12 *quos* sc. ceperunt (‚uppnådde'). — *reliqui*, med afs. på manskapet. — 13 *et*, jfr *ac* k. 35 r. 1. — *paulo*, 4, 30, 12. — *infra*, mera åt sydvest. Se vid k. 23. — *delatae*, deiectae (4, 28, 32).

Höstdagjemningen, vid hvilken tid vanligen ett för sjöfarande svårt väder inträffar, inföll ifrågavarande år den 24 september. Då denna tidpunkt nalkades, anträddes återfärden till fastlandet. Detta måste väl således hafva skett åtminstone ett par dagar förut; alltså kan vistelsen i Britannien beräknas till högst sexton dagar. Se vid k. 23.

37. 15 *in castra.* Till hamnens skydd (k. 22 i slutet) fanns ett läger i beredskap. — 17 *non ita m. suor. num.*, ‚icke sjelfve utgörande något särdeles stort antal'. — *circumsteterunt* sc. eos. — 21 *omn. ex castris equ. misit*, ‚han utsände från lägret allt (rytteri som derifrån var att utsända) der befintligt rytteri'. På samma gång som *ex castris* är att hänföra till *misit* står det såsom en bestämning till *omnem equitatum.* En del af rytteriet åtföljde Sabinus och Cotta (k. 22). — 23 *amplius horis qu.*, 3, 5, 10.

De romerska soldaterne omgifne af en öfverlägsen fiendtlig styrka ‚slöto sig i en rund' *(orbem fecerunt)*, för att på en gång kunna försvara sig åt alla sidor. Sannolikt stodo de i centern tätare tillsammans med utåt sig vidgande radier, hvadan äfven den ena eller andra divisionen emellanåt kunde rycka fram. Sådan kretsformering påstås motsvara den nyare krigskonstens carrébildning (med fyrsidig front), men synes, helst i fråga om en liten truppafdelning, hafva haft mer likhet med den ställning, som intages af en hästflock angripen af vargar.

Bayerische Staatsbibliothek München

38. 30 *siccitates*, abstractum i pluralis (se 1, 16, 36) med afseende på plur. *paludum*. S. 247. 2. Så 3, 12, 6 *situs oppidorum*. Annorlunda 2, 14, 27. — 31 *quo se rec.*, 3, 16, 8 — 33 *At*, ‚Deremot'. — 36 *silvas*, 4, 18, 20. — 39 *reliquae*, jfr 4, 34, 23 *nostri*. — 40 *ex*, 2, 35, 22.

Genom detta års händelser (se vid k. 17 sid. 72) hade Caesars anseende och inflytande i Rom så betydligt stigit, att senaten, i trots af Catos yrkande vid detta tillfälle (se vid k. 13), beslöt en ännu längre tacksägelsefest, än efter belgiska fälttåget (se vid 2, 35).

FEMTE BOKEN.

Innehåll.

(Berättelse om krigsföretagen år 54 f. Chr.) I. *Andra expeditionen till Britannien.* Efter att hafva försäkrat sig om fred och ro i sin provins öfverför Caesar år 54 till Britannien fem legioner jemte 2000 ryttare på en till största delen nyskapad flotta af mer än 800 skepp, slår och skingrar den mötande britanniska hären, tager närmare kännedom om landet, i hvilket han segrande intränger öfver Thames, och förklarar Britannien skattskyldigt under romerska folket, hvarefter krigshären lyckligt återfördes på sensommaren. Kap. 1—23. Till följe af mindre god årsväxt måste legionerna på spridda orter fördelas uti vinterqvarter, hvilket gifver tillfälle och anledning till II. *Resningar i Gallien.* Eburonerne utlocka ur vinterlägret och nedgöra medelst försåt den hos dem förlagda afdelningen, förbinda sig sedan skyndsamt med grannfolken till enahanda försök mot den hos Nervierna inqvarterade legionen, men påträffa här i Q. Cicero en klokare anförare, hvilken försvarar sig med hjeltemod tills han ändtligen undsättes af Caesar. Såväl härigenom som genom Labieni seger öfver de honom angripande Trevererna hämmas upproret, hvilket hela denna vinter qvarhåller Caesar vid arméen. Kap. 24—58.

1. 6. *legatis, quos leg. praef.* Han hade gifvit sina åtta legater (Labienus, Titurius, Cotta, Plancus, Cicero, Trebonius, Fabius och Roscius) befälet öfver hvar sin legion. — *quam plurimas*, S. 311 n:o 2. 2. E. 186. Anm. R. 53. 4 — 8 *modum formamq.*, ‚storlek och konstruktion'. — 9 *subductiones*, jfr 4, 29, 39. — *facit*, ‚låter göra dem'. S. 388. 1. — 10 *quam* eae sunt, *quibus*. — *nostro mari*, Medelhafvet, ish. vester om Italien till Gibraltars sund. — 11 *atq. id. eo magis*, jfr 3, 14, 28. — 14 *maribus* förekommer endast här, *marium* ingenstädes. Jfr S. 57 extr. — 15 *Has actuarias fieri imperat.* Deremot, om tanken uttryckes activt, *Has ut actuarias facerent, imperat* (1, 28, 9). S. 388. 1. E. 222. b) 3. R. 192. 2. b). — *actuarias*, ‚lättrodda'. Dessa hade både åror och segel. — *quam ad rem*, i. e. ut remis facile agantur. — 16 *adiuvat* absolute ‚länder till gagn'. — *Ea, quae sunt usui*, (‚Hvad som är till nytta'), ‚materialierna'. S. 369. 2. — 17 *ex Hispania*, hvarest fanns en hampväxt, *spartum*, tjenlig till tågvirke, och rikedom af metaller. — *iubet . . . proficiscitur*, S. 323. 1. E. 198. 1. R. 117. 1. — *conventus*,

Bayerische Staatsbibliothek München

8194
VSB Verlags- u.
ortimentsbuchbinderei GmbH
als Bayer. Schwerstbeschädigten-
Arbeitsfürsorge e.V.
ler-Pachmann-Str. 21, 804
0 89 / 310 50 36 und 31

8194

VSB Verlags- u.
ortimentsbuchbinderei GmbH
als Bayer. Schwerstbeschädigten-
Arbeitsfürsorge e.V.
ller-Pachmann-Str. 21, 804
. 0 89 / 310 50 36 und 317

8194

VSB Verlags- u.
Sortimentsbuchbinderei GmbH
vormals Bayer. Schwerstbeschädigten-
Arbeitsfürsorge e.V.
Alexander-Pachmann-Str. 21, 8044 Lohhof
Tel. 0 89 / 310 50 36 und 317 23 15

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Frigell, A.

Kommentarier till Caesar

Bd.: I,1

Upsala 1862
A.lat.b. 193 u,I-1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10243871-6